

SUGGESTIES VOOR DE INVOERING VAN EEN EENVORMIG BELGISCH RELATIEVERMOGENSRECHT

Aantal woorden: 41.772

Maxime Dupan

Studentennummer: 01202819

Promotor: Prof. dr. Gerd Verschelden

Commissaris: Lynn De Schrijver

Masterproef voorgelegd voor het behalen van de graad master in de rechten

Academiejaar: 2016 – 2017

DANKWOORD.....	7
I. INLEIDING	8
§1. OPZET	8
§2. PROBLEEMSTELLING	9
§3. ONDERZOEKSVRAGEN.....	11
<i>A. Centrale onderzoeksvraag.....</i>	<i>11</i>
<i>B. Deelvragen .....</i>	<i>11</i>
§4. METHODIEK	12
§5. MAATSCHAPPELIJKE RELEVANTIE.....	13
§6. BEPERKINGEN VAN HET ONDERZOEK	15
§7. DEFINITIES	15
II. STAND VAN ZAKEN IN BELGIË: EEN BEKNOPT WEERGAVE VAN DE BESTAANDE BESCHERMING.....	16
§1. PRIMAIR STELSEL	16
<i>A. De bescherming van de gezinswoning.....</i>	<i>17</i>
1. De gezinswoning is eigendom van één of beide partners	17
2. De gezinswoning wordt gehuurd door één of beide partners	17
<i>B. De hulp- en bijdrageplicht.....</i>	<i>18</i>
1. De hulpplicht.....	18
2. De bijdrageplicht.....	19
§2. SECUNDAIR STELSEL	20
<i>A. Wettelijk goederenregime.....</i>	<i>20</i>
<i>B. Huwelijk met scheiding van goederen.....</i>	<i>21</i>
§3. ERFRECHT	21
§4. TUSSENCONCLUSIE	22
III. OVERWEGINGEN BETREFFENDE EEN EENVORMIG RELATIEVERMOGENSRECHT	23
§1. DE NOOD AAN EEN MINIMALE BASISBESCHERMING VOOR ELKE DUURZAME RELATIE.....	23
<i>A. De sociale realiteit en de wetgevende passiviteit .....</i>	<i>23</i>
1. Maatschappelijke verandering: buitenhuwelijks samenwonen aanvaard	23
2. Andere rechtstelsels met een of andere vorm van eenvormig relatievermogensrecht	29

2.1. Scandinavië.....	29
2.2. Nieuw-Zeeland.....	31
2.3. Spanje.....	32
3. Benadering van de wetgever: van vorm naar functie?.....	33
3.1. De heilige drievuldigheid in het Belgische recht.....	33
3.2. Naar een neutrale houding ten aanzien van de verschillende samenlevingsvormen?.....	34
4. Houdbaarheid van het bestaande drieluik.....	35
<i>B. Argumenten pro en contra.....</i>	<i>39</i>
1. Argumenten <i>pro</i> een eenvormig Belgisch relatievermogensrecht.....	39
1.1 De juridisch rationele burger is zeldzaam: het keuzeargument ontkracht.....	39
i. Het vetorecht van de onwillige partner: bestaat de vrije keuze?	40
ii. De bewuste en geïnformeerde keuze	41
iii. Kritische bedenking: hoe zwaar weegt een keuze?	45
1.2. Het gemeen recht is niet gemaakt voor de liefde.....	45
1.3. De bescherming van de zwakkere partner	47
1.4. Een (artificiële) pluraliteit aan samenlevingsvormen	48
2. Argumenten <i>contra</i> een eenvormig Belgisch relatievermogensrecht.....	50
2.1. De partijautonomie en het keuzeargument	50
2.2. De hoogste hoven blijven terughoudend.....	52
i. De wisselvallige rechtspraak van het Grondwettelijk Hof.....	52
i. Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens.....	54
2.3. Heterogeniteit binnen de ongehuwd samenwonenden.....	55
2.4. De ongehuwde samenwoning bedreigt het instituut van het huwelijk	57
2.5. Rechtsonzekerheid	58
§2. DE ORGANISATIE VAN EEN EENVORMIG RELATIEVERMOGENSRECHT	59
<i>A. De onderliggende waarden van een eenvormige bescherming.....</i>	<i>59</i>
1. Bescherming van de zwakkere partner: de billijkheid.....	59
2. Solidariteit tussen partners.....	60
3. Keuzevrijheid van de partners	61
4. Gelijkwaardigheid van de partners	63
<i>B. Welke relaties zijn het beschermen waard? .....</i>	<i>64</i>
<i>C. Opt-in vs. opt-out.....</i>	<i>66</i>
1. Argumenten voor een <i>opt-in</i> bescherming.....	66

1.1. Voordelen van een <i>opt-in</i> bescherming	66
1.2. Nadelen van een <i>opt-in</i> bescherming.....	67
2. Argumenten voor een <i>opt-out</i> bescherming.....	68
2.1. Voordelen van een <i>opt-out</i> bescherming	68
2.2. Nadelen van een <i>opt-out</i> bescherming.....	69
D. <i>Assimilatie of differentiatie?</i>	70
IV. SUGGESTIES VOOR BELGIË: DE LEGE FERENDA.....	74
§1. TOEPASSINGSGBIED	74
A. <i>Algemeen</i>	74
B. <i>De duur van de (samenwonings)relatie</i>	77
C. <i>De aanwezigheid van een gezamenlijke huishouding</i>	79
D. <i>Gemeenschappelijk(e) kind(eren)</i>	79
§2. INHOUD	81
A. <i>De bescherming van de gezinswoning</i>	81
1. Algemeen	81
2. Scandinavië.....	81
3. En België?.....	82
B. <i>De hulpplicht: een recht op (ex-)partneralimentatie?</i>	83
1. Algemeen	83
2. Scandinavië.....	83
3. En België?.....	84
C. <i>De bijdrageplicht in de gezinslasten</i>	88
D. <i>Eigendomsrechtelijke aspecten van de relatie</i>	90
1. Algemeen	90
2. Scandinavië.....	92
3. En België?.....	94
E. <i>Erfrecht</i>	98
1. Algemeen	98
2. De sociale verwachting.....	100
3. Scandinavië.....	101
4. En België?.....	102
V. EINDCONCLUSIE.....	105
VI. BIBLIOGRAFIE	107

§1. WETGEVING	107
1. <i>België</i>	107
2. <i>Scandinavië</i>	107
3. <i>Nieuw-Zeeland</i>	107
§2. RECHTSPRAAK	107
§3. RECHTSLEER	108
A. <i>Boeken</i>	108
1. <i>België</i>	108
2. <i>Scandinavië</i>	109
3. <i>Verenigd Koninkrijk</i>	109
4. <i>Nederland</i>	110
5. <i>Europees</i>	110
B. <i>Bijdragen in verzamelwerken</i>	111
1. <i>België</i>	111
2. <i>Verenigd Koninkrijk</i>	112
3. <i>Europees</i>	112
C. <i>Tijdschriftbijdragen</i>	113
1. <i>België</i>	113
2. <i>Scandinavië</i>	115
3. <i>Frankrijk</i>	115
4. <i>Verenigd Koninkrijk</i>	115
5. <i>Nederland</i>	116
6. <i>Europees</i>	116
D. <i>Onuitgegeven</i>	116
E. <i>Online bronnen</i>	116

Dankwoord

Verschillende aanrakingen met het familierecht in het verleden hebben ervoor gezorgd dat ik vijf jaar geleden begonnen ben aan een opleiding in de rechtsgeleerdheid. Het leek mij dan ook logisch om mijn master te voltooien met een masterproef in het familierecht, in mijn ogen één van de meest boeiende rechtsgebieden. Ik bedank bij deze mijn promotor Gerd Verschelden en commissaris Lynn De Schrijver, die mij de kans hebben gegeven om deze uitdaging aan te gaan. Ik kreeg steeds een antwoord op al mijn vragen en onze gesprekken waren altijd aangenaam en motiverend.

Vervolgens zou ik graag mijn ouders bedanken. Zij hebben mij niet alleen financieel gesteund, maar hebben ook altijd een luisterend oor geboden als ik weer over mijn thesis begon. Ook mijn vriend Mathijs verdient een speciale bedanking. Hij stond altijd klaar met goede raad en heeft samen met mij de stress gedragen die gepaard ging met het schrijven van deze masterproef. Mijn collega-studente Merel ben ik eeuwige dank verschuldigd voor de gezellige thesispauzes tijdens de eenzame momenten in de bibliotheek en het pc-lokaal.

I. Inleiding

§1. Opzet

1. Op dit moment kent België drie samenlevingsvormen: het huwelijk, de wettelijke samenwoning en de feitelijke samenwoning. Het huwelijk was eeuwenlang de hoeksteen van onze maatschappij: gehuwden onder het wettelijk stelsel genieten van een uitgebreide bescherming, gesteund op onderlinge solidariteit tijdens én na het huwelijk.¹ Zo is er voor hen onder andere de hulpplicht (artikel 213 BW), de hoofdelijkheid van de huishoudelijke schulden (artikel 222 BW) en een (huwelijks)gemeenschap (artikel 1398 en verdere BW).

2. De wettelijke samenwoning werd ingevoerd bij wet van 23 november 1998². De wetgever wilde eigenlijk geen nieuwe relatievorm ontwikkelen, maar eerder een pragmatische regeling voor samenwoners: een seksueel-affectief element was immers niet vereist, aangezien ook bloedverwanten of zelfs twee vrienden wettelijk kunnen samenwonen.³ Het bestaande wettelijk kader van de wettelijke samenwoning biedt slechts een beperkte vermogensrechtelijke bescherming voor de partners.⁴ De regels betreffende de wettelijke samenwoning bevinden zich op een op zijn minst vreemde plaats in het Burgerlijk wetboek, namelijk in Boek III: ‘Wijze van eigendomsverkrijging’ en niet onder Boek I: ‘Personen’, waar het primair huwelijksstelsel zich bevindt. Hier wordt nogmaals benadrukt dat de Belgische wetgever geen intentie had om een nieuw hoofdstuk in het leven van de burger te regelen, maar slechts voorzag in het regelen van enkele eigendomsrechtelijke en financiële materies.⁵ Nochtans worden sommige regels van het primair huwelijksstelsel ook van toepassing verklaard op personen die wettelijk samenwonen. Zo geldt voor wettelijk samenwonenden ook de bescherming van de gezinswoning (artikel 215 BW) en dragen zij beide naar evenredigheid van hun mogelijkheden bij in de lasten van de samenleving (artikel 221 BW). De wettelijke samenwoning kent echter geen gemeenschap van aanwinsten. Van solidariteit is in een wettelijke samenwoning waar de partners niets hebben geregeld via een samenlevingsovereenkomst dus amper sprake.

---

¹ Zie onder andere artikel 212 t.e.m. 222 BW.

² Wet 23 november 1998 tot invoering van de wettelijke samenwoning, *BS* 12 januari 1999.

³ T. WUYTS, “De wettelijke samenwoning”, *NJW* 2014, 242-243.

⁴ GwH 23 februari 2000, nr. 23/2000, overw. B.1.5.

⁵ I. CURRY-SUMNER, *All's well that ends registered? The substantive and private international law aspects of non-marital registered relationships in Europe; a comparison of the laws of Belgium, France, The Netherlands, Switzerland and the United Kingdom*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 41.

3. Een veel groter probleem manifesteert zich wanneer de partners hun realisatie op geen enkele manier formaliseren. Deze sociale groep noemt men de feitelijk samenwonenden. De rechtsgevolgen van de feitelijke samenwoning worden behelst door het gemeen recht en ook aan de hand van dit recht beoordeeld.⁶ Het gemeen recht voldoet echter niet wanneer het gaat om relatie-specifieke problemen en conflicten: het is immers niet gemaakt voor of afgestemd op een relatie tussen affectieve partners zoals het huwelijksvermogensrecht dat wel is. Deze categorie van samenwonenden vormt in onze huidige maatschappij de juridisch meest onbeschermd groep door een gebrek aan specifieke wetgeving. Dit kan tot zeer onbillijke resultaten leiden bij de beëindiging van een feitelijke samenwoningsrelatie en het slachtoffer hiervan is de economisch zwakkere partner in de relatie.

Deze onverschillige houding van de wetgever ten aanzien van ongehuwd samenwonenden stamt nog uit de tijd van Napoleon en is compleet achterhaald. Partners leven van de liefde en denken niet aan de (of beter: het gebrek aan) juridische gevolgen van hun zagezegde keuze om de relatie niét te formaliseren. Hier rijst dan ook de vraag of het in vele gevallen wel een bewuste keuze (al dan niet van beide partners) tegen enige specifieke regulering betreft.

§2. Probleemstelling

4. De ongehuwde samenwoning wordt in het familierecht vaak genegeerd. Als dan toch wetgevend initiatief wordt getoond, leidt dit gewoonlijk tot een onvolledig of ronduit gebrekkig resultaat.⁷ Hoewel de wetgever de wettelijke samenwoning bij de invoering ervan slechts beschouwde als een regeling voor een toestand van samenleven en niet voor een duurzame levensgemeenschap⁸, stijgt het aantal wettelijk samenwonenden doorheen de jaren gestaag, terwijl het aantal huwelijken inboet.⁹ Eenzelfde stijging vindt plaats bij het aantal feitelijk samenwonenden. Uit recente cijfers blijkt dat in België 21,5% van de samenwonenden ongehuwd samenwonen.¹⁰ Het probleem situeert zich vooral op vlak van het gebrek aan (voldoende) bescherming¹¹ voor de economisch zwakkere partner in een feitelijke

---

⁶ A. HEYVAERT, “Civielrechtelijke aspecten van het gezin zonder huwelijk”, *TPR* 1985, 24.

⁷ A. BARLOW, S. DUNCAN, G. JAMES en A. PARK, *Cohabitation, Marriage and the Law*, Hart, Oxford, 2005, 2.

⁸ T. WUYTS, “De wettelijke samenwoning”, *NJW* 2014, 243.

⁹ A-L. VERBEKE, “Het wilsgebrek van de liefde”, *TEP* 2015, 102.

¹⁰ M. CORIJN, “Ruimtelijke spreiding van het ongehuwd samenwonen in Europa, België en het Vlaamse Gewest”, *SVR-St@ts* 2014/9, 5.

¹¹ V. LYSSENS-DANNEBOOM en D. MORTELMANS, “Juridische bescherming van samenwoners. Van ‘het grote feest’ tot ‘de lange to-do’” in Wetenschappelijk Comité Notarieel Congres (ed.), *Arbeid & Relatie. Notarieel Congres 2013*, Brussel, Larcier, 2013, 83.

samenwoningsrelatie. De juridische (relatie-specifieke) bescherming voor wettelijk samenwonenden mag dan gebrekkig en onvolledig zijn, bij feitelijk samenwonenden is die er gewoon niét.¹² Hoewel feitelijk samenwonenden functioneel in dezelfde situatie zitten als een gehuwd of wettelijk samenwonend koppel, is er vooralsnog geen aangepaste wetgeving of bescherming voor deze groep. Zij moeten terugvallen op het gemeen recht voor wat betreft de eigendomsrechtelijke aspecten van hun relatie (hun aanwinsten, de gezinswoning, het huisraad, ...), zijn geen erfgenamen *ab intestato* van elkaar, kennen geen onderhoudsplicht, ...

Dit gebrek aan juridische bescherming is uiterst problematisch, aangezien de sociale groep van ongehuwd samenwonenden zich meestal onbewust is van het gebrek aan (voldoende) juridische bescherming, totdat zij hiermee worden geconfronteerd eens een relatiecrisis zich voordoet in de vorm van een relatiebreuk of het overlijden van de andere partner.¹³ Op dat moment is het echter te laat om er nog iets aan te doen. Ongehuwd samenwonenden hebben wel bepaalde rechten, maar deze zijn vaak ingewikkeld, verwarrend en bijna altijd ‘minder goed’ dan wat het huwelijk aan partners biedt.¹⁴ Ook vermeldenswaardig is de situatie waarin een koppel trouwt onder het stelsel van scheiding van goederen, wat in de (Nederlandse) rechtsleer de ‘koude uitsluiting’ wordt genoemd. Het huwelijkse beschermingsregime van de gemeenschap kan zeer gemakkelijk worden uitgesloten. Dit kan tot even onbillijke situaties leiden als bij ongehuwd samenwonenden, en dat alles onder het mom van contractvrijheid.¹⁵

De dupe van een juridisch niet of onvoldoende beschermde relatie, zoals de feitelijke samenwoning, is meestal – zo niet altijd – de economisch zwakkere partij. Een kort (klassiek) voorbeeld kan een en ander verduidelijken: een man en een vrouw wonen reeds tien jaar feitelijk samen. De vrouw cijfert zich weg voor de man: zij doet het huishouden, zorgt voor de kinderen en heeft geen of slechts een beperkt beroepsleven. De man heeft dankzij haar grote (tijds)bijdrage aan de samenwoning de mogelijkheid om een succesvolle carrière uit te bouwen en verdient aardig veel geld. Bij een eventuele relatiebreuk of overlijden van de man krijgt de vrouw niets wanneer het koppel zelf geen juridische stappen heeft ondernomen, bijv. door een testament op te maken of een samenlevingscontract te sluiten. Het inkomen van de man blijft

---

¹² J. MILES, “Unmarried cohabitation in a European perspective” in J.M. SCHERPE (ed.), *European family law vol. 3: family law in a European perspective*, Northampton, Edward Elgar Publishing, 2016, 112.

¹³ V. LYSENS-DANNEBOOM en D. MORTELMANS, “Juridische bescherming van samenwoners. Van ‘het grote feest’ tot ‘de lange to-do’” in Wetenschappelijk Comité Notarieel Congres (ed.), *Arbeid & Relatie. Notarieel Congres 2013*, Brussel, Larcier, 2013, 91.

¹⁴ A. BARLOW, S. DUNCAN, G. JAMES en A. PARK, *Cohabitation, Marriage and the Law*, Oxford, Hart, 2005, 2.

¹⁵ C. FORDER en A.-L. VERBEKE, “Geen woorden maar daden” in C. FORDER en A.-L. VERBEKE, *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 549-550.

immers eigen, er is geen plicht om bij te dragen in de lasten van het samenleven en geen hulpplicht op basis waarvan de vrouw een onderhoudsuitkering kan eisen. Deze financiële achteruitgang, die statistisch gezien meer voorkomt bij vrouwen (doch vanzelfsprekend niet bij iedere vrouw), speelt zowel bij een scheiding als de beëindiging van een samenwoningsrelatie. Er is dus nog steeds een genderkloof aanwezig bij de relatiebreuk. De aanwezigheid van een of meerdere kinderen zorgt ervoor dat de vrouw zich ofwel niet (meer) op de arbeidsmarkt begeeft, ofwel moet de vrouw noodgedwongen *part-time* werken om ook de zorg voor de kinderen te kunnen dragen, zodat zij bijgevolg minder verdient dan haar partner. Hoewel deze terugval bij verbreking van de samenwoningsrelatie minder groot is dan bij een scheiding, is zij desalniettemin aanwezig.¹⁶

§3. Onderzoeksvragen

A. Centrale onderzoeksvraag

5. In deze masterproef wordt onderzocht of en op welke manier het nodig en mogelijk is een eenvormig relatievermogensrecht in te voeren in de vorm van een minimale basisbescherming voor elke samenlevingsvorm en wat het nut van dergelijke basisbescherming is.

B. Deelvragen

6. De eerste vraag die onmiddellijk rijst, is of er wel nood is aan een basisbescherming voor elke samenlevingsvorm. Daarbij is het belangrijk om te kijken naar de verschillende samenlevingsvormen (het huwelijk, de wettelijke samenwoning en de feitelijke samenwoning) die de Belgische wetgever, rechtsleer en rechtspraak op dit moment van elkaar onderscheiden.

Verder wordt ook de vraag gesteld of deze bescherming ook ten goede moet komen aan samenwonenden met een louter vriendschappelijke relatie of een familiale band, dan wel of zij moet worden voorbehouden aan samenwonenden met een duurzame intieme relatie.

---

¹⁶ D. MORTELMANS, “Financiële gevolgen van relatiebreuken met een vergelijking van huwelijken en samenwoningen, vanuit genderperspectief”, onuitg. advies Verdrag IGVM-JD/CONV.15-28, 15 december 2015, 23-24.

7. Vervolgens moet worden onderzocht welk(e) aanknopingspunt(en) moeten leiden tot het ontstaan van een zekere juridische bescherming. Daarbij wordt besproken op welke vlakken er een zekere bescherming is vereist en wat die bescherming dan mogelijks moet inhouden.

Dan volgt de vraag naar de manier waarop de bescherming ontstaat en van welke aard zij is. Voor het ontstaan van de bescherming zijn er twee mogelijke opties: *een opt-in* of *opt-out* systeem. De bescherming is ofwel van dwingendrechtelijke aard, zodat de partners er niet van kunnen afwijken (cf. het primair stelsel in het huwelijk), ofwel van aanvullend recht, waarbij er meer ruimte is voor de contractvrijheid.

Ten slotte wordt besproken wat de onderliggende waarden zijn waarop deze bescherming gebaseerd moet zijn.

§4. Methodiek

8. Het onderzoek verloopt volledig via klassieke desktopresearch, waarbij uitgebreid bronnenonderzoek wordt verricht. Met deze methode wordt ook onderzocht hoe het Scandinavische samenwoningsrecht in elkaar zit en welke fundamentele waarden dit recht onderbouwen. De bedoeling is via functionele rechtsvergelijking inspiratie¹⁷ te halen bij de Scandinavische wetgever om de Belgische wetgever op de juiste weg te zetten in de realisatie van een minimale juridische bescherming voor samenwonenden.

In de voorbereidende werken van de Noorse *Cohabitation act* verlaat de Noorse wetgever bijvoorbeeld het vermoeden dat samenwoningsrelaties gebaseerd zijn op de bewuste keuze om de juridische gevolgen van het huwelijk te ontwijken.¹⁸ De Scandinavische landen¹⁹ hebben dan wel geen volledig geharmoniseerde regelgeving op het gebied van samenwoning, toch lijkt er een consensus te zijn dat – naast de centrale plaats van het huwelijk – partners in een buitenhuwelijkse samenwoning ook (een minimale) bescherming verdienen.²⁰ Zo leeft in Zweden onder andere de idee dat wetgeving neutraal moet zijn ten opzichte van de gekozen samenlevingsvorm en het huwelijk aldus niet mag bevoordelen boven de buitenhuwelijkse

---

¹⁷ Deze masterproef poogt geen exhaustieve rechtsvergelijkende studie te vormen tussen Scandinavië en België.

¹⁸ J. ASLAND, “The legal position of the surviving cohabitant” in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 204.

¹⁹ I.e. Zweden, Noorwegen, Denemarken, Finland en IJsland.

²⁰ G. LIND, “The development of cohabitation and cohabitation law in the Nordic countries” in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 52.

samenwoning.²¹ Waar nodig of nuttig zal het Scandinavische samenwoningsrecht worden aangehaald. Daarbij wordt een eventuele korte verwijzing naar andere rechtstelsels met vooruitstrevende samenwoningswetgeving niet geschuwd.

§5. Maatschappelijke relevantie

9. Sociologisch onderzoek door LYSENS-DANNEBOOM wijst erop dat niet ieder koppel de bewuste keuze maakt om onbeschermd te blijven. Men kiest er wel bewust voor om samen te wonen, maar de keuze voor een juridisch (nagenoeg) onbeschermd situatie is zeker niet altijd bewust.²² Een koppel van wie de ene persoon wél wil trouwen, waar de andere zich liever niet officieel bindt, daar blijft de andere tegen zijn/haar wil onbeschermd achter.²³ Of hoe VERBEKE het stelt: *you need two to tango*.²⁴ België is zeker niet het enige land waar deze sociale werkelijkheid speelt: hoewel de trend van de stijging van het aantal ongehuwd samenwonenden begon in de Scandinavische landen²⁵, blijkt dit fenomeen nu ook voor te komen in Europa in het algemeen.²⁶ Meerdere auteurs²⁷ zijn ervan overtuigd dat er nood is aan een manier om de economische en wettelijke zekerheid in informele relaties te bestendigen en pleiten voor een billijk of redelijk relatievermogensrecht, ongeacht het geslacht van de partners. Dit hangt opnieuw samen met het feit dat samenwonende partners zich in grote mate in dezelfde

---

²¹ G. LIND, “The development of cohabitation and cohabitation law in the Nordic countries” in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 27.

²² V. LYSENS-DANNEBOOM en D. MORTELMANS, “Juridische bescherming van samenwoners. Van ‘het grote feest’ tot ‘de lange to-do’” in Wetenschappelijk Comité Notarieel Congres (ed.), *Arbeid & Relatie. Notarieel Congres 2013*, Brussel, Larcier, 2013, 82.

²³ J. MILES, “Unmarried cohabitation in a European perspective” in J.M. SCHERPE (ed.), *European family law vol. 3: family law in a European perspective*, Northampton, Edward Elgar Publishing, 2016, 84.

²⁴ A.-L. VERBEKE, “Het wilsgebrek van de liefde”, *TEP* 2015, 103.

²⁵ G. LIND, “The development of cohabitation and cohabitation law in the Nordic countries” in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 3-5.

²⁶ J. MILES, “Unmarried cohabitation in a European perspective” in J.M. SCHERPE (ed.), *European family law vol. 3: family law in a European perspective*, Northampton, Edward Elgar Publishing, 2016, 86.

²⁷ T. SVERDRUP, “The distinctive legal nature of cohabitation relationships and the need for legislation” in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 243; R. BARBAIX, *Handboek familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 6; J. TREMMERY, *Samenleven of huwen?*, Heule, UGA, 2010, 29; H. CASMAN, “Recente ontwikkelingen in het familiaal vermogensrecht: beëindiging van de relatie tussen ongehuwde samenwoners” in F. MOEYKENS (ed.), *De praktijkjurist X*, Gent, Story, 2006, 11; A.-L. VERBEKE, “Naar een billijk relatie-vermogensrecht”, *TPR* 2001, 401; A. HEYVAERT, *Het personen- en gezinsrecht ont(k)leed: theorieën over personen- en gezinsrecht rond een syllabus van de Belgische techniek*, Gent, Mys & Breesch, 2001, 362; S. EGGERMONT, *Twee relaties*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 632-634; V. DEHALLEUX, “La répétition de la contribution excessive aux charges du ménage: proposition d’une nouvelle issue aux conflits entre cohabitants de fait”, *TBBR* 2009, 151.

situaties bevinden als gehuwden en daarenboven overeenkomsten tussen samenwonenden niet vanzelfsprekend zijn. Dat geldt ook voor testamenten en levensverzekeringen.²⁸

10. Dit onderzoek poogt suggesties te vormen met betrekking tot de ontwikkeling van een eenvormige juridische bescherming op het vlak van het relatievermogensrecht aan de hand van de bestaande opvattingen in de rechtsleer en met inspiratie uit het Scandinavische samenwoningsrecht. Zo verdient ook de feitelijke samenwoning een minimale bescherming wat het erfrecht en de bijdrage tot de gezinslasten betreft. DECLERCK stelt dat het relatievermogensrecht immers bovenal de bescherming van de economisch zwakkere partij beoogt.²⁹ Ook PINTENS vraagt zich af of het niet mogelijk is een juridische bescherming in het leven te roepen voor elke stabiele relatie (in de vorm van een primair stelsel), waar in het secundair stelsel (het vermogensrecht) een zekere graad van solidariteit kan worden bewerkstelligd.³⁰ Daarnaast bepleit ook HEYVAERT dat iedere samenwoning bescherming verdient, ongeacht of de partners hun relatie formaliseren. Ongehuwde samenwonenden vormen ook een gezin en verdienen bijgevolg ook de eerbiediging van hun gezinsleven op grond van artikel 8 EVRM.³¹

Hoe meer ‘huwelijkse’ verbintenissen feitelijk samenwonenden onderling aangaan, hoe meer de nood aan een degelijke bescherming zich mijns inziens opdringt. Ongehuwde samenwonenden en gehuwden regelen hun levens op een grotendeels gelijkaardige manier. Bij de beëindiging van de relatie bevinden ongehuwd samenwonenden en gehuwden zich in een zeer gelijkaardige situatie.³² In dat opzicht is het vreemd dat zij toch aan verschillende wetgeving onderworpen zijn. Wie een duurzame partnerrelatie aangaat, verdient zodus bescherming. VERBEKE pleitte hier reeds voor in 2001.³³ Ook HEYVAERT ziet niet langer een reden om een degelijke juridische bescherming voor te behouden aan gehuwden, enkel en alleen omdat zij gehuwd zijn.³⁴

---

²⁸ M. BRATTSTRÖM, “Registered partnership as a functional equivalent to marriage”, onuitg. paper Durham-Cambridge conferentie The Future of Registered Partnerships, 2015, 7.

²⁹ C. DECLERCK, “Naar een beter evenwicht tussen autonomie en solidariteit in het samenwoningsrecht”, *T.Fam.* 2015, 106.

³⁰ W. PINTENS, “Is ons familiaal vermogensrecht nog bij de tijd?”, *RW* 2011, 51-52.

³¹ A. HEYVAERT, *Het personen- en gezinsrecht ont(k)leed: theorieën over personen- en gezinsrecht rond een syllabus van de Belgische techniek*, Gent, Mys & Breesch, 2001, 363.

³² N. DETHLOFF, “New models of partnership” in B. VERSCHRAEGEN (ed.), *Family finances*, Wenen, Jan Sramek Verlag, 2009, 495.

³³ A.-L. VERBEKE, “Naar een billijk relatie-vermogensrecht”, *TPR* 2001, 401.

³⁴ A. HEYVAERT, *Het personen- en gezinsrecht ont(k)leed: theorieën over personen- en gezinsrecht rond een syllabus van de Belgische techniek*, Gent, Mys & Breesch, 2001, 362.

11. Hoewel EGGERMONT³⁵ reeds uitvoerig onderzoek heeft verricht naar de juridische bescherming van private relaties in de meeste rechtsgebieden en de overwegingen van de wetgever voor het huidige beleid, bleven concrete voorstellen tot op vandaag eerder op de achtergrond. Deze masterproef moet hieraan – althans deels – verhelpen. Uit dit onderzoek van de verschillende strekkingen en ideeën in de actuele rechtsleer moeten suggesties voortvloeien wat betreft de inhoud voor een minimale basisbescherming voor samenwonende koppels, mogelijke aanknopingspunten voor het ontstaan van die bescherming en de organisatie van die bescherming. Daarbij zal inspiratie worden gezocht bij het Scandinavische samenwoningsrecht.

§6. Beperkingen van het onderzoek

12. Het relatievermogensrecht omvat vele aspecten. Deze masterproef beperkt zich tot de volgende privaatrechtelijke deelgebieden van het relatievermogensrecht: de bescherming van de gezinswoning, het erfrecht, de goederen (de gemeenschap en de vergoedingsregels), de hulpplicht na beëindiging van de relatie (alimentatie voor de ex-partner) en de bijdrage tot de gezinslasten. Voor deze domeinen worden suggesties voor de mogelijke inhoud en toepassingsgebied voor een eenvormig relatievermogensrecht onderzocht. Er wordt gefocust op de interne private relatie tussen de partners. De externe werking van het relatievermogensrecht blijft buiten beschouwing.

§7. Definities

13. De term ‘ongehuwd samenwonenden’ zal worden gebruikt om de groep samenwonenden aan te duiden die bestaat uit de wettelijke en de feitelijk samenwonenden. Waar nodig zal het onderscheid tussen de wettelijk en feitelijk samenwonenden worden aangehaald.

---

³⁵ S. EGGERMONT, *Tweerelaties*, Antwerpen, Intersentia, 2016, XXIII + 665 p.

II. Stand van zaken in België: een beknopte weergave van de bestaande bescherming

14. Het huidige Belgische recht onderscheidt op dit moment drie samenlevingsvormen. Slechts twee van deze samenlevingsvormen zijn wettelijk geregeld: het huwelijk en de wettelijke samenwoning.

Het huwelijk staat open voor zowel personen van verschillend geslacht als voor personen van hetzelfde geslacht en regelt de relatie van twee personen die samen een duurzame levensgemeenschap aangaan.

De wettelijke samenwoning, ingevoerd sinds 2000³⁶, regelt bepaalde vermogensrechtelijke aspecten van een relatie. Ook de wettelijke samenwoning staat open voor twee personen van verschillend of hetzelfde geslacht. Meer nog, men hoeft zelfs geen koppel te zijn om samen een wettelijke samenwoning aan te gaan. Ingevolge het asexuele karakter van deze samenlevingsvorm kunnen ook bloedverwanten en vrienden wettelijk samenwonen.

De feitelijke samenwoning is de situatie waarin twee personen (in een al dan niet affectieve relatie) samenwonen zonder enige (officiële) formalisering van de relatie.

§1. Primair stelsel

15. Het primair stelsel van huwelijkse rechten en plichten is volledig van toepassing op partners gehuwd onder het wettelijk stelsel én partners gehuwd onder het stelsel van scheiding van goederen. Van het primair stelsel kan in een huwelijkscontract niet worden afgeweken: het zijn regels van dwingend recht.

De wetgever verklaart een aantal van deze rechten en plichten ook van toepassing (via verwijzingen) op partners die wettelijk samenwonen. Voor feitelijk samenwonenden is dit stelsel echter niet naar analogie van toepassing. Wensen feitelijk samenwonenden zichzelf en hun partner uitgebreider te beschermen, dienen zij hiervoor een samenlevingsovereenkomst op te stellen. Hieronder wordt de inhoud van de rechten en plichten van het primair stelsel kort en bondig toegelicht om een beter zicht te krijgen op wat er al bestaat en wat er nog ontbreekt.

A. De bescherming van de gezinswoning

1. De gezinswoning is eigendom van één of beide partners

16. Overeenkomstig artikel 215 BW kunnen bepaalde juridische handelingen met betrekking tot de gezinswoning³⁷ en het daarin aanwezige huisraad niet worden gesteld door één echtgenoot alleen. In het **huwelijk** vereist men, tot bescherming van de gezinswoning, dat de andere echtgenoot hiermee instemt. Een echtgenoot die bijvoorbeeld de gezinswoning verkoopt zonder instemming van de ander, verricht een nietige rechtshandeling. Dit geldt ongeacht of beide echtgenoten mede-eigenaar zijn van het onroerend goed, of slechts één van de echtgenoten exclusieve eigenaar is: men kan als gehuwde niet langer naar believen beschikken over zijn of haar eigendom.³⁸

Deze regel geldt ook wat betreft de **wettelijke samenwoning**. Via een verwijzing in artikel 1477, §2 BW wordt artikel 215 BW van toepassing verklaard op wettelijk samenwonenden. Bijkomend aan de bescherming van de gezinswoning, geniet ook de inboedel van de voornaamste verblijfplaats dergelijke bescherming.

Feitelijk samenwonenden genieten de bovenstaande bescherming niet. Wanneer zij samen een huis kopen, zullen zij mede-eigenaar zijn en zodus beroep moeten doen op de regels omtrent mede-eigendom (artikel 577-2 BW). Ingeval slechts één van de partners eigenaar is van de woning, behoeft die partner geen toestemming van de ander om het goed verkopen of verhuren. De partner die geen eigenaar is, kan slechts pogen zich te beroepen op de bezetting ter bedde, wat hem of haar in een zeer precaire positie plaatst.

2. De gezinswoning wordt gehuurd door één of beide partners

17. In het **huwelijk** behoort het recht op de huur van het onroerend goed dat dienst doet als voornaamste gezinswoning toe aan beide echtgenoten (artikel 215, §2 BW). Ook hier kan de ene echtgenoot geen beslissingen nemen over dit huurrecht zonder instemming van de ander.

---

³⁷ Dit is de voornaamste verblijfplaats, die vaak samenvalt met de echtelijke woonst.

³⁸ P. DELNOY, M. BOELEN, J.L. JEGHERS en R. AYDOGDU, *Le couple sous toutes ses formes: mariage, cohabitation légale, cohabitation de fait*, Limal, Anthemis, 2012, 15-16.

Artikel 215 BW is ook van toepassing op de **wettelijke samenwoning**.

Voor de **feitelijk samenwonenden** bestaat dergelijke bescherming niet. Behoudens wanneer beiden op het huurcontract vermeld staan als huurders van de gezinswoning, kan de ene partner de huur opzeggen zonder instemming van de ander. Evenwel is er een wetsvoorstel hangende waarin het recht op voortzetting van de huur ook zou worden uitgebreid tot feitelijk samenwonenden.³⁹

B. De hulp- en bijdrageplicht

1. De hulpplicht

18. Overeenkomstig artikel 213 BW zijn echtgenoten elkaar hulp verschuldigd. Deze vorm van huwelijkse solidariteit houdt in dat zij elkaar financieel ondersteunen en hun levensstandaard met elkaar moeten delen. In de regel gebeurt dit in natura in de echtelijke woning. Voor de toepassing van de hulpplicht is, anders dan in het gemeen recht, geen behoefte vereist. Ook na de beëindiging van het **huwelijk** bestaat de mogelijkheid voor de minst vermogende echtgenoot om een onderhoudsuitkering na echtscheiding te vragen, ofwel bij overeenkomst⁴⁰ met de ex-echtgenoot, ofwel in rechte. Hier speelt het criterium ‘behoefte’ wel een grote rol sinds de echtscheiding schuldloos werd.⁴¹

Wat de **wettelijke en feitelijke samenwoning** betreft, voorziet de wet geen expliciete vorm van solidariteit in de vorm van een hulpplicht tijdens of na beëindiging van de relatie. Eventueel kunnen de partners onderling overeenkomen om een hulpplicht in het leven te roepen, die eventueel kan doorwerken na het einde van de relatie. Dit kan bijvoorbeeld in een samenlevingsovereenkomst. Voorwaarde is wel dat het bedrag en de duur van de uitkering in verhouding staan tot de duur van de relatie en de uitkering geen bestraffend karakter heeft voor het beëindigen van de relatie.⁴² Bij gebrek aan dergelijke overeenkomst, wordt het bestaan van een hulpplicht amper aanvaard.⁴³ HEYVAERT durft zelfs (als enige) te stellen dat er steeds een

---

³⁹ Wetsvoorstel (S. BECQ e.a.) tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat het recht op huur van echtgenoten en feitelijk samenwonenden betreft, *Parl.St.* Kamer 2014-15, nr. 54-0065/001.

⁴⁰ P. SENAËVE, F. SWENNEN en G. VERSCHULDEN (eds.), *De beëindiging van de tweerelatie*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 137-141.

⁴¹ P. SENAËVE, F. SWENNEN en G. VERSCHULDEN (eds.), *De beëindiging van de tweerelatie*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 143-144.

⁴² P. SENAËVE, F. SWENNEN en G. VERSCHULDEN (eds.), *De beëindiging van de tweerelatie*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 283.

⁴³ F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 388.

stilzwijgende overeenkomst *intuitu personae* van onbepaalde duur bestaat tussen personen die duurzaam samenleven, waardoor beide ‘partijen’ bij het beëindigen van deze overeenkomst een redelijke opzeggingstermijn in acht zouden moeten nemen. Bij gebrek aan het respecteren van dergelijke termijn, zou de partner die de relatie heeft beëindigd kunnen worden veroordeeld tot het betalen van een onderhoudsuitkering.⁴⁴

2. De bijdrageplicht

19. In het **huwelijk** draagt elke echtgenoot bij tot de lasten van het huwelijk naar evenredigheid van zijn middelen. Ook hier kan men niet van afwijken bij contract: de regels uit het primair stelsel zijn van dwingend recht (herhaling). Wanneer één der echtgenoten niet voldoet aan deze verplichting, kan de ander dit via de rechter afdwingen via een sommendelegatie. Dit vloeit voort uit artikel 221 BW.

Dergelijke verplichting geldt ook voor **wettelijk samenwonenden**: zij moeten overeenkomstig artikel 1477, §3 BW elk bijdragen in de lasten van het samenleven naar evenredigheid van hun mogelijkheden. Hoewel de wetgever hier niet koos voor de bewoording ‘lasten van de wettelijke samenwoning’, eindigt de bijdrageplicht pas bij de ontbinding van de wettelijke samenwoning en niet wanneer de partners niet langer *de facto* samenleven.⁴⁵

De **feitelijke samenwoning** wordt ook op dit vlak niet geregeld door de wetgever. Geen enkele wettelijke bepaling verplicht de feitelijk samenwonenden om hun middelen te delen.⁴⁶ Behoudens in het geval van het bestaan van een samenlevingscontract tussen de partners waarin de bijdrageverplichting werd geregeld, zijn de partners niet verplicht tot een bijdrage in de lasten van de samenleving. De rechtsleer en rechtspraak doen in deze onbillijke situatie onder andere een beroep op de figuur van de natuurlijke verbintenis: zo kunnen er toch rechtsgevolgen kleven aan prestaties uit het verleden. Sommige auteurs argumenteren zelfs dat er wel een bijdrageverplichting bestaat tussen feitelijk samenwonenden naar analogie met het huwelijk en de wettelijke samenwoning en steunen zich hiervoor op artikel 8 en 14 EVRM.⁴⁷

---

⁴⁴ A. HEYVAERT, *Het personen- en gezinsrecht ont(k)leed: theorieën over personen- en gezinsrecht rond een syllabus van de Belgische techniek*, Gent, Mys & Breesch, 2001, 274.

⁴⁵ G. VERSCHULDEN, *Handboek Belgisch personen- en familierecht*, Brugge, Die Keure, 2016, 938.

⁴⁶ Y.-H. LELEU, F. DEGUEL, E. LANGENAKEN, J. LARUELLE, S. LOUIS en L. ROUSSEAU, *Droit patrimonial des couples*, Limal, Anthemis, 2011, 202.

⁴⁷ R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Beginselen relatievermogensrecht*, Brugge, Die Keure, 2012, 274-275; H. CASMAN, “Gehuwd, wettelijk of feitelijk samenwonend: wat maakt het uit? Vermogensrechtelijke aspecten,

§2. Secundair stelsel

A. Wettelijk goederenregime

20. In het **huwelijk** onder het **wettelijk stelsel** wordt een gemeenschappelijk vermogen gevormd. In dit vermogen, waarvan de inhoud wordt bepaald door artikel 1405 BW, zitten onder andere de aanwinsten: dit zijn de beroepsinkomsten en de inkomsten uit het eigen vermogen. Ook de goederen waarvan de echtgenoten niet kunnen bewijzen dat zij eigen zijn, zijn gemeenschappelijk. Bij de ontbinding van dit gemeenschappelijk vermogen zorgen vergoedingsrekeningen ervoor dat vermogensverschuivingen tussen de eigen vermogens en het gemeenschappelijk vermogen van tijdens het huwelijk worden gecorrigeerd (artikel 1432-1438 BW en artikel 1442-1444 BW). Volledigheidshalve moet hier ook de mogelijkheid om onder **algehele gemeenschap** te huwen vermeld worden. Onder dit stelsel is alles gemeenschappelijk, of het nu over voorhuwelijkse goederen gaat of niet. Slechts uitzonderlijk kiest men voor dergelijk huwelijksvermogensstelsel.

Zowel in de **wettelijke samenwoning** als in de **feitelijke samenwoning** bestaat het concept van een gemeenschappelijk vermogen niet. Via een samenlevingsovereenkomst kunnen de partners wel een onverdeeldheid doen ontstaan, maar de eigenheid van de huwelijkse gemeenschap blijft voorbehouden aan gehuwden.

In de wettelijke samenwoning geldt wel een vermoeden van onverdeeldheid (artikel 1478, tweede lid BW): wanneer geen van de partners kan aantonen dat een bepaald goed (of de inkomsten van een bepaald goed) zijn exclusieve eigendom is, worden zij vermoed het in onverdeeldheid te bezitten. Die onverdeeldheid is onderworpen aan de regels van het gemeen recht. Wettelijk (en feitelijk) samenwonenden moeten bij gebrek aan ‘secundair stelsel’ hun vermogensrechtelijke aanspraken regelen in een (notariële⁴⁸) samenlevingsovereenkomst.⁴⁹

In de feitelijke samenwoning blijft er een strikte scheiding tussen de vermogens van beide partners. Hier bestaat geen wettelijk vermoeden van gemeenschappelijkheid, hoewel er uiteraard sprake kan zijn van een onverdeeldheid wanneer een bepaald goed gezamenlijk wordt verworven.

---

andere dan bij overlijden” in C. FORDER en A.-L. VERBEKE, *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 159.

⁴⁸ Deze vormvereiste geldt enkel voor wettelijk samenwonenden overeenkomstig artikel 1478, vierde lid BW.

⁴⁹ H. CASMAN, “Wettelijke samenwoning. Hoe gaat dat nu verder?”, *NJW* 2004, 185.

B. Huwelijk met scheiding van goederen

21. Gehuwden die trouwen onder het stelsel van scheiding van goederen, hebben geen gemeenschappelijk vermogen zoals dit onder het wettelijk stelsel bestaat. Zij kunnen eventueel wel via een huwelijkscontract een beperkte gemeenschap in het leven roepen, zij het dat deze niet dezelfde bescherming en tegenstelbaarheid geniet als onder het wettelijk stelsel.

§3. Erfrecht

22. **Gehuwden** genieten een uitgebreide erfrechtelijke bescherming. De langstlevende echtgenoot verkrijgt, naargelang het aantal en de aard van de erfgenamen met wie hij in samenloop komt, een eigendomsrecht of een vruchtgebruik op alle of een deel van de goederen van de nalatenschap (artikel 745bis BW). Deze regeling is de wettelijke erfopvolging en speelt dus wanneer de echtgenoten niet hebben afgeweken bij testament. Een belangrijk verschil met ongehuwd samenwonenden is dat de langstlevende echtgenoot een reservataire erfgenaam is: hij kan de helft van de nalatenschap in vruchtgebruik erven (abstracte reserve) en erft minstens het vruchtgebruik op de gezinswoning en het daarin aanwezige huisraad (concrete reserve). De concrete reserve kan de langstlevende niet ontnomen worden. In een recent wetsvoorstel, dat een globale hervorming van het erfrecht beoogt, wordt voorgesteld om de reserve van de langstlevende echtgenoot anders in te vullen indien de vooroverledene geen nakomelingen achterlaat. De langstlevende zou in dat geval de aanwinsten van het huwelijk in volle eigendom erven en de rest van de nalatenschap in vruchtgebruik.⁵⁰

Sinds de wet van 28 maart 2007 is de langstlevende **wettelijk samenwonende partner** een erfgenaam *ab intestato*. Dit erfrecht geldt echter niet wanneer de langstlevende ook een afstammeling is van de vooroverleden partner. De langstlevende wettelijk samenwonende partner verkrijgt slechts het vruchtgebruik (of het recht van de huur) van de gezinswoning en het daarin aanwezige huisraad. Dit is echter geen reservataire erfrecht: bij testament kan de vooroverledene er ook voor zorgen dat de langstlevende partner helemaal niets erft.

---

⁵⁰ Wetsvoorstel (C. VAN CAUTER e.a.) tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake, *Parl.St.* Kamer 2016-17, nr. 54-2282/001; zie ook S. SEYNS, “Wetsvoorstellen” in W. PINTENS, C. DECLERCK en N. APPERMONT (eds.), *Patrimonium 2015*, Brugge, Die Keure, 2015, 133-134.

Er bestaat geen wettelijke erfopvolging voor de **feitelijke samenwoning**. De partners kunnen elkaar enkel bevoordelen via testament, rekening houdend met het voorbehouden deel van de eventuele reservataire erfgenamen.

§4. Tussenconclusie

23. Zelfs uit deze zeer beknopte beschrijving van de bestaande bescherming blijkt duidelijk dat er tussen de samenlevingsvormen heel wat verschillen zijn. Voor feitelijk samenwonenden is er een totaal gebrek aan relatie-specifieke wetgeving. In de wettelijke samenwoning is een en ander wel geregeld via een beperkte (quasi) analogische toepassing van het primair stelsel voor gehuwden, maar deze beperkte vermogensrechtelijke regeling geeft geen adequate oplossing voor de verdeling van de goederen en de correctie van vermogensverschuivingen bij de beëindiging van de relatie. Er heerst een gebrek aan gelijkheid tussen de samenlevingsvormen. Partners die zich in een feitelijk vergelijkbare situatie bevinden, worden naargelang de gekozen samenlevingsvorm anders behandeld. Daarbij kenmerken de wettelijke en feitelijke samenwoning zich door een overvloed aan autonomie, wat noodzakelijkerwijze leidt tot zeer weinig solidariteit.⁵¹ In een feitelijke samenwoningsrelatie waar de economische positie van de partners niet gelijk is, heeft dit gebrek aan bescherming vaak zeer onbillijke gevolgen voor de (financieel) zwakkere partner. Het relatievermogensrecht dient in dat soort situaties een oplossing te bieden. Op dit moment kent het recht geen minimale basisbescherming die zich tevens uitstrekt tot de feitelijk samenwonende partners.⁵² In wat volgt wordt de nood aan dergelijke basisbescherming onder de noemer van een eenvormig relatievermogensrecht onderzocht. Daarbij wordt ook gekeken naar de mogelijke organisatievorm, aanknopingspunt(en) en de inhoud ervan.

---

⁵¹ C. FORDER, “Ongehuwd samenwonen en vermogensrecht: een waaier van mogelijkheden”, *TEP* 2006, 354-355.

⁵² G. VERSCHULDEN, *Handboek Belgisch personen- en familierecht*, Brugge, Die Keure, 2016, 547.

III. Overwegingen betreffende een eenvormig relatievermogensrecht

§1. De nood aan een minimale basisbescherming voor elke duurzame relatie

A. De sociale realiteit en de wetgevende passiviteit

1. Maatschappelijke verandering: buitenhuwelijks samenwonen aanvaard

24. De sociale trend van de moderne samenwoning vindt zijn oorsprong in de Scandinavische landen op het einde van de jaren '60 van de negentiende eeuw. Sindsdien nam men een sterke daling waar in het aantal gesloten huwelijken ten overstaan van een exponentiële stijging van het aantal ongehuwd samenwonenden. Bijgevolg steeg ook het aantal kinderen geboren buiten het huwelijk.⁵³ Deze trend zette zich, zij het enige tijd later, ook voort in de rest van Europa. Zo blijkt uit onderzoek dat tussen 1986 en 1999 in het Verenigd Koninkrijk het aantal ongehuwde samenwonenden steeg van 5% tot maar liefst 15% van alle koppels.⁵⁴ Ook in België daalde het aantal huwelijken significant vanaf de jaren '70. In 2014 woonden iets meer dan één op de vijf (21,5%) samenwonende koppels ongehuwd samen.⁵⁵ Deze toenemende informalisering⁵⁶ van relaties lijkt vooralsnog haar hoogtepunt nog niet te hebben bereikt.⁵⁷

25. Waar ongehuwd samenwonen ook in onze contreien voordien onacceptabel en taboe was, wordt dit nu meer en meer (maatschappelijk) aanvaard.⁵⁸ Een gezin starten zonder voorafgaand de relatie te officialiseren, lijkt nu eerder de regel dan de uitzondering. Het

---

⁵³ G. LIND, "The development of cohabitation and cohabitation law in the Nordic countries" in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 1.

⁵⁴ A. BARLOW, S. DUNCAN, G. JAMES en A. PARK, *Cohabitation, Marriage and the Law*, Hart, Oxford, 2005, 1.

⁵⁵ M. CORIJN, "Ruimtelijke spreiding van het ongehuwd samenwonen in Europa, België en het Vlaamse Gewest", *SVR-St@ts* 2014/9, 5.

⁵⁶ D. MORTELMANS, "Financiële gevolgen van relatiebreuken met een vergelijking van huwelijken en samenwonen, vanuit genderperspectief", onuitg. advies Verdrag IGVM-JD/CONV.15-28, 15 december 2015, 9.

⁵⁷ J. LATTEN, "Trends in samenwonen en trouwen: informalisering en de schone schijn van de burgerlijke staat" in C. FORDER en A.-L. VERBEKE, *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 41-42.

⁵⁸ J. M. SCHERPE, "The Nordic countries in the Vanguard of European Family Law", *Scandinavian Studies in Law Vol. 50*, 2007, 274; V. LYSSENS-DANNEBOOM en D. MORTELMANS, "Juridische bescherming van samenwoners. Van 'het grote feest' tot 'de lange to-do'" in Wetenschappelijk Comité Notarieel Congres (ed.), *Arbeid & Relatie. Notarieel Congres 2013*, Brussel, Larcier, 2013, 78; N. GALLUS, "Égaux mais différents, inégaux car différents?" in A.-C. VAN GYSEL en N. GALLUS, *Conjugalités et discriminations*, Limal, Anthemis, 2012, 53.

Napoleontische standpunt ‘*les concubins se passent de la loi, la loi se désintéresse d’eux*’ is dan ook volledig voorbijgestreefd. Verschillende landen hebben ondertussen (zij het niet altijd even samenhangende) wetgeving ingevoerd die aspecten van het samenwonen wettelijk regelen en geven hiermee te kennen deze samenlevingsvorm te aanvaarden.⁵⁹ Ook in België rijst bij de wetgever het besef dat er nood is aan een duidelijk kader inzake de patrimoniale rechten en plichten van zowel de wettelijk als de feitelijk samenwonenden. Het steeds stijgende aantal ongehuwd samenwonenden kan en mag door de wetgever niet genegeerd worden: de wet moet inspelen op deze nieuwe realiteit.⁶⁰ Het is volgens minister van justitie GEENS in dat kader belangrijk dat de burger weet welke rechten en plichten een bepaalde relatievorm met zich meebrengt, opdat pijnlijke situaties in het geval van relatiebreuk of overlijden van de partner kunnen worden voorkomen.⁶¹

De veranderende maatschappelijke context brengt echter ook zekere gevaren met zich mee. In de tijd dat enkel gehuwd samenwonen acceptabel was, waren koppels zich enigszins bewust van het gebrek aan juridische bescherming wanneer zij gingen samenwonen door het besef dat ze de sociale normen niet naleefden.⁶² Het al dan niet bestaan van een juridisch kader was voor koppels toen ook niet relevant: (bijna) iedereen trouwde en daardoor waren de partners automatisch beschermd bij beëindiging van de relatie wegens scheiding of het overlijden van de ander.⁶³ Dit vangnet voor de economisch zwakkere partner is echter grotendeels verdwenen door de maatschappelijke aanvaarding van het ongehuwd samenwonen.⁶⁴ Hieruit volgt de prangende nood voor een hervorming van het relatievermogensrecht. Het huwelijksvermogensrecht koppelt bepaalde (economische) gevolgen aan het sluiten van een huwelijk en de beëindiging ervan. Deze wetgeving beoogde het merendeel van de duurzame en intieme relaties te bereiken, aangezien bijna iedereen trouwde. Nu het aandeel ongehuwd samenwonenden steeds groter wordt, rijst dan ook de vraag of het huwelijksvermogensrecht

---

⁵⁹ J. M. SCHERPE, “The Nordic countries in the Vanguard of European Family Law”, *Scandinavian Studies in Law Vol. 50* 2007, 275.

⁶⁰ D. GOUBAU, “Division of Family Assets and de facto Conjugalität” in B. VERSCHRAEGEN (ed.), *Family finances*, Wenen, Jan Sramek Verlag, 2009, 273.

⁶¹ Beleidsverklaring Justitie (K. GEENS), *Parl.St.* Kamer 2014-15, nr. 20/18, 28.

⁶² T. SVERDRUP, “The distinctive nature of cohabitation relationships and the need for legislation” in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 263.

⁶³ V. LYSENS-DANNEBOOM en D. MORTELMANS, “Juridische bescherming van samenwoners. Van ‘het grote feest’ tot ‘de lange to-do’” in Wetenschappelijk Comité Notarieel Congres (ed.), *Arbeid & Relatie. Notarieel Congres 2013*, Brussel, Larcier, 2013, 77.

⁶⁴ T. SVERDRUP, “Statutory regulation of cohabiting relationships in the Nordic countries: recent developments and future challenges” in K. BOELE-WOELKI, N. DETHLOFF en W. GEPHART (eds.), *Family law and culture in Europe: developments, challenges and opportunities*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 68.

niet moet worden uitgebreid naar die steeds groter wordende categorie. Vele partners zijn nu overgelaten aan individuele onderhandelingen met hun partner en dit houdt vanzelfsprekend bepaalde risico's in.⁶⁵ Niet alleen de ongehuwd samenwonenden zelf, maar ook de gemiddelde burger is ervan overtuigd dat samenwonenden meer rechten hebben dan de juridische werkelijkheid ons vertelt. Dit lijkt vanuit hun perspectief – en door gebrek aan een voldoende juridische kennis - dan ook een logisch gevolg van de maatschappelijke aanvaarding van de buitenhuwelijkse samenwoning.⁶⁶ Waar het uitgangspunt vroeger een geformaliseerde relatie was, is dit nu (althans wat het huwelijk betreft) meer een symbolische kers op de taart. Partners beleven hun relatie nog steeds op dezelfde manier. Aan de functie van de relatie is dus niets veranderd, de vorm lijkt voor de partners zelf minder belang te hebben.

HEYVAERT meende reeds in 2001 dat de bescherming en mogelijkheden die gehuwden genieten niet langer voorbehouden zouden mogen zijn voor gehuwden, enkel en alleen omdat zij getrouwd zijn.⁶⁷ De huidige sociale functie van het huwelijk verschilt immers van wat het vroeger was. Waar het huwelijk vroeger het instituut bij uitstek was om de afstammingsbanden veilig te stellen, is dit ondertussen volledig achterhaald. Sinds de band tussen het huwelijk en de afstamming is losgekoppeld, is het instituut – functioneel gezien - een samenlevingsvorm als een ander.⁶⁸ Er is immers geen onderscheid meer tussen kinderen geboren binnen het huwelijk en buitenhuwelijkse kinderen.⁶⁹ Vandaag ligt de nadruk veeleer op het huwelijk als instituut voor de organisatie van een duurzame levensgemeenschap tussen twee partners. Op relationeel vlak vervullen zowel het huwelijk, de wettelijke samenwoning als de feitelijke samenwoning een gelijkaardige functie. Het juridische plaatje daarentegen verschilt voor iedere vorm van samenwonen.⁷⁰ Naast de gewijzigde functionele invulling van het huwelijk, baseert deze auteur zich op de stelling dat ook ongehuwd samenwonenden een gezin vormen. Daaruit volgt dat ook zij recht hebben op eerbiediging van hun gezinsleven, vervat in artikel 8(1)

---

⁶⁵ D. GOUBAU, “Division of Family Assets and de facto Conjugality” in B. VERSCHRAEGEN (ed.), *Family finances*, Wenen, Jan Sramek Verlag, 2009, 277.

⁶⁶ A. BARLOW (e.a.), “Cohabitation and the law: myths, money and the media”, *British Social Attitudes 2008*, 44; V. LYSSENS-DANNEBOOM en D. MORTELMANS, “Juridische bescherming van samenwoners. Van ‘het grote feest’ tot ‘de lange to-do’” in Wetenschappelijk Comité Notarieel Congres (ed.), *Arbeid & Relatie. Notarieel Congres 2013*, Brussel, Larcier, 2013, 90-91.

⁶⁷ A. HEYVAERT, *Het personen- en gezinsrecht ont(k)leed: theorieën over personen- en gezinsrecht rond een syllabus van de Belgische techniek*, Gent, Mys & Breesch, 2001, 362.

⁶⁸ L. MAUGER-VIELPEAU, “Quel mariage pour ‘tous’?”, *CRDF 2013*, 33; A. HEYVAERT, *Het personen- en gezinsrecht ont(k)leed: theorieën over personen- en gezinsrecht rond een syllabus van de Belgische techniek*, Gent, Mys & Breesch, 2001, 362.

⁶⁹ EHRM 13 juni 1979, nr. 6833/74, Marckx/België.

⁷⁰ V. LYSSENS-DANNEBOOM en D. MORTELMANS, “Juridische bescherming van samenwoners. Van ‘het grote feest’ tot ‘de lange to-do’” in Wetenschappelijk Comité Notarieel Congres (ed.), *Arbeid & Relatie. Notarieel Congres 2013*, Brussel, Larcier, 2013, 77.

EVRM.⁷¹ De wetgever heeft dan ook de taak ervoor te zorgen dat in elk van de bestaande duurzame en affectieve partnerrelaties de interne verhoudingen billijk en correct geregeld zijn.⁷² VERBEKE vraagt zich af hoe de wetgever nog kan verantwoorden dat enkel gehuwden onder het huwelijksvermogensrecht vallen en stelt dat er dringend nood is aan een ‘geïntegreerd relatievermogensrecht’.⁷³ Onderzoek in het Verenigd Koninkrijk toont aan dat er wel degelijk een maatschappelijk draagvlak is voor een juridisch regime ter bescherming van samenwoningsrelaties die functioneel gelijk(aardig) zijn aan het huwelijk. Daarentegen bestaat er op zijn zachtst gezegd weinig enthousiasme om het diepgewortelde onderscheid tussen gehuwden en ongehuwd samenwonenden te blijven handhaven.⁷⁴

26. Niet alleen in België, maar ook in het algemeen in Europa, vindt een ontwikkeling plaats waarbij men de idee verlaat dat het huwelijk de enige juridisch relevante samenlevingsvorm zou zijn.⁷⁵ De trend is gezet naar een meer pluralistisch beeld over wie juist een gezin vormt en het is dan ook nodig om te onderzoeken of en in welke mate ook deze ‘families’ nood hebben aan een aangepaste eigendomsrechtelijke en financiële regeling – naast wat het gemene recht hun biedt - in de situaties van een relatiebreuk of het overlijden van de andere partner. Daarbij rijst de vraag of deze bescherming kan worden toegekend op basis van de status als ongehuwd samenwonend koppel.⁷⁶ Vooralsnog lijkt er in België geen oplossing in de maak – althans niet op het gebied van een eenmaking van het relatievermogensrecht. Een hervorming van het huwelijksvermogens- en erfrecht staat wel op het programma waarbij de langstlevende partner, ongeacht het toepasselijke huwelijksvermogensstelsel, alle goederen zou kunnen erven die gedurende het huwelijk ten bezwarende titel zijn verworven. Dit zou zich zelfs uitstrekken tot de wettelijke samenwoning. Hoewel de positie van de langstlevende (geregistreerde) samenwonende dus wordt aangepakt, verandert er evenwel niets in het geval de partners scheiden of de relatie verbreken.⁷⁷

---

⁷¹ A. HEYVAERT, *Het personen- en gezinsrecht ont(k)leed: theorieën over personen- en gezinsrecht rond een syllabus van de Belgische techniek*, Gent, Mys & Breesch, 2001, 363.

⁷² A.-L. VERBEKE, “Naar een billijk relatie-vermogensrecht”, *TPR* 2001, 396.

⁷³ A.-L. VERBEKE, “Naar een billijk relatie-vermogensrecht”, *TPR* 2001, 397.

⁷⁴ A. BARLOW (e.a.), “Cohabitation and the law: myths, money and the media”, *British Social Attitudes* 2008, 48.

⁷⁵ C. SÖRGJERD, “Marriage in a European perspective” in J.M. SCHERPE (ed.), *European family law vol. 3: family law in a European perspective*, Northampton, Edward Elgar Publishing, 2016, 29.

⁷⁶ J. MILES, “Unmarried cohabitation in a European perspective” in J.M. SCHERPE (ed.), *European family law vol. 3: family law in a European perspective*, Northampton, Edward Elgar Publishing, 2016, 85.

⁷⁷ Y.-H. LELEU, *Les collaborations économiques au sein des couples séparatistes: pour une indemnisation des dommages collaboratifs envers et contre tous choix*, Montréal, Editions Themis, 2014, 7.

27. Zweden is een voorloper op het gebied van samenwoningsrecht. Het fenomeen van de toenemende ongehuwde samenwoning vindt dan ook zijn oorsprong in de Scandinavische landen.⁷⁸ In 1973 voerde de Zweedse wetgever reeds de *Act on the Joint Dwelling of Unmarried Cohabitants* in. Deze wet regelde een minimale bescherming voor de economisch zwakste partner en was daarmee het eerste land in Europa dat specifieke samenwoningswetgeving had.⁷⁹ Bij de beëindiging van een relatie gelijkaardig aan een huwelijk, of het nu was door het overlijden van de andere partner of de partners uit elkaar gaan, kreeg de economisch zwakste partner de mogelijkheid het huurrecht of het huurder-eigenaarsrecht in een woningcorporatie⁸⁰ van de andere partner over te nemen tegen een betaling die gelijk is aan de waarde van het recht. Voor het overige waren de samenwonende partners echter nog steeds aangewezen op de oplossingen onder het gemeenrechtelijke eigendomsrecht.⁸¹ Toch kan men deze *Act* beschouwen als een symbolische eerste stap in de wettelijke erkenning van ongehuwde samenwoningsrelaties als een ‘huwelijkse’ samenlevingsvorm.⁸² Dit wetgevende initiatief werd opgevolgd en vervangen door de *Cohabitees Joint Homes Act* in 1984. Deze wet koppelde regels betreffende de verdeling van de nettowaarde van de gemeenschappelijke woning en het daarin aanwezige huisraad (verworven voor gezamenlijk gebruik) aan het leven in ‘huwelijkse omstandigheden’. De voorgaande wetgeving werd uiteindelijk in 2003 vervangen door de *Cohabitees Act* (Sambolag (2003:376)) en was van toepassing op zowel heterokoppels als partners van hetzelfde geslacht.⁸³ Daarmee was Zweden het eerste land dat de sprong waagde naar een apart (zij het beperkt) wettelijk kader voor samenwonenden.

Hoewel alle Scandinavische landen⁸⁴ op dit moment in zekere mate wetgeving hebben ingevoerd die de ongehuwde samenwoning (deels) reguleert, zijn er nog steeds hiaten te vinden en regelt niet elk land alles op dezelfde manier. Op het vlak van familierecht blijkt er echter een consensus te zijn dat het huwelijk nog steeds een centrale plaats moet krijgen in de

---

⁷⁸ V. LYSSENS-DANNEBOOM en D. MORTELMANS, “Juridische bescherming van samenwoners. Van ‘het grote feest’ tot ‘de lange to-do’” in Wetenschappelijk Comité Notarieel Congres (ed.), *Arbeid & Relatie. Notarieel Congres 2013*, Brussel, Larcier, 2013, 77.

⁷⁹ K. WALLENG, “The Swedish Cohabitees Act in today’s society” in K. BOELE-WOELKI, N. DETHLOFF en W. GEPHART (eds.), *Family law and culture in Europe: developments, challenges and opportunities*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 95.

⁸⁰ Dit is een specifieke vorm van wonen die vooral populair is in de Scandinavische landen.

⁸¹ G. LIND, “The development of cohabitation and cohabitation law in the Nordic countries” in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 14.

⁸² C. SÖRGJERD, *Reconstructing marriage: the legal status of relationships in a changing society*, Cambridge, Intersentia, 2012, 135.

⁸³ J. M. SCHERPE, “The Nordic Countries in the Vanguard of European Family Law”, *Scandinavian Studies in Law Vol. 50* 2007, 278.

⁸⁴ I.e. Zweden, Noorwegen, Denemarken, Finland en IJsland.

maatschappij, maar dat er een minimale bescherming nodig is voor partners die samenleven zonder te trouwen.⁸⁵ Zweden is een voorbeeld als het aankomt op wetgeving voor feitelijk samenwonenden. Aangezien Zweden een voorloper was en blijft ten aanzien van de rest van Europa op dit gebied, heeft de bestaande wetgeving daar ondertussen al een proefperiode achter de kiezen. Dat maakt het interessant en nuttig als evaluatie voor eventuele hervormingen in Europa en meer bepaald in België.

28. Het is niet langer mogelijk voor te houden dat uit de feitelijke samenwoning geen rechten en plichten zouden voortvloeien. Integendeel, hoewel de regels op hen van toepassing geen structuur of organisatie kennen, verhindert dit niet dat er voor hen wel bepaalde regels gelden. Ze zijn wel degelijk onderworpen aan één of andere vorm van juridisch regime.⁸⁶ Op verschillende domeinen van het publiek recht, zoals de fiscaliteit⁸⁷ en de sociale zekerheid, worden immers wel rechtsgevolgen gekoppeld aan onder andere het loutere feit dat men (een bepaalde duur) samenwoont. De gelijkstelling van ongehuwd samenwonenden met gehuwden in deze rechtsgebieden doet zich onder andere ook voor in Canada.⁸⁸ Dit wijst op het rijzende besef van de functionele overeenkomsten tussen beide relatievormen en houdt een indirecte juridische erkenning in van de ongehuwd samenwonenden.⁸⁹ SENA EVE durft zelfs stellen dat er reeds een zekere – zij het zeer beperkte – institutionalisering van de feitelijke samenwoning bestaat.⁹⁰ De verticale relatie tussen (de leden van) het koppel en de overheid valt echter buiten de reikwijdte van dit onderzoek (*supra*, nr. 12).

---

⁸⁵ G. LIND, “The development of cohabitation and cohabitation law in the Nordic countries” in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 52.

⁸⁶ G. WILLEMS, “Les statuts juridiques du couple: liberté, égalité, équité?” in J. SOSSON, *Le separation du couple non-marié*, Brussel, Larcier, 2016, 34; G. LIND, “The development of cohabitation and cohabitation law in the Nordic countries” in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 14.

⁸⁷ De fiscale gelijkstelling voor feitelijk samenwonenden geldt voornamelijk enkel in het Vlaamse Gewest.

⁸⁸ D. GOUBAU, “Division of Family Assets and de facto Conjugalities” in B. VERSCHRAEAGEN (ed.), *Family finances*, Wenen, Jan Sramek Verlag, 2009, 273.

⁸⁹ N. GALLUS, “Égaux mais différents, inégaux car différents?” in A.-C. VAN GYSEL en N. GALLUS, *Conjugalités et discriminations*, Limal, Anthemis, 2012, 53.

⁹⁰ P. SENA EVE, “Van concubinaat naar wettelijke samenwoning en verder” in A. ALEN, E. DIRIX en H. VANDENBERGHE (eds.), *Vigilantibus ius scriptum: feestbundel voor Hugo Vandenberghe*, Brugge, Die Keure, 2007, 276.

29. In de rechtsleer vindt men tegenwoordig drie strekkingen terug omtrent het creëren van een eenvormig relatievermogensrecht voor alle duurzame relaties. Allereerst is er de strekking die pleit voor responsabilisering en sensibilisering⁹¹ van de burgers, waarbij men de huidige toestand behoudt⁹². Een tweede strekking ijvert voor een beperkt wettelijk optreden.⁹³ De derde strekking beoogt ingrijpende wetgevende verandering.⁹⁴

2. Andere rechtstelsels met een of andere vorm van eenvormig relatievermogensrecht⁹⁵

2.1. Scandinavië

30. De Scandinavische landen kennen zowel op geografisch als demografisch vlak grote gelijkenissen. Hun recht is dan ook in zekere mate geharmoniseerd, gebaseerd op gedeelde fundamentele waarden zoals onder andere de aanvaarding van verschillende samenlevingsvormen. Van deze harmonisatie, die bijna volledig is op publiekrechtelijk vlak, is echter (nog) geen sprake op het gebied van het samenwoningsrecht. De Noordse landen zijn van mening dat het huwelijk nog steeds een centrale plaats verdient, maar erkennen de nood aan bescherming voor zij die samenwonen zonder te trouwen. Met de keuzevrijheid van de partners onder de ene arm en de bescherming van de economisch zwakkere partner onder de andere, kwam men in de verschillende wetgevende processen tot andere oplossingen. Niet elk land kent immers evenveel gewicht toe aan beide waarden.

Zweden en Noorwegen hebben hier ondertussen het meest bereikt.⁹⁶ Zoals hierboven reeds werd vermeld, heeft Zweden al belangrijke stappen genomen naar een eenvormig relatie(vermogens)recht in de vorm van een minimale bescherming voor partners in een duurzame affectieve relatie. Naast het (formeel) huwelijk, heeft Zweden ook de informele relaties (deels) wettelijk geregeld. De *Cohabitees Act* van 2003 beoogt vooral de bescherming

---

⁹¹ C. DECLERCK, “Naar een beter evenwicht tussen autonomie en solidariteit in het samenwoningsrecht”, *T.Fam.* 2015, 107.

⁹² F. BUYSENS, “Stop de betutteling”, *T.Fam.* 2013, 238;

⁹³ H. CASMAN, “Recente ontwikkelingen in het familiaal vermogensrecht: beëindiging van de relatie tussen ongehuwde samenwoners” in F. MOEYKENS (ed.), *De praktijkjurist X*, Gent, Story, 2006, 29.

⁹⁴ A.-L. VERBEKE, “Waardig familiaal vermogensrecht”, *TEP* 2013, 3-13.

⁹⁵ Deze titel omvat geen exhaustieve weergave van landen die ook informele relaties juridische bescherming bieden.

⁹⁶ G. LIND, “The development of cohabitation and cohabitation law in the Nordic countries” in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 52-53.

van de economisch zwakkere partij.⁹⁷ Belangrijk is dat de *Act* de beëindiging van de relatie vereist opdat het wetgevend kader toepassing zou vinden. Tijdens de samenwoning creëert de *Act* dus geen (financiële) juridische gevolgen tussen de partners.⁹⁸ De Zweedse samenwoningswetgeving focust vooral op de eigendomsrechtelijke verdeling bij beëindiging van de samenwoningsrelatie, zij het dat de te verdelen ‘relatie-eigendom’ een vrij beperkte inhoud kent (*infra*, nr. 87). Ook in Zweden rijst echter het probleem dat vele ongehuwd samenwonenden denken dat zij een grotere juridische bescherming genieten dan de *Act* hun eigenlijk biedt. De mogelijkheden voor ongehuwd samenwonenden om hun situatie contractueel aan te passen, zijn beperkt. Wie meer juridische bescherming wil, wordt geacht te trouwen.⁹⁹ De (beleids)overwegingen die aan de basis liggen van het huidige Zweedse samenwoningsrecht, vormen mijns inziens toch een nuttige bron van inspiratie voor de Belgische wetgever in het ontwikkelen van een eenvormig relatievermogensrecht.

Ook de andere Scandinavische landen lieten de ongehuwd samenwonenden niet (volledig) in de kou staan, al duurde het doorgaans langer dan in Zweden om effectief wetgevende stappen te ondernemen. Zo gaf Denemarken de ongehuwd samenwonenden pas in 2006 een beperkt recht om aan elkaar te legateren, zodat op dit vlak niet langer een onderscheid bestond ten aanzien van gehuwden. Vooralsnog is er in Denemarken echter nog steeds geen sprake van ‘samenwoningsrecht’.¹⁰⁰ Noorwegen volgde in 2009 met een erfrecht voor de langstlevende ongehuwd samenwonende. Finland ontwikkelde in 2010 een *Cohabiting Partners Act*. Hoewel de benaming veelbelovend klinkt, koos de Finse wetgever slechts voor een soort codificatie van het gemeenrechtelijke regime zoals dit reeds voor ongehuwd samenwonenden gold. IJsland daarentegen heeft tot op heden geen samenwoningsrecht, maar is wel het enige Scandinavische land met een centraal nationaal samenwoningsregister.¹⁰¹

---

⁹⁷ M. BRATTSTRÖM, “The protection of a vulnerable party when a cohabitee relationship ends – an evaluation of the Swedish Cohabitees Act” in B. VERSCHRAEGEN (ed.), *Family finances*, Wenen, Jan Sramek Verlag, 2009, 346.

⁹⁸ C. SÖRGJERD, *Reconstructing marriage: the legal status of relationships in a changing society*, Cambridge, Intersentia, 2012, 163.

⁹⁹ M. BRATTSTRÖM, “The protection of a vulnerable party when a cohabitee relationship ends – an evaluation of the Swedish Cohabitees Act” in B. VERSCHRAEGEN (ed.), *Family finances*, Wenen, Jan Sramek Verlag, 2009, 352.

¹⁰⁰ G. LIND, “The development of cohabitation and cohabitation law in the Nordic countries” in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 29.

¹⁰¹ G. LIND, “The development of cohabitation and cohabitation law in the Nordic countries” in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 11.

2.2. Nieuw-Zeeland

31. Ook Nieuw-Zeeland boekte de voorbije jaren grote vooruitgang op het gebied van de erkenning van (feitelijke) ongehuwde samenwoningsrelaties. Nieuw-Zeeland kent, net zoals België, drie samenlevingsvormen: het huwelijk, de geregistreerde samenwoning en de feitelijke samenwoning (zij noemen deze laatste categorie ‘*de facto* koppels’). Sinds 2001 erkent de wetgever daar het bestaan van *de facto* relaties: dit zijn informele of ongeregistreerde samenwoningsrelaties. De aanknopingspunten voor het ontstaan van bescherming worden hier gehaald in de relatie zelf.¹⁰² Het bestaan van deze relatie is een feitenkwestie die ingeval van betwisting door de rechter wordt beoordeeld en de partners worden grotendeels hetzelfde behandeld als waren zij gehuwd.¹⁰³ Nieuw-Zeeland biedt àlle koppels, ongeacht hun gekozen relatievorm, een vrijwel gelijk wettelijk kader.¹⁰⁴ Zo besliste de wetgever om er in 2002 de eigendomsrechtelijke regeling zoals die gold voor gehuwden, uit te breiden tot geregistreerde partners en ‘*de facto* koppels’. Deze laatste categorie onderscheidt zich van de rest, aangezien haar informele aard ertoe leidt dat deze relatievorm *in se* een feitenkwestie is. Zij worden omschreven als twee personen van minstens 18 jaar oud die samenwonen als een koppel en niet met elkaar getrouwd zijn of samen in een geregistreerd partnerschap verkeren.¹⁰⁵ *De facto* koppels moeten wel reeds drie jaar of meer in een relatie verkeren opdat de *Property (Relationships) Act* op hen toepassing vindt.¹⁰⁶ Ook hier vereist de wet in bepaalde gevallen een zekere duurzaamheid in de relatie. De *Act* geeft de rechter ook de mogelijkheid om de economisch zwakkere partner te beschermen op het einde van de relatie, onder andere door rekening te houden met de (indirecte) bijdragen van een partner aan de relatie in de vorm van huishoudelijk werk.¹⁰⁷ De implementatie van dit zeer progressieve *opt-out* systeem heeft de

---

¹⁰² S. AESCHLIMANN, “Financial compensation upon the ending of informal relationships – a comparison of different approaches to ensure the protection of the weaker party” in K. BOELE-WOELKI (ed.), *Common core and better law in European family law*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 250.

¹⁰³ M. BRIGGS, “The Future of Registered Partnerships: New Zealand”, onuitg. paper Durham-Cambridge conferentie The Future of Registered Partnerships, 2015, 1.

¹⁰⁴ J. MILES, “Unmarried cohabitation in a European perspective” in J.M. SCHERPE (ed.), *European family law vol. 3: family law in a European perspective*, Northampton, Edward Elgar Publishing, 2016, 107.

¹⁰⁵ Property (Relationships) Act 1976, S.2D, (1).

¹⁰⁶ M. BRIGGS, “The formalization of property sharing rights for *de facto* couples in New Zealand” in B. VERSCHRAEGEN (ed.), *Family finances*, Wenen, Jan Sramek Verlag, 2009, 329-330.

¹⁰⁷ M. HENAGHAN, “Economic equality at the end of marriage and other relationships” in B. VERSCHRAEGEN (ed.), *Family finances*, Wenen, Jan Sramek Verlag, 2009, 698-699.

verschillen tussen de bestaande samenlevingsvormen in Nieuw-Zeeland grotendeels doen verdwijnen.¹⁰⁸

2.3. Spanje

32. In Spanje behoort het huwelijk tot de bevoegdheid van de Staat. Waar de federale wetgever steeds weigerde om geregistreerde partnerschappen of andere vormen van (ongehuwde) samenwoning wettelijk te regelen¹⁰⁹, hebben verschillende regio's in Spanje zelf verscheidene modellen van variërende ingrijpendheid ontwikkeld.

In verschillende autonome gemeenschappen kunnen ongehuwd samenwonenden kiezen voor volwaardige wettelijke regimes via een *opt-in* systeem. Hoewel deze wetgeving vaak detailsgewijs onderling verschilt, lijken bepaalde rechten en plichten toch een constante te zijn. Zo is er de bijdrageplicht voor de huishoudelijke kosten, een wederzijdse hulpplicht tijdens de ongehuwde samenwoning, een compensatieplicht voor onder andere huishoudelijk werk en zelfs een (in de tijd beperkte) alimentatieplicht na beëindiging van de relatie. Het hoeft geen betoog dat deze regels in sterke mate gelijken op wat er reeds in het huwelijk voorzien is, hoewel de bescherming in een ongehuwde samenwoningsrelatie nog steeds niet op hetzelfde niveau staat.¹¹⁰ In verschillende regio's bezitten ongehuwd samenwonenden evenwel eenzelfde erfrecht als gehuwden.¹¹¹ Het bestaan van de samenwoningsrelatie veronderstelt evenwel dat enkele elementen cumulatief aanwezig zijn in de relatie. Vooreerst moet het gaan om een 'huwelijkse' relatie. Deze relatie moet openlijk en bekend zijn. Daarbij is belangrijk dat de relatie ook stabiel en duurzaam is: dit wordt geconcretiseerd door de wet in de vorm van een bepaalde periode van samenwonen. Ook het monogame karakter van de relatie is van belang. De Spaanse rechtsleer somt de vereisten op als zijnde bekendheid, stabiliteit, continuïteit en exclusiviteit. Ook het vervullen van huishoudelijke taken en de afwezigheid van enige formaliteit kenmerken de ongehuwde samenwoning. Sommige rechtsleer gaat zo ver dat zij

---

¹⁰⁸ S. AESCHLIMANN, "Financial compensation upon the ending of informal relationships – a comparison of different approaches to ensure the protection of the weaker party" in K. BOELE-WOELKI (ed.), *Common core and better law in European family law*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 251.

¹⁰⁹ S.S. CABALLERO, "Le droit de la famille en Espagne et son evolution récente" in P. BOUCAUD (ed.), *L'évolution du concept de famille en Europe, depuis trente ans: étude pluridisciplinaire*, Brussel, Bruylant, 2009, 118.

¹¹⁰ S.S. CABALLERO, "Le droit de la famille en Espagne et son evolution récente" in P. BOUCAUD (ed.), *L'évolution du concept de famille en Europe, depuis trente ans: étude pluridisciplinaire*, Brussel, Bruylant, 2009, 119-120.

¹¹¹ J. ASLAND, "The legal position of the surviving cohabitant" in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 162.

seksuele activiteit als een vereiste stellen. Zelfs de consummatie van het huwelijk is echter niet langer vereist voor haar geldigheid – dit kan bijgevolg zeker geen vereiste zijn om te spreken van een ‘relatie’. De aanwezigheid van affectiviteit lijkt in dit opzicht veel belangrijker.¹¹²

33. Het moet wel gezegd dat het Spaanse Grondwettelijk Hof niet akkoord lijkt te gaan met het toepassen van dwingende of *default*-regimes binnen de geformaliseerde relaties en al zeker niet in feitelijke samenwoningsrelaties.¹¹³ Partners die kiezen voor de ongehuwde samenwoning zouden dit immers juist doen om de wettelijke regeling van hun relatie te vermijden.¹¹⁴ Volgens het Spaanse Grondwettelijk Hof moet wetgeving die van toepassing is op ongehuwd samenwonenden zijn steun vinden in een uitdrukkelijke en vrijwillige wilsovereenstemming. Het Hof plaatst dus de autonomie van de partners boven de bescherming van de economisch zwakkere partner.¹¹⁵

3. Benadering van de wetgever: van vorm naar functie?

3.1. De heilige drievuldigheid in het Belgische recht

34. Een functionele benadering van de verschillende samenlevingsvormen houdt in dat men aanneemt dat, hoewel er verschillende wettelijke vormen van samenwoning bestaan, deze toch allen grotendeels dezelfde opvattingen en eenzelfde gerichtheid omvatten. Vanuit dit functionele perspectief is het bijgevolg niet gerechtvaardigd om een onderscheid te maken tussen gehuwden en ongehuwd samenwonenden enkel omdat de samenlevingsvormen formeel (wettelijk) van elkaar verschillen.¹¹⁶

De Belgische wetgever zoekt echter te veel houvast in de *vorm* van de relatie om het verschil in behandeling tussen de verschillende samenlevingsvormen te bestendigen. Dat is enigszins vreemd, want het is diezelfde wetgever die deze juridische werkelijkheid heeft gecreëerd. De verschillende behandeling op een bepaald vlak rechtvaardigt men door te wijzen naar het

---

¹¹² S.S. CABALLERO, “Le droit de la famille en Espagne et son evolution récente” in P. BOUCAUD (ed.), *L'évolution du concept de famille en Europe, depuis trente ans: étude pluridisciplinaire*, Brussel, Bruylant, 2009, 119-120.

¹¹³ J. FERRER-RIBA, “The future of registered partnerships: the case of Spain”, onuitg. paper Durham-Cambridge conferentie The Future of Registered Partnerships, 2015, 2-4.

¹¹⁴ S.S. CABALLERO, “Le droit de la famille en Espagne et son evolution récente” in P. BOUCAUD, *L'évolution du concept de famille en Europe, depuis trente ans: étude pluridisciplinaire*, Brussel, Bruylant, 2009, 118.

¹¹⁵ J. MILES, “Unmarried cohabitation in a European perspective” in J.M. SCHERPE (ed.), *European family law vol. 3: family law in a European perspective*, Northampton, Edward Elgar Publishing, 2016, 108.

¹¹⁶ S. LIFSHITZ, “A Liberal Analysis of Western Cohabitation Law” in B. VERSCHRAEGEN (ed.), *Family finances*, Wenen, Jan Sramek Verlag, 2009, 308.

verschil in (rechts)gevolgen tussen het huwelijk, de wettelijke en de feitelijke samenwoning (*infra*, nr. 51).¹¹⁷ Zo wordt ook het argument van de stabiliteit van het huwelijk gebruikt. Andere samenlevingsvormen zouden minder stabiel zijn, omdat de wettelijke en de feitelijke samenwoning eenzijdig en onmiddellijk beëindigd kunnen worden. Het huwelijk is minder gemakkelijk te ontbinden en het is juist deze formele wettelijke stabiliteit die volgens de wetgever een verschil in behandeling verantwoordt. Deze formalistische benadering gaat evenwel voorbij aan de maatschappelijke realiteit.¹¹⁸

3.2. Naar een neutrale houding ten aanzien van de verschillende samenlevingsvormen?

35. De wetgever hoeft niet elke relatie aan exact hetzelfde wettelijk regime te onderwerpen, maar dient wel neutraal te zijn ten aanzien van de verschillende samenlevingsvormen.¹¹⁹ Een neutrale houding van de wetgever ten aanzien van de verschillende samenlevingsvormen kan problematisch zijn, daar neutraliteit een zekere tegenstrijdigheid inhoudt. De Zweedse wetgever werd hiermee geconfronteerd naar aanleiding van de eerste *Cohabitees Act* in 1973. Enerzijds wilde men immers de neutraliteit uiten door te vermijden dat ongehuwd samenwonenden en gehuwden wettelijk anders worden behandeld in dezelfde feitelijke omstandigheden.¹²⁰ Een verschil in behandeling zou onrechtvaardig kunnen overkomen - een houding die door onderzoek in België ook werd teruggevonden bij verschillende feitelijke en wettelijk samenwonenden.¹²¹ Anderzijds was het de bedoeling om koppels vrij te laten kiezen tussen een huwelijk of de ongehuwde samenwoning, om te vermijden dat zij ongewild aan bepaalde wetgeving werden onderworpen. Deze twee interpretaties van neutraliteit vielen moeilijk met elkaar te verzoenen. In een rapport van het Zweedse Comité voor familierecht stelde men daarom voor om de neutraliteit inzake de gelijke behandeling vooral te realiseren in onder andere het sociale en fiscale recht, waar de neutraliteit ten aanzien van de keuzevrijheid van koppels werd voorzien in het familierecht. Op die manier bleef een duidelijk onderscheid tussen het huwelijk en het ongehuwd samenwonen gehandhaafd. Deze interpretatie van neutraliteit vinden we ook terug in het Belgische fiscale en sociale zekerheidsrecht, hoewel men bij de

---

¹¹⁷ S. EGGERMONT, *Tweereelaties*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 505-506.

¹¹⁸ S. EGGERMONT, *Tweereelaties*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 511-512.

¹¹⁹ G. VERSCHULDEN, *Handboek Belgisch personen- en familierecht*, Brugge, Die Keure, 2016, 487.

¹²⁰ C. SÖRGJERD, *Reconstructing marriage: the legal status of relationships in a changing society*, Cambridge, Intersentia, 2012, 140.

¹²¹ V. LYSSENS-DANNEBOOM en D. MORTELMANS, “Juridische bescherming van samenwoners. Van ‘het grote feest’ tot ‘de lange to-do’” in Wetenschappelijk Comité Notarieel Congres (ed.), *Arbeid & Relatie. Notarieel Congres 2013*, Brussel, Larcier, 2013, 86.

hervorming van de inkomstenbelasting bezwaarlijk van volledige neutraliteit kan spreken, aangezien enkel de gehuwden en wettelijk samenwonenden worden gelijkgesteld.¹²²

Toch achtte de Zweedse wetgever het noodzakelijk de keuzevrijheid in zekere mate te beperken om ook ongehuwd samenwonenden een minimale bescherming te bieden.¹²³ Op dit vlak hinkt de Belgische wetgever achterop: hij hecht nog steeds veel meer belang aan het keuzeargument en de autonomie van de partners dan aan de bescherming van de zwakkere partner.

4. Houdbaarheid van het bestaande drieluik

36. De wettelijke samenwoning werd in eerste instantie ingevoerd om ook koppels bestaande uit partners van hetzelfde geslacht een wettelijk statuut te bieden om hun relatie te formaliseren.¹²⁴ Ook heteroseksuele partners kregen toegang tot het nieuwe statuut. Sommige heteroseksuele koppels wensen immers niet te huwen, zij het door de symboliek die ermee samenhangt, of door de wetenschap dat een echtscheidingsprocedure soms een lange en aanslepende aangelegenheid kan zijn.¹²⁵ Voordat het huwelijk in 2003 werd opengesteld, moesten partners van hetzelfde geslacht zich tevreden stellen met een soort inferieure versie van het bestaande huwelijkse regime. De wettelijke samenwoning zoals zij nu vigeert, verleent slechts een beperkt vermogensrechtelijk statuut aan de samenwonenden en heeft geen enkel effect op persoonlijk vlak. Ook qua partneralimentatie is helemaal niets geregeld. De wettelijke samenwoning beschermt niet (voldoende) waar het het meest nodig is, namelijk bij de beëindiging van de relatie.¹²⁶ Dit alles is het gevolg van de vrees dat dit nieuwe statuut, indien de inhoud ervan teveel zou lijken op het huwelijkse regime, het huwelijk zou ondermijnen.¹²⁷ Eens ook partners van hetzelfde geslacht konden trouwen, verloor de wettelijke samenwoning deels haar reden van bestaan¹²⁸ en werd de wettelijke samenwoning een soort *light*-versie van en zodoende een alternatief voor het huwelijk¹²⁹, vooral voor ongehuwde heteroseksuele

---

¹²² S. EGGERMONT, *Tweereelaties*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 517.

¹²³ C. SÖRGJERD, *Reconstructing marriage: the legal status of relationships in a changing society*, Cambridge, Intersentia, 2012, 140-141.

¹²⁴ R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Beginselen relatievermogensrecht*, Brugge, Die Keure, 2012, 260; F. SWENNEN, *Familierecht in kort bestek*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 283.

¹²⁵ A.-L. VERBEKE, "Weg met het huwelijk en de echtscheiding", *TPR* 2004, 976.

¹²⁶ W. SCHRAMA, "Een redelijk relatierecht", *TPR* 2010, 1730.

¹²⁷ G. WILLEMS, "Les statuts juridiques du couple: liberté, égalité, équité?" in J. SOSSON (ed.), *La séparation du couple non marié*, Brussel, Larcier, 2016, 12.

¹²⁸ R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Beginselen relatievermogensrecht*, Brugge, Die Keure, 2012, 260.

¹²⁹ G. WILLEMS, "Les statuts juridiques du couple: liberté, égalité, équité?" in J. SOSSON (ed.), *La séparation du couple non marié*, Brussel, Larcier, 2016, 27.

partners. Uit statistieken blijkt immers dat nauwelijks 3% van het totaal aantal wettelijke samenwoningen wordt afgesloten tussen partners van hetzelfde geslacht.¹³⁰

Wettelijk samenwonen tussen twee personen die niet elkaars partner zijn, komt nog minder voor.¹³¹ Daarenboven is het vreemd dat de wetgever de wettelijke samenwoning initieel dus niet als relatie-recht beschouwde, maar het instituut dan toch beperkte tot twee personen.¹³² Deze vaststellingen bestendigen de opvatting dat het asexuele karakter van de wettelijke samenwoning een op zijn zachtst gezegd grote vergissing was.¹³³ CASMAN betwijfelt of de intra-familiale wettelijke samenwoning überhaupt behoefte heeft aan dergelijk statuut. Dat hier noch voor de invoering van de wettelijke samenwoning, noch erna enig ernstig onderzoek naar geweest is, sterkt mijns inziens deze twijfel.¹³⁴

Dit is lang niet de enige inconsistentie binnen de wettelijke samenwoning. Zo heeft de wetgever bijvoorbeeld geen samenwoningsverplichting ingeschreven in de wet, waar die wel bestaat voor echtgenoten (artikel 213 BW). Dat twee personen wettelijk kunnen samenwonen, maar daarvoor niet eens hoeven samen te wonen, lijkt vrij absurd. VERBEKE houdt voor dat de wettelijke samenwoning als wettelijk geregelde samenlevingsvorm weinig succes heeft (gehad), behalve dan als instrument om bepaalde fiscale voordelen te bekomen. Deze auteur pleit er dan ook voor de wettelijke samenwoning af te schaffen zodra een eenvormig relatievermogensrecht kan worden ingevoerd.¹³⁵ Het statuut zorgt immers vaak voor onbillijke situaties en bevat nog steeds veel onduidelijkheden.¹³⁶

37. Keert men dan terug naar een tweedeling? GERLO bepleit in navolging van DEWULF de evolutie naar een tweeledig model, waarbij men enerzijds spreekt van de niet-geregistreerde ongehuwde samenwoning en anderzijds een (juridisch) betere vorm van de wettelijke samenwoning die zou samensmelten met het (burgerlijke) huwelijk.¹³⁷ Eigenlijk houdt dit een terugkeer in naar de opdeling tussen gehuwd en ongehuwd samenwonenden. Anders dan

---

¹³⁰ http://statbel.fgov.be/nl/statistieken/cijfers/bevolking/huwelijken_echtscheidingen_samenwoning/samenwoning/ (laatst geconsulteerd op: 12 april 2017).

¹³¹ T. WUYTS, "De wettelijke samenwoning", *NJW* 2014, 247-248.

¹³² F. SWENNEN, *Familierecht in kort bestek*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 283.

¹³³ R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Beginselen relatievermogensrecht*, Brugge, Die Keure, 2012, 260.

¹³⁴ H. CASMAN, "Wettelijke samenwoning. Hoe gaat dat nu verder?", *NJW* 2004, 183.

¹³⁵ A.-L. VERBEKE, "A new deal for Belgian family property law" in E. ALOFS, K. BYTTEBIER, A. MICHIELSEN en A.-L. VERBEKE (eds.), *Liber amicorum Hélène Casman*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 462.

¹³⁶ T. WUYTS, "De wettelijke samenwoning", *NJW* 2014, 247; R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Beginselen relatievermogensrecht*, Brugge, Die Keure, 2012, 261; C. CASTELEIN, "Het erfrecht van de wettelijk samenwonende partners", *T.Not.* 2007, 601.

¹³⁷ J. GERLO, "Een, twee of drie tweerelaties?", *EJ* 2005, 65.

DEWULF, pleit GERLO wel voor een minimale wettelijke bescherming van feitelijk samenwonenden door in welbepaalde (feitelijke) omstandigheden de beperkte vermogensrechtelijke regeling van de wettelijke samenwoning ook van toepassing te maken op feitelijk samenwonenden – zij het dat dit door (minstens) één van de partners voor de rechter moet worden ingeroepen.¹³⁸ SENA EVE lijkt dan weer meer toekomst te zien in de verdere uitwerking van de wettelijke samenwoning naar een coherente samenlevingsvorm die in vergelijking met het huwelijk evenwel beperktere rechten en plichten zou moeten kennen.¹³⁹

DECLERCK stelt als vertrekpunt naar een evenwichtiger relatievermogensrecht het (verantwoorde) behoud van de huidige drie samenlevingsvormen. Het ‘terugkeren’ naar slechts twee samenlevingsvormen, waar men enkel de mogelijkheid heeft om te huwen of ongehuwd samen te wonen, is volgens deze auteur achterhaald. Daarentegen zouden sommige rechten en plichten uit het primair stelsel (zoals dit geldt voor gehuwden en in zekere mate ook voor wettelijk samenwonenden) zo fundamenteel verbonden zijn met het gezinsleven, dat deze een eenvormige toepassing zouden moeten kennen in elke duurzame samenlevingsrelatie.¹⁴⁰ CASMAN verdedigt dan ook dat de bescherming van de gezinsbelangen gepaard moet gaan met de aanwezigheid van een daadwerkelijk gezinsleven. Het is dan maar de vraag of uit dat gezinsleven een recht op minimale bescherming volgt en of dit recht het haalt op het al dan niet bestaande recht om zonder afdwingbare plichten samen te leven. Hoe de wetgever deze laatste vraag beantwoordt, zal dan bepalen of er nog een onderscheid moet worden gemaakt tussen de wettelijke en de feitelijke samenwoning.¹⁴¹ Het lijkt VERSCHELDEN alleszins niet gewenst om in een pluralistische samenleving alle relaties te onderwerpen aan eenzelfde wettelijke regeling.¹⁴² Daarin kan ik deze auteur volgen: een eenvormig relatievermogensrecht in de pure zin van het woord, dat alle duurzame en affectieve relaties aan een volstrekt identiek wettelijk kader onderwerpt, strookt niet met de vrijheid en individualisering die onze huidige maatschappij kenmerkt.

---

¹³⁸ J. GERLO, “Een, twee of drie tweerelaties?”, *EJ* 2005, 69.

¹³⁹ P. SENA EVE, “Van concubinaat naar wettelijke samenwoning en verder” in A. ALEN, E. DIRIX en H. VANDENBERGHE (eds.), *Vigilantibus ius scriptum: feestbundel voor Hugo Vandenberghe*, Brugge, Die Keure, 2007, 288.

¹⁴⁰ C. DECLERCK, “Naar een beter evenwicht tussen autonomie en solidariteit in het samenwoningsrecht”, *T.Fam.* 2015, 106.

¹⁴¹ H. CASMAN, “Gehuwd, wettelijk of feitelijk samenwonend: wat maakt het uit? Vermogensrechtelijke aspecten, andere dan bij overlijden” in C. FORDER en A.-L. VERBEKE, *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 177-178.

¹⁴² G. VERSCHELDEN, *Handboek Belgisch personen- en familierecht*, Brugge, Die Keure, 2016, 487; zie in dezelfde zin L. MAUGER-VIELPEAU, “Quel mariage pour ‘tous?’”, *CRDF* 2013, 38.

De visie van DECLERCK is iets gematigder dan die van VERBEKE en geeft mijns inziens een goede basis voor de ontwikkeling van een eenvormig relatievermogensrecht. In die zin blijven het huwelijk, de wettelijke samenwoning en de feitelijke samenwoning bestaan, overkoepeld door een ‘eenvormig relatievermogensrecht’ dat de (on)bestaande juridische bescherming in die samenlevingsvormen aanvult waar dit noodzakelijk is, op voorwaarde dat het gaat om een duurzame intieme relatie. Dit eenvormig relatievermogensrecht beoogt geen ‘extra’ samenlevingsvorm te zijn - het vormt een valnet voor de inconsistenties, onbillijkheden of vergetelheden die de wetgever heeft gecreëerd in de vorm van een minimale basisbescherming die geldt voor elke duurzame partnerrelatie. Dit relatievermogensrecht heeft als belangrijkste gevolg dat ook voor (duurzaam) feitelijk samenwonenden een – zij het minimaal – wettelijk kader ontstaat waarbinnen hun relatie wordt georganiseerd.

Een andere mogelijkheid (die hier niet wordt gevolgd) houdt in de wettelijke samenwoning om te vormen tot een minimale (*default*) dwingendrechtelijke bescherming voor alle duurzame affectieve relaties (of huishoudens).¹⁴³

---

¹⁴³ F. SWENNEN, *Familierecht in kort bestek*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 283.

B. Argumenten *pro* en *contra*

1. Argumenten *pro* een eenvormig Belgisch relatievermogensrecht

1.1 De juridisch rationele burger is zeldzaam: het keuzeargument ontkracht

38. Het klassieke tegenargument (*infra*, nrs. 48 e.v.) is dat ongehuwd samenwonenden ervoor kunnen kiezen hun relatie te formaliseren, zij het via de bestaande wettelijke wegen (het huwelijk of de wettelijke samenwoning) of door een volledig aangepast samenlevingscontract te laten opstellen bij een notaris¹⁴⁴. Juridisch onbeschermd blijven of zoals in de wettelijke samenwoning slechts genieten van een zeer beperkte vermogensrechtelijke bescherming, is in die zin een keuze van de partners om zich niet aan bepaalde (meer uitgebreide) wetgeving te onderwerpen. Er is evenwel rechtsleer die zich juist baseert op dit keuzeargument om de ongehuwd samenwonenden (vooral de feitelijk samenwonenden) wel te voorzien van (een betere) wettelijke bescherming, aangezien in vele gevallen de zojuist aangehaalde keuze niet (grondig) geïnformeerd of bewust wordt genomen.¹⁴⁵

39. De ontkrachting van het keuzeargument valt uiteen in verschillende delen. Vooreerst vergeten (of negeren) voorstanders van dit argument blijkbaar dat om tot een overeenkomst te komen, de partijen met twee moeten zijn. De ander heeft dus sowieso een vetorecht over de ‘keuze’ om de relatie al dan niet of op een bepaalde manier te formaliseren.¹⁴⁶ Vaak zal het dan ook de economisch zwakkere partner zijn die op deze manier een aangepaste juridische bescherming misloopt. Ten tweede wijst kwalitatief sociologisch onderzoek uit dat de ‘keuze’ voor een bepaalde relatievorm, indien er hoegenaamd sprake was van een keuze, vaak niet bewust en geïnformeerd is, maar eerder een gevolg van uitstelgedrag, een gebrekkige juridische kennis of andere (bijvoorbeeld financiële) factoren. Ten slotte kan men zich de vraag stellen waarom de wetgever aan de negatieve keuze van een koppel om hun relatie niet in een wettelijk geregelde vorm te gieten zoveel belang hecht.¹⁴⁷

---

¹⁴⁴ Voor een samenlevingscontract tussen wettelijk samenwonenden is de notariële akte een vormvereiste (artikel 1478 BW). Voor feitelijk samenwonenden daarentegen geldt dergelijke vormvereiste niet.

¹⁴⁵ G. WILLEMS, “Les statuts juridiques du couple: liberté, égalité, équité?” in J. SOSSON (ed.), *La séparation du couple non marié*, Brussel, Larcier, 2016, 38.

¹⁴⁶ T. SVERDRUP, “The distinctive nature of cohabitation relationships and the need for legislation” in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 262.

¹⁴⁷ J.M. SCHERPE, “The present and future of European family law” in J.M. SCHERPE, *European family law vol. 4*, Northampton, Edward Elgar Publishing, 2016, 73-74.

i. Het vetorecht van de onwillige partner: bestaat de vrije keuze?

40. De wetgever lijkt geen rekening te houden met het feit dat een koppel bestaat uit twee individuen met elk een eigen mogelijke keuze. De beslissing om als ongehuwd samenwonend koppel (zij het wettelijk, zij het feitelijk) te trouwen en dus te ‘kiezen’ voor een uitgebreide wettelijke bescherming, moet samen genomen worden. Dit wil zeggen dat twee toestemmingen vereist zijn: één van elke partner. Zegt de ene ‘neen’, om welke reden dan ook, dan heeft de ander eigenlijk géén keuze: het zal ‘neen’ blijven. De wil van de ander speelt bijgevolg een zeer belangrijke rol in de zogenaamde keuze voor een bepaalde relatievorm.¹⁴⁸ Dit vetorecht van de onwillige partner¹⁴⁹ toont aan dat de discussie over de keuzevrijheid van de partners aan het eigenlijke probleem voorbij gaat: het gaat niet om de autonomie van de partners als koppel, maar om de individuele autonomie. De keuzevrijheid strekt zich dus enkel uit tot de partner die de relatie niet wil formaliseren.¹⁵⁰ Critici zullen beweren dat de andere partner wel degelijk een keuze heeft - namelijk het beëindigen van de relatie – maar zij leven in de foute veronderstelling dat de dynamiek van een affectieve relatie en een contractsrelatie dezelfde is, *quod non*. Een partner is zelden slechts de rationele persoon die men geacht wordt te zijn: de keuze om toch in de relatie te blijven, is afhankelijk van heel wat emotionele en irrationele factoren. VERBEKE benoemt dit liefkozend ‘het wilsgebrek van de liefde’.¹⁵¹ Hoe vaak hoort men niet dat men enkel bij zijn/haar partner blijft ‘voor de kinderen’?¹⁵² De partner die wil trouwen, wettelijk samenwonen, of een samenlevingsovereenkomst wil sluiten, blijft op juridisch vlak in de kou staan, tegen zijn/haar keuze in. Van keuzevrijheid (voor het koppel) is mijns inziens dan ook geen sprake.

---

¹⁴⁸ S. EGGERMONT, *Tweereelaties*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 578.

¹⁴⁹ T. SVERDRUP, “The distinctive legal nature of cohabitation relationships and the need for legislation” in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 243; T. SVERDRUP, “Statutory regulation of cohabiting relationships in the Nordic countries: recent developments and future challenges” in K. BOELE-WOELKI, N. DETHLOFF en W. GEPHART (eds.), *Family law and culture in Europe: developments, challenges and opportunities*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 67.

¹⁵⁰ T. SVERDRUP, “An ill-fitting garment: why the logic of private law falls short between cohabitants” in B. VERSCHRAEGEN (ed.), *Family finances*, Wenen, Jan Sramek Verlag, 2009, 359; G. LIND, “The development of cohabitation and cohabitation law in the Nordic countries” in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 28; M. ANTOKOLSKAIA, B. BREEDERVELD, L. HULST, W. KOLKMAN, F. SALOMONS en L. VERSTAPPEN, *Koude uitsluiting. Materiële problemen en onbillijkheden na scheiding van in koude uitsluiting gehuwde echtgenoten en na scheiding van ongehuwd samenlevende partners, alsmede instrumenten voor de overheid om deze tegen te gaan*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2011, 326.

¹⁵¹ A.-L. VERBEKE, “Het wilsgebrek van de liefde”, *TEP* 2015, 103.

¹⁵² A.-L. VERBEKE, “Waardig familiaal vermogensrecht”, *TEP* 2013, 5.

Daarnaast lijkt de strekking die het keuzeargument verdedigt, te vergeten dat de zogenaamde keuze geen keuze is tegen de toepassing van enige wetgeving op hun relatie – er is immers steeds het gemeen recht dat een rol zal spelen bij beëindiging van de relatie, of het nu door het overlijden van de partner is of door een relatiebreuk.¹⁵³

ii. De bewuste en geïnformeerde keuze

41. Het keuze-argument impliceert dat partners die trouwen, bewust de keuze maken om hun relatie te regelen binnen een wettelijk kader. Partners worden verondersteld rationeel te kiezen voor een bepaalde relatievorm na een geïnformeerde afweging van de verschillende rechtsgevolgen die hun keuze zal teweegbrengen.¹⁵⁴ Die assumptie moet echter genuanceerd worden: de meeste koppels trouwen bijvoorbeeld vanwege de symboliek die bij het instituut hoort. Een kleine minderheid geeft aan te trouwen wegens juridische motieven.¹⁵⁵ Ook in Spanje toont de ervaring aan dat partners hun relatie niet formaliseren om elkaars rechten en plichten te regelen, maar eerder als een bewijs van hun relatie en om bepaalde (al dan niet sociale) voordelen te kunnen genieten.¹⁵⁶ Omgekeerd zouden ongehuwd samenwonenden er bewust voor kiezen om zich niet aan dergelijke wetgeving te onderwerpen. De wettelijk samenwonenden zouden uitdrukkelijk kiezen voor een zeer beperkte juridische bescherming en de feitelijk samenwonenden worden geacht buiten de reikwijdte van de wetgever te willen blijven en een keuze tegen het huwelijk te maken. Uit onderzoek van LYSENS-DANNEBOOM en MORTELMANS blijkt dat (feitelijk) samenwonen eerder een proces is dat gradueel verloopt en allerminst een bewuste keuze is. Het samenwonen op zich mag dan wel een bewuste keuze zijn, maar men kiest niet bewust om de toepassing van een wettelijk kader te vermijden.¹⁵⁷ Het keuzeargument is dan ook niets meer dan een luchtkasteel waarachter de wetgever zich verschuilt – illusoir.¹⁵⁸

---

¹⁵³ T. SVERDRUP, “An ill-fitting garment: why the logic of private law falls short between cohabitants” in B. VERSCHRAEGEN (ed.), *Family finances*, Wenen, Jan Sramek Verlag, 2009, 359.

¹⁵⁴ W. SCHRAMA, “Een redelijk relatiericht”, *TPR* 2010, 1723.

¹⁵⁵ V. LYSENS-DANNEBOOM en D. MORTELMANS, “Juridische bescherming van samenwoners. Van ‘het grote feest’ tot ‘de lange to-do’” in Wetenschappelijk Comité Notarieel Congres (ed.), *Arbeid & Relatie. Notarieel Congres 2013*, Brussel, Larcier, 2013, 83.

¹⁵⁶ J. FERRER-RIBA, “The future of registered partnerships: the case of Spain”, onuitg. paper Durham-Cambridge conferentie The Future of Registered Partnerships, 2015, 5.

¹⁵⁷ V. LYSENS-DANNEBOOM en D. MORTELMANS, “Juridische bescherming van samenwoners. Van ‘het grote feest’ tot ‘de lange to-do’” in Wetenschappelijk Comité Notarieel Congres (ed.), *Arbeid & Relatie. Notarieel Congres 2013*, Brussel, Larcier, 2013, 82.

¹⁵⁸ A.-L. VERBEKE, “Waardig familiaal vermogensrecht”, *TEP* 2013, 5.

Een andere belangrijke vaststelling houdt in dat vele koppels in de veronderstelling leven dat het huwelijk geen enkele juridische meerwaarde heeft voor hun relatie. Veelal denkt men dat er op juridisch vlak geen verschillen bestaan tussen de verschillende samenlevingsvormen.¹⁵⁹ Men leeft soms zelfs in de veronderstelling dat men na een bepaalde tijd samen te wonen dezelfde juridische rechten en voordelen geniet als gehuwden. Dit fenomeen staat bekend als de mythe van het ‘*common law marriage*’¹⁶⁰ en is ook terug te vinden in andere rechtstelsels, zoals in het Verenigd Koninkrijk¹⁶¹ en Zweden.¹⁶² Deze bevindingen bestendigen het vermoeden dat als men al een bewuste keuze zou maken voor een bepaalde samenlevingsvorm, deze keuze allerm minst geïnformeerd is. Daarenboven bleek dat de samenwonenden die wél op de hoogte waren van hun juridische positie zelden initiatief namen om zichzelf en hun partner te beschermen.¹⁶³ Wettelijk samenwonenden die niet trouwen, hebben vaak verschillende redenen om dit niet te doen, die amper verband houden met de juridische kwalificatie van het huwelijk. Zo gaven sommigen aan reeds een negatieve huwelijkservaring te hebben gehad, of ziet men het huwelijk als een vrouwonvriendelijk instituut. Ook de sociale verwachting van een (groots) huwelijksfeest en de kosten die daarbij komen kijken, houden vele partners tegen de stap te zetten. Een laatste reden is eindeloos uitstelgedrag: er is altijd wel iets wat ervoor zorgt dat er simpelweg geen tijd is om te trouwen, of het nu een drukke job, kinderen of verbouwingen zijn. Feitelijk samenwonenden geven min of meer dezelfde redenen op om niet wettelijk samen te wonen: men denkt dat er geen (juridische of financiële) risico’s verbonden zijn aan het samenwonen en een gebrekkige juridische kennis maakt het plaatje compleet. Daarnaast hebben veel feitelijk samenwonenden wel een huwelijkswens en wachten ze daarom met enige juridische actie totdat ze huwen.¹⁶⁴

---

¹⁵⁹ V. LYSENS-DANNEBOOM en D. MORTELMANS, “Juridische bescherming van samenwoners. Van ‘het grote feest’ tot ‘de lange to-do’” in Wetenschappelijk Comité Notarieel Congres (ed.), *Arbeid & Relatie. Notarieel Congres 2013*, Brussel, Larcier, 2013, 86-87.

¹⁶⁰ *Common law marriage* is een juridisch instituut dat nog slechts in een tiental staten in de Verenigde Staten vigeert. Het houdt in dat koppels onder bepaalde voorwaarden volledig onder het huwelijks (vermogens)recht vallen, ook al hebben ze elkaar formeel het ja-woord niet gegeven.

¹⁶¹ A. BARLOW, S. DUNCAN, G. JAMES en A. PARK, *Cohabitation, Marriage and the Law*, Hart, Oxford, 2005, 52-56.

¹⁶² G. LIND, “The development of cohabitation and cohabitation law in the Nordic countries” in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 13.

¹⁶³ V. LYSENS-DANNEBOOM en D. MORTELMANS, “Juridische bescherming van samenwoners. Van ‘het grote feest’ tot ‘de lange to-do’” in Wetenschappelijk Comité Notarieel Congres (ed.), *Arbeid & Relatie. Notarieel Congres 2013*, Brussel, Larcier, 2013, 79; A. BARLOW, S. DUNCAN, G. JAMES en A. PARK, *Cohabitation, Marriage and the Law*, Hart, Oxford, 2005, 52-56.

¹⁶⁴ V. LYSENS-DANNEBOOM en D. MORTELMANS, “Juridische bescherming van samenwoners. Van ‘het grote feest’ tot ‘de lange to-do’” in Wetenschappelijk Comité Notarieel Congres (ed.), *Arbeid & Relatie. Notarieel Congres 2013*, Brussel, Larcier, 2013, 84-92.

42. SCHERPE betoogt dat de veronderstelling dat partners wel getrouwd zouden zijn indien zij hun relatie wilden formaliseren, niet klopt. Dit veronderstelt immers dat de partners het er allebei over eens zijn niet te huwen, hoewel dit zeker niet altijd het geval is. In zekere zin zou men die (foute) veronderstelling ook kunnen zien als een inbreuk op de autonomie van beide partners. Deze ‘keuze’ wordt door de wetgever eenzijdig gezien als een negatieve keuze: de partners, of minstens één van hen, willen niet trouwen, dus is er ook geen wetgeving op hen van toepassing. Deze negatieve keuze houdt volgens de wetgever een algehele afwijzing in van het huwelijkse regime, of enig wettelijk regime in geval van feitelijk samenwonende partners.¹⁶⁵ Meer nog, de Ministerraad beweert dat deze keuze vermoedelijk gebeurde met inachtneming van de verschillende juridische gevolgen, inclusief voor- en nadelen, van de beschikbare relatievormen.¹⁶⁶

Daartegenover staat de positieve keuze dat deze twee personen met elkaar willen samenwonen. Er is geen enkele reden om aan te nemen dat deze positieve keuze om samen te wonen minder belangrijk is dan de negatieve keuze om niet te trouwen. De keuze om samen te wonen, vooral op lange termijn, komt volgens SCHERPE met een zekere verantwoordelijkheid, die juridische gevolgen zou moeten hebben.¹⁶⁷ Een gelijkaardige houding is terug te vinden bij VERBEKE.¹⁶⁸ De conclusie die de wetgever trekt uit die negatieve keuze, komt nu onder druk te staan door vroeger én recent sociologisch onderzoek. Uit onderzoek in Nederland bleek dat één van de redenen waarom partners niet trouwen, bestaat uit de overtuiging dat het huwelijk niets toevoegt aan de relatie.¹⁶⁹ Eenzelfde overtuiging bleek ook uit recent sociologisch onderzoek in België. De partners die deze reden opgaven, vonden enerzijds dat het huwelijk emotioneel gezien niets méér biedt dan hoe hun relatie er op dat moment uit zag. Anderzijds impliceert dergelijk antwoord dat het ook op juridisch vlak niet uit zou maken of de partners nu getrouwd, wettelijk of feitelijk samenwonend zijn. Deze vertekening van hun juridische situatie zorgt ervoor dat er in dergelijk geval absoluut geen sprake kan zijn van een bewuste en geïnformeerde keuze.¹⁷⁰ De visie van de wetgever op de ongehuwd samenwonenden als juridisch rationele en actieve

---

¹⁶⁵ C. FORDER en A.-L. VERBEKE, “Geen woorden maar daden” in C. FORDER en A.-L. VERBEKE, *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 500.

¹⁶⁶ GwH 26 juni 2002, nr. 107/2002, overw. A.1.

¹⁶⁷ J. M. SCHERPE, “The Nordic countries in the Vanguard of European Family Law”, *Scandinavian Studies in Law Vol. 50* 2007, 277.

¹⁶⁸ A.-L. VERBEKE, “Het wilsgebrek van de liefde”, *TEP* 2015, 104.

¹⁶⁹ C. FORDER en A.-L. VERBEKE, “Geen woorden maar daden” in C. FORDER en A.-L. VERBEKE, *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 498.

¹⁷⁰ V. LYSENS-DANNEBOOM en D. MORTELMANS, “Juridische bescherming van samenwoners. Van ‘het grote feest’ tot ‘de lange to-do’” in Wetenschappelijk Comité Notarieel Congres (ed.), *Arbeid & Relatie. Notarieel Congres 2013*, Brussel, Larcier, 2013, 86-87.

actors bij gebrek aan een automatische bescherming en op het gewicht dat zij toekennen aan deze ‘negatieve’ keuze is dan ook zeer onrealistisch.¹⁷¹

43. Met deze bevindingen in het achterhoofd, kan men stellen dat het keuzeargument, gebaseerd op de autonomie van beide partners, slechts opgaat voor een (klein) deel van de ongehuwd samenwonenden, namelijk het deel dat deze ‘keuze’ bewust en geïnformeerd maakt – tenzij men, zoals SCHERPE het kritisch stelt, het zich onbewust zijn van de mogelijkheid om een keuze te maken, beschouwt als de uitoefening van autonomie.¹⁷² Het keuzeargument valt niet te verzoenen met de sociale werkelijkheid. Men kan zich terecht de vraag stellen of voor het aangaan van een duurzame affectieve relatie wel een bewuste, geïnformeerde en vrije keuze mogelijk is. De doorsnee burger beschikt immers niet over de nodige informatie om alle gevolgen van zijn keuze te overzien.¹⁷³ De gemiddelde juridische kennis is gebrekkig en een verdere juridische desinteresse zorgt vaak voor een volledig vertekend beeld van de werkelijkheid.¹⁷⁴

De ontkrachting van het keuzeargument houdt niet per se in dat de wetgever niet langer rekening moet houden met de partijautonomie van de partners. Hoe zwaar de autonomie moet doorwegen in een affectieve relatie, moet evenwel worden herdacht.¹⁷⁵ Daarnaast kan de partijautonomie eventueel bewaard worden door voor de partners een *opt-out* te voorzien. In dat geval maken zij een bewuste negatieve keuze om niet onderworpen te worden aan enige regelgeving.¹⁷⁶ Hieronder wordt nog besproken of een *opt-out* wel altijd even wenselijk is.

---

¹⁷¹ A. BARLOW en J. SMITHSON, “Legal assumptions, cohabitants’ talk and the rocky road to reform”, *Child and Family Law Quarterly* 2010, 334.

¹⁷² J.M. SCHERPE, “The present and future of European family law” in J.M. SCHERPE, *European family law vol. 4*, Northampton, Edward Elgar Publishing, 2016, 73.

¹⁷³ H. WILLEKENS, “De (vrije?) wil in het gezinsrecht” in A. HEYVAERT, W. DEBEUCKELAERE, J. MEEUSEN en H. WILLEKENS, *Met rede ontleed, met rede ontkleed*, Gent, Mys en Breesch, 2002, 92.

¹⁷⁴ V. LYSENS-DANNEBOOM en D. MORTELMANS, “Juridische bescherming van samenwoners. Van ‘het grote feest’ tot ‘de lange to-do’” in Wetenschappelijk Comité Notarieel Congres (ed.), *Arbeid & Relatie. Notarieel Congres 2013*, Brussel, Larcier, 2013, 91.

¹⁷⁵ W. SCHRAMA, “Een redelijk relatierecht”, *TPR* 2010, 1724.

¹⁷⁶ J. M. SCHERPE, “The Nordic countries in the Vanguard of European Family Law”, *Scandinavian Studies in Law Vol. 50* 2007, 277.

iii. Kritische bedenking: hoe zwaar weegt een keuze?

44. Men kan zich afvragen in hoeverre nog belang moet worden gehecht aan de keuze van ongehuwd samenwonende partners, nu blijkt dat de keuzevrijheid enerzijds slechts in hoofde van de onwillige partner bestaat en er anderzijds slechts in een minderheid van de gevallen sprake is van een bewuste (en geïnformeerde) keuze. Daarnaast valt te betwijfelen of er nog enig (ander dan een pragmatisch) nut schuilt in het zich baseren op een formele keuze zoals de verklaring van wettelijke samenwoning voor de toepassing van een bepaald wettelijk regime. Hoe sneller die formele relatie beëindigd kan worden, hoe minder dit argument steek houdt. Voor de wettelijke samenwoning volstaat zelfs een eenzijdige verklaring om deze te verbreken. Deze plichten zijn dus geen echte plichten meer, want aan de naleving ervan kan zeer gemakkelijk ontkomen worden.¹⁷⁷ Voor het huwelijk dient deze opmerking sterk genuanceerd te worden, aangezien de hulpplicht zich ook uitstrekt tot na de beëindiging van de relatie in de vorm van een uitkering voor de ex-echtgenoot. Dergelijke doorwerking is er echter niet bij de wettelijke samenwoning. De overheid moet inderdaad niet dicteren hoe men moet leven, of dit nu in een relatie is of niet, maar de keerzijde van de medaille is de taak van diezelfde overheid om ervoor te zorgen dat men niet aan de verantwoordelijkheid ontsnapt voor het leven dat men leidt. Daarom is het belangrijk om de klemtoon te leggen op de onderliggende relatie en niet op de formele relatievorm of de 'keuze' van de partner(s). In België kan men immers vele verantwoordelijkheden die in het huwelijk en deels in de wettelijke samenwoning worden opgelegd, ontlopen door feitelijk samen te wonen.¹⁷⁸

1.2. Het gemeen recht is niet gemaakt voor de liefde

45. Het huwelijksvermogensrecht fungeert als een *lex specialis* ten opzichte van het gemeen recht. Het gemeen recht zou immers niet aangepast zijn aan een affectieve relatie. Vreemd genoeg lijkt deze redenering enkel op te gaan voor gehuwden en niet voor ongehuwd samenwonenden, hoewel zij zich vaak in nagenoeg dezelfde (feitelijke) situaties bevinden.¹⁷⁹ Behoudens de beperkte vermogensrechtelijke regeling voor de wettelijk samenwonenden, zijn de ongehuwd samenwonenden afhankelijk van de bestaande gemeenrechtelijke wetgeving en moeten zij hun toevlucht zoeken tot contractuele uitbreiding van hun juridische positie. Het is ofwel dat, ofwel trouwen. Eén van de argumenten die tegenstanders van een eenvormig

---

¹⁷⁷ H. WILLEKENS, "De (vrije?) wil in het gezinsrecht" in A. HEYVAERT, W. DEBEUCKELAERE, J. MEEUSEN en H. WILLEKENS, *Met rede ontleed, met rede ontkleed*, Gent, Mys en Breesch, 2002, 82.

¹⁷⁸ I.H. SCHWENZER, *Model family code: from a global perspective*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 4.

¹⁷⁹ R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Beginselen relatievermogensrecht*, Brugge, Die Keure, 2012, 261.

relatievermogensrecht hanteren, is precies het bovenstaande: koppels kunnen er steeds voor kiezen om te trouwen en indien zij dit niet willen, kunnen zij nog steeds samenlevingsovereenkomsten afsluiten om hun gezamenlijke leven naar wens te regelen.

De vraag rijst of een samenlevingsovereenkomst wel volstaat. Ongehuwd samenwonenden zijn vooreerst niet (snel) geneigd om juridische actie te ondernemen.¹⁸⁰ Een schriftelijke of uitdrukkelijke overeenkomst is moeilijk te verzoenen met het fundamentele vertrouwen dat zowel in het huwelijk als de ongehuwde samenwoning speelt.¹⁸¹ Voor partners in een affectieve relatie is het niet evident om onderwerpen zoals contracten en testamenten onder woorden te brengen. Het is dan ook moeilijk om in het begin van de relatie reeds na te denken over het wat en hoe bij de beëindiging van de relatie door scheiding of overlijden.¹⁸²

In Scandinavië, waar ongehuwd samenwonen al meer dan drie decennia aanvaard is, helpt het gewoonweg niet om de bevolking te informeren over het belang van dergelijke overeenkomst.¹⁸³ SVERDRUP poogt uit te leggen waarom partners deze belangrijke stap niet nemen. Daarvoor baseert zij zich vooral op de verschillen tussen een contractuele relatie en een affectieve relatie. In een affectieve relatie is een bepaalde prestatie, anders dan in een contractrelatie, niet altijd verbonden met een tegenprestatie. Desalniettemin verwachten partners wel dat de prestaties van beide partners in balans zijn – of op zijn minst zullen zijn op het einde van de relatie, want dat is het moment waarop de afrekening gebeurt. Het is echter moeilijk om op dergelijke prestaties op voorhand een prijs te plakken. Daar wringt het samenlevingscontractuele schoentje: de partners hebben geen glazen bol. Zij kunnen niet voorspellen welke bijdragen zij zullen leveren in de relatie. Daarbij komt dat bij het tekenen van het contract, het meestal duidelijk is dat een van de partners een financieel nadeel zal lijden wanneer de relatie eindigt. Dergelijk vooruitzicht bemoeilijkt opnieuw het sluiten van een samenlevingsovereenkomst.¹⁸⁴ Samenwoningsrelaties zijn dynamisch en onvoorspelbaar, wat het bepalen van de inhoud ervan moeilijk maakt. Als er dan toch bepaalde zaken worden vastgelegd, stelt men vast dat deze overeenkomsten nauwelijks nog gewijzigd worden, ook al

---

¹⁸⁰ W. SCHRAMA, “Een redelijk relatierecht”, *TPR* 2010, 1732-1733.

¹⁸¹ T. SVERDRUP, “An ill-fitting garment: why the logic of private law falls short between cohabitants” in B. VERSCHRAEGEN (ed.), *Family finances*, Wenen, Jan Sramek Verlag, 2009, 362.

¹⁸² A. BARLOW en J. SMITHSON, “Legal assumptions, cohabitants’ talk and the rocky road to reform”, *Child and Family Law Quarterly* 2010, 334.

¹⁸³ T. SVERDRUP, “An ill-fitting garment: why the logic of private law falls short between cohabitants” in B. VERSCHRAEGEN (ed.), *Family finances*, Wenen, Jan Sramek Verlag, 2009, 357.

¹⁸⁴ T. SVERDRUP, “An ill-fitting garment: why the logic of private law falls short between cohabitants” in B. VERSCHRAEGEN (ed.), *Family finances*, Wenen, Jan Sramek Verlag, 2009, 358-359.

veranderen de omstandigheden in de relatie. Dit komt het nut van een samenlevingsovereenkomst niet ten goede.¹⁸⁵

Bij gebrek aan een samenlevingsovereenkomst, is het gemeen (vermogens)recht van toepassing. De toepassing van dit recht leidt echter vaak tot onbillijke situaties, net omdat het geen rekening houdt met de specifieke aard en dynamiek van een affectieve relatie.¹⁸⁶ Zo houdt het gemeen recht geen rekening met de bijdragen en opofferingen die een affectieve relatie typeren.¹⁸⁷ De toepassing van het gemeen recht leidt ook tot rechtsonzekerheid. De rechtspraak tracht immers oplossingen te zoeken om toch tot een billijk of rechtvaardig resultaat te komen bij beëindiging van ongehuwde samenwoningsrelaties. De ene rechter is echter de andere niet: partners kunnen dus nooit echt zeker zijn van het uiteindelijke resultaat.¹⁸⁸

1.3. De bescherming van de zwakkere partner

46. In de nasleep van het argument dat het gemeen recht niet voldoet in affectieve situaties (*supra*, nr. 45) en de partijautonomie *de facto* slechts eenzijdig gerealiseerd wordt (*supra*, nr. 40), is het belangrijk om aan te halen dat het familierecht het rechtsgebied bij uitstek is om de bescherming van de zwakkere partner te realiseren.¹⁸⁹ In de wettelijke en vooral de feitelijke samenwoning ontbreekt die bescherming grotendeels of zelfs compleet. De nood om de zwakkere partner te beschermen, is één van de belangrijkste redenen om een minimale basisbescherming te ontwikkelen die elke duurzame intieme relatie omvat.¹⁹⁰ Deze fundamentele waarde vervulde een grote rol in de ontwikkeling van het Zweedse samenwoningsrecht¹⁹¹ en dient ook de basis te zijn voor een eventueel eenvormig relatievermogensrecht in België (*infra*, nr. 56).

---

¹⁸⁵ W. SCHRAMA, “Een redelijk relatierecht”, *TPR* 2010, 1733.

¹⁸⁶ W. SCHRAMA, “Een redelijk relatierecht”, *TPR* 2010, 1715.

¹⁸⁷ G. LIND, “Legislation for the surviving cohabitant from a comparative perspective” in K. BOELE-WOELKI en T. SVERDRUP (eds.), *European challenges in contemporary family law*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 254.

¹⁸⁸ W. SCHRAMA, “Een redelijk relatierecht”, *TPR* 2010, 1732.

¹⁸⁹ C. DECLERCK, “Naar een beter evenwicht tussen autonomie en solidariteit in het samenwoningsrecht”, *T.Fam.* 2015, 106.

¹⁹⁰ G. LIND, “Legislation for the surviving cohabitant from a comparative perspective” in K. BOELE-WOELKI en T. SVERDRUP (eds.), *European challenges in contemporary family law*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 251.

¹⁹¹ G. LIND, “The development of cohabitation and cohabitation law in the Nordic countries” in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 28.

1.4. Een (artificiële) pluraliteit aan samenlevingsvormen

47. De heterogeniteit binnen de groep ‘ongehuwd samenwonenden’ is een van de argumenten tegen een eenvormig relatievermogensrecht. Binnen deze sociale groep zouden zich immers ‘subcategorieën’ vormen voor wie geen rechtvaardiging bestaat om hen automatisch aan bepaalde regelgeving te onderwerpen. Volgens de wetgever is het onmogelijk om met al deze verschillende samenlevingsvormen rekening te houden. Dit bezwaar kan in zekere mate bijgetreden worden: in de wettelijke samenwoning zijn er immers zowel wettelijke samenwonenden in een seksueel-affectieve relatie als wettelijke samenwonenden met een louter familiale of vriendschappelijke band. Hoogstwaarschijnlijk is dit in de feitelijke samenwoning ook het geval. Deze ‘hindernis’ met betrekking tot het afbakenen van de verschillende relatievormen kan echter bezwaarlijk worden ingeroepen als een reden om het zelfs niet te proberen.¹⁹²

De voornoemde hindernis zou vooral spelen bij de groep ongehuwd samenwonenden die de samenwoning zien als een soort proefhuwelijk. Deze groep behoudt zich voor te huwen, indien de relatie duurzaam blijkt te zijn. Dit voorbehoud zou in de weg staan van het ontstaan van juridische rechten en plichten. Er bestaan evenwel redenen waarom het proefhuwelijk wel juridische consequenties zou moeten hebben. VERBEKE verdedigt dit door te stellen dat er in een proefhuwelijk vooreerst al een zekere mate van gebondenheid bestaat tussen de partners, ook al blijft het informeel. Deze gebondenheid bestaat uit de intentie van de partners om een duurzame relatie aan te gaan. Daarnaast houdt samenwonen ook het risico van economische verstrengeling in.¹⁹³ Volgens SVERDRUP kunnen samenwonenden op lange termijn hun financiën niet gescheiden houden, hoewel de partners wellicht het verlangen uiten om dit wel te doen. Zij ziet de (ongehuwd) samenwonenden als een financieel onderling afhankelijke entiteit: de partners vormen (net zoals de wetgever dit voor het huwelijk – althans onder het wettelijk stelsel – lijkt te vermoeden) een verbruiks- en investeringseenheid. Bijgevolg beïnvloedt de financiële positie van de ene partner onvermijdelijk die van de andere.¹⁹⁴ MORTELMANS beweert zelfs aan de hand van de beschikbare statistieken dat in België het samenwonen haar karakter van ‘proefhuwelijk’ heeft verloren en nu de status van een ‘volwaardig’ – vanuit juridisch perspectief valt dit te betwisten - alternatief voor het huwelijk

---

¹⁹² S. EGGERMONT, *Tweerelaties*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 615.

¹⁹³ C. FORDER en A.-L. VERBEKE, “Geen woorden maar daden” in C. FORDER en A.-L. VERBEKE, *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 501-502.

¹⁹⁴ T. SVERDRUP, “An ill-fitting garment: why the logic of private law falls short between cohabitants” in B. VERSCHRAEGEN (ed.), *Family finances*, Wenen, Jan Sramek Verlag, 2009, 356.

is.¹⁹⁵ In Zweden kwam men alleszins tot de bevinding dat de samenwoning als proefhuwelijk heeft plaatsgemaakt voor de tendens om langdurig samen te wonen, waarbij de partners ofwel nooit trouwen, pas na een lange tijd of wanneer zij kinderen krijgen.¹⁹⁶

De verscheidenheid binnen de groep ongehuwd samenwonenden zou geen hindernis mogen zijn voor een eenvormig relatievermogensrecht. Men kan zich immers moeilijk blijven beroepen op de status van ‘proefhuwelijk’, als de partners reeds geruime tijd samenwonen. De criteria kunnen zo worden ontwikkeld dat zij enkel de ongehuwd samenwonenden treffen die nood hebben aan bescherming. Er zullen altijd situaties zijn die zich niet goed verzoenen met het toepasselijke wettelijke kader. Het is echter belangrijk om te kijken of het daarbij gaat om uitzonderingen, dan wel of er sprake is van onbillijke resultaten in gewoonlijke situaties.¹⁹⁷

---

¹⁹⁵ D. MORTELMANS, “Financiële gevolgen van relatiebreuken met een vergelijking van huwelijken en samenwoningen, vanuit genderperspectief”, onuitg. advies Verdrag IGVM-JD/CONV.15-28, 15 december 2015, 13.

¹⁹⁶ K. WALLENG, “The Swedish Cohabitees Act in today’s society” in K. BOELE-WOELKI, N. DETHLOFF en W. GEPHART (eds.), *Family law and culture in Europe: developments, challenges and opportunities*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 100.

¹⁹⁷ W. SCHRAMA, “Een redelijk relatierecht”, *TPR* 2010, 1712.

2. Argumenten *contra* een eenvormig Belgisch relatievermogensrecht

2.1. De partijautonomie en het keuzeargument

48. De partijautonomie houdt concreet in dat beide partners zelf moeten kunnen beslissen over de status die zij aan hun relatie geven. De autonomie van de partners vereist hun toestemming om zich onderworpen te zien aan een bepaald wettelijk kader. De keuzevrijheid kan in principe worden ingeroepen tegen gelijk welke regeling die toepassing vindt louter gebaseerd op feitelijke omstandigheden in plaats van op bewuste rechtshandelingen.¹⁹⁸ De wetgever neemt aan dat koppels die zich bevinden in een wettelijke of feitelijke samenwoning, de (bewuste) keuze maken om niet te trouwen.

Het keuzeargument wordt vaak op een negatieve manier aangehaald.¹⁹⁹ Zo betoogt BUYSSENS in België dat er meer nadruk moet worden gelegd op de eigen verantwoordelijkheid van de partners. Er zijn nu eenmaal verschillende wettelijke kaders en beide partners hebben voldoende middelen om zich vooraf uitgebreid te informeren over de verschillende samenlevingsvormen.²⁰⁰ Een groot deel van de Belgische rechtsleer vindt dat deze keuze om zich buiten de werking van de wet te houden, gerespecteerd moet worden in die zin dat zij de voor- en nadelen van hun keuze moeten aanvaarden.²⁰¹ Daarbij komt nog dat, hoewel er ongehuwd samenwonenden zijn die dezelfde bescherming als gehuwden nodig hebben, er ook koppels zijn die bewust niet trouwen, juist omdat ze de juridische gevolgen van een huwelijk willen vermijden.²⁰² BUYSSENS betoogt dan ook vrij vurig om niet alle koppels over eenzelfde kam te scheren.²⁰³ Ook SCHEERS lijkt deze mening toegedaan. Zelfs het uitbreiden van de wettelijke bijdrageplicht tot feitelijk samenwonenden zou een schending inhouden van de keuzevrijheid van de partners. Zij zouden immers gekozen hebben voor een relatie die los staat van enige plichten of rechten tegenover elkaar en de wetgever moet deze keuze respecteren

---

¹⁹⁸ G. LIND, “The development of cohabitation and cohabitation law in the Nordic countries” in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 12.

¹⁹⁹ S. EGGERMONT, *Tweereelaties*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 518.

²⁰⁰ F. BUYSSENS, “Wettelijke samenwoning: het recht is geen zaak van billijkheid”, *T.Fam.* 2009, 65-66.

²⁰¹ G. WILLEMS, “Les statuts juridiques du couple: liberté, égalité, équité?” in J. SOSSON (ed.), *La séparation du couple non marié*, Brussel, Larcier, 2016, 38; W. PINTENS, “Is ons familiaal vermogensrecht nog bij de tijd?”, *RW* 2011, 51; F. BUYSSENS, “Stop de betutteling”, *T.Fam.* 2013, 238.

²⁰² G. LIND, “The development of cohabitation and cohabitation law in the Nordic countries” in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 10.

²⁰³ F. BUYSSENS, “Stop de betutteling”, *T.Fam.* 2013, 238.

door de optie van de ongereguleerde samenlevingsvorm te laten bestaan.²⁰⁴ In die zin kan men ook verder redeneren door te zeggen dat wettelijk samenwonenden gekozen hebben voor een beperkte vermogensrechtelijke regeling en deze dus niet zonder hun toestemming mag worden uitgebreid. De positieve kant van deze verantwoordelijkheid ligt erin dat ongehuwde partners die een uitgebreidere juridische bescherming wensen, er altijd voor kunnen kiezen om te trouwen.²⁰⁵

Een mogelijke oplossing – die niet interfereert met de keuzevrijheid van de partners - zou erin kunnen bestaan om de burger beter te informeren via overheidsgestuurde informatiecampagnes. In tegenstelling tot het adagium *nemo censetur ignorare legem* (niemand wordt geacht de wet niet te kennen), klinkt het dat de overheid een grotere inspanning zou moeten leveren om de burger te informeren over de verschillen in juridische behandeling van de verscheidene samenlevingsvormen. Wanneer de partner(s) vervolgens niets doen met die informatie, is dit slechts een gevolg van de uitoefening van hun autonomie en hoeft de overheid niet tussen te komen – meer nog: in die situatie is een tussenkomst van de overheid niet gerechtvaardigd.²⁰⁶

49. In Denemarken heeft men in 1980 een studie gedaan betreffende ongehuwde samenwoning, waarbij de commissie van huwelijksrecht een standpunt heeft ingenomen betreffende het feit of er ‘zomaar’ juridische regels met dezelfde gevolgen als voor het huwelijk van toepassing moeten zijn op ongehuwde samenwonenden. Zij stelden dat dit in strijd is met twee verdragen van de Verenigde Naties, die voorzien dat géén huwelijk mag worden aangegaan zonder de volledige en vrijwillige toestemming van de toekomstige echtgenoten.²⁰⁷ SWENNEN²⁰⁸ sluit zich hierbij aan. Een automatisch dwingendrechtelijke bescherming gaat in tegen het mensenrecht zich niet gehuwd te weten zonder daartoe zelf wetens en willens te hebben toegestemd. Om de economisch zwakkere partner te vrijwaren, zou het wel mogelijk moeten zijn dergelijke bescherming te ontwikkelen, op voorwaarde dat er uitdrukkelijk afstand van kan worden gedaan.²⁰⁹ Ten tweede denkt SWENNEN dat dergelijke wetgeving ertoe zou leiden dat koppels bewust niet samen gaan wonen, juist om die zogenaamd onwenselijke

---

²⁰⁴ B. SCHEERS, *Onderhoudsplicht na feitelijke scheiding*, Mechelen, Kluwer, 2010, 107.

²⁰⁵ S. EGGERMONT, *Tweereelaties*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 518.

²⁰⁶ J. MILES, “Financial relief between cohabitants on separation: options for European jurisdictions” in K. BOELE-WOELKI en T. SVERDRUP (eds.), *European challenges in contemporary family law*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 276-277.

²⁰⁷ G. LIND, “The development of cohabitation and cohabitation law in the Nordic countries” in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 29-30.

²⁰⁸ F. SWENNEN, *Het huwelijk afschaffen?*, Antwerpen, Intersentia, 2004, 30.

²⁰⁹ F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 391.

gevolgen van de wetgeving te vermijden. Dit zou volgens hem dan het omgekeerde bereiken dan wat het beleid beoogt, namelijk gezinsvorming.

50. Indien ongehuwd samenwonenden een (in geval van wettelijke samenwoning, grotere) bescherming wensen, dienen zij naar een notaris te stappen om dit vast te leggen in een samenlevingsovereenkomst. In dergelijke overeenkomst kan men een verrekenbeding of andere correctiemechanismen of zelfs een onderhoudsplicht vaststellen om het gebrek aan wettelijke bescherming op te vangen. Deze beschermingsmechanismen spelen vaak echter enkel wanneer de relatie eindigt door het overlijden van de andere partner – en dus niet bij een breuk wegens een of andere crisis in de relatie, zodat de economisch zwakkere partner in dat geval nog steeds niet is beschermd.²¹⁰ Uit onderzoek bleek ook dat de ondervraagde samenwoners vooral bezorgd waren over de bescherming van hun partner bij overlijden. Het nut van een juridisch kader in het geval van een relatiebreuk kwam zelden ter sprake. Dit valt te verklaren in relaties waar de partners hun financiën strikt gescheiden houden. Anderzijds is het mogelijk dat aan een relatiebreuk niet werd gedacht. Als het dan toch tot een breuk zou komen, verwacht men doorgaans dat de verdeling in goede verstandhouding zal gebeuren.²¹¹

2.2. De hoogste hoven blijven terughoudend

i. De wisselvallige rechtspraak van het Grondwettelijk Hof

51. De verschillen in behandeling tussen ongehuwd samenwonenden en gehuwden worden meer en meer in vraag gesteld.²¹² Het Grondwettelijk Hof lijkt evenwel nog niet klaar te zijn voor een eenvormig relatievermogensrecht en baseert zich klassiek op drie argumenten om de verschillen in behandeling tussen de bestaande samenlevingsvormen te rechtvaardigen. Ten eerste betoogt zij dat partners in België de vrije keuze hebben tussen deze drie samenlevingsvormen. Daarnaast zou het feit dat de samenlevingsvormen verschillende rechtsgevolgen sorteren, een verschillende behandeling toestaan. Ten slotte zouden niet alle samenlevingsvormen even stabiel zijn. De rechtspraak van het Grondwettelijk Hof is op dit vlak echter zeer wisselvallig en niet consistent. Hoewel de bovenstaande gronden volgens het Hof volstaan om het verschil in behandeling te aanvaarden, wordt in sommige specifieke situaties

---

²¹⁰ C. FORDER en A.-L. VERBEKE, “Geen woorden maar daden” in C. FORDER en A.-L. VERBEKE, *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 550.

²¹¹ V. LYSSENS-DANNEBOOM en D. MORTELMANS, “Juridische bescherming van samenwoners. Van ‘het grote feest’ tot ‘de lange to-do’” in Wetenschappelijk Comité Notarieel Congres (ed.), *Arbeid & Relatie. Notarieel Congres 2013*, Brussel, Larcier, 2013, 93-94.

²¹² F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 386.

toch tot een discriminatie besloten. Wanneer het belang van het kind binnendringt in de relatie, is het Hof eerder geneigd om tot een discriminatie te besluiten. Dit in tegenstelling tot de situaties waarin het gaat om de aanwending van publieke middelen, waar het Hof eerder de door de wetgever gehandhaafde driedeling volgt.²¹³

Een argument dat vaak naar boven komt voor het Grondwettelijk Hof is dat de samenlevingsvormen op wettelijk vlak verschillend behandeld worden, zodat voor de beoordeling van de verschillen in behandeling tussen deze samenlevingsvormen geen sprake zou zijn van vergelijkbaarheid. Indien dit wel zo zou zijn, zou het (objectieve) verschil in behandeling in elk geval redelijk verantwoord zijn, omdat de juridische situatie van gehuwden en ongehuwd samenwonenden niet dezelfde is.²¹⁴ Het verschil in behandeling is dus gerechtvaardigd, omdat er een verschillende juridische behandeling bestaat. Het Hof vereist echter dat het verschil in behandeling wordt gemotiveerd en aanvaardt niet dat een onderscheid wordt gemaakt enkel en alleen omdat de samenlevingsvormen zelf verschillend zouden zijn. Het verschil in behandeling moet ook redelijk verantwoord zijn ten opzichte van het beoogde doel. Wanneer dit verschil verband houdt met het doel van de regel in kwestie, kan de verschillende behandeling echter wel gerechtvaardigd zijn.²¹⁵

Hoewel het Grondwettelijk Hof de kringrekening van de overheid niet altijd volgt en dus soms eerder op de functie dan op de vorm van de samenlevingsvormen focust, huldigt het daarnaast wel nog steeds het keuzeargument.²¹⁶ In een recent arrest met betrekking tot de vraag of het voorbehouden van de mogelijkheid een overlevingspensioen te genieten aan de langstlevende echtgenoot, zonder enige mogelijkheid voor de langstlevende wettelijk samenwonende partner om hetzelfde voordeel te genieten een discriminatie uitmaakte, overwoog het Hof in die zin als volgt:

‘B. 14. De in het geding zijnde bepalingen hebben geen onevenredige gevolgen, aangezien kan worden aangenomen dat de partners die ervoor kiezen door de wettelijke samenwoning en

---

²¹³ G. WILLEMS, “Les statuts juridiques du couple: liberté, égalité, équité?” in J. SOSSON, *Le separation du couple non marié*, Brussel, Larcier, 2016, 13-14; D. PIRE, “La Cour constitutionnelle, les conjoints, la cohabitation légale et les concubins: une bien jolie allitération...” in N. MASSAGER en J. SOSSON (eds.), *Cour constitutionnelle et droit familial*, Louvain-la-Neuve, Anthemis, 2015, 185.

²¹⁴ S. EGGERMONT, *Twee relaties*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 507; Zie bijv. ook GwH 7 maart 2007, nr. 36/2007, overw. A.4.

²¹⁵ S. EGGERMONT, *Twee relaties*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 546.

²¹⁶ S. EGGERMONT, *Twee relaties*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 552.

*niet door het huwelijk te worden verbonden, de voor- en nadelen van de ene en de andere samenlevingsvorm kennen en de juridische gevolgen van hun keuze aanvaarden.*²¹⁷

i. Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens

52. Uit artikel 8 EVRM kan zowel een recht op niet-inmenging als een recht op inmenging in het gezinsleven worden afgeleid. Dit wil zeggen dat wie in gezinsverband samenleven, zowel het recht hebben om hun relatie niet-beschermd te zien, als het recht op wettelijke bescherming van hun relatie.²¹⁸ Het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (hierna: EHRM) oordeelde reeds in 1986 dat ook ongehuwd samenwonende koppels het recht op bescherming van hun familielevens bezitten vervat in artikel 8 EVRM.²¹⁹ In die zaak werd beslist dat ook een ongehuwd koppel een gezin vormt onder artikel 8 EVRM en dus recht heeft op bescherming. Hoewel dit artikel dus geen onderscheid maakt tussen een gehuwd of ongehuwd gezin, betekent dit niet dat alle verschillen tussen de samenlevingsvormen moeten verdwijnen. Het huwelijk geniet immers een bijzonder statuut onder artikel 12 EVRM.²²⁰ De relevante factoren die het EHRM aanhaalt om te kunnen spreken van een beschermenswaardige relatie, komen onder andere ook terug in de Zweedse samenwoningswetgeving. Zo is de stabiliteit van de relatie en de intenties van de partners zeer belangrijk. Dit houdt in dat het EHRM eerder geneigd is om langdurige dan zeer korte relaties te kwalificeren als vallende onder de bescherming van het gezinsleven. Daarnaast lijkt financiële verwevenheid en één of meer gezamenlijke kinderen de stabiliteit van de relatie te bestendigen.²²¹ Het EHRM stelde evenwel dat uit dit artikel geen verplichting voortvloeit voor de lidstaten bij het Verdrag om een speciaal regime te voorzien voor bepaalde categorieën van ongehuwd samenwonenden.²²²

Als de regel die via de prejudiciële vraagstelling aan het EHRM wordt voorgelegd onder de toepassing van artikel 8 EVRM valt, kan zij vervolgens evenwel ook getoetst worden aan het discriminatieverbod in artikel 14 EVRM.²²³ Voor elk verschil in behandeling zal per regeling moeten worden gekeken of het gebaseerd is op een objectief criterium en niet onredelijk is ten

---

²¹⁷ GwH 22 mei 2014, nr. 83/2014, overw. B.14.

²¹⁸ G. VERSCHULDEN, *Handboek Belgisch personen- en familierecht*, Brugge, Die Keure, 2016, 487.

²¹⁹ EHRM 18 december 1986, nr. 9697/82, Johnston/Ierland.

²²⁰ J. DU MONGH, I. SAMOY en V. ALLAERTS, "Overzicht van rechtspraak (2000-2007) – Feitelijke samenwoning", *T.Fam.* 2008, 5.

²²¹ C. SÖRGJERD, "Marriage in a European perspective" in J.M. SCHERPE (ed.), *European family law vol. 3: family law in a European perspective*, Northampton, Edward Elgar Publishing, 2016, 31.

²²² G. VERSCHULDEN, *Handboek Belgisch personen- en familierecht*, Brugge, Die Keure, 2016, 487; S. EGGERMONT, *Tweereelaties*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 531.

²²³ S. EGGERMONT, *Tweereelaties*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 531.

aanzien van het doel van de regeling. Het EHRM is eerder geneigd om tot een discriminatie te besluiten indien het verschil in behandeling tussen de samenlevingsvormen in de concrete situatie een nadelig effect heeft op de positie van de kinderen van het koppel. Een kind kan immers niet verantwoordelijkheid dragen voor de door de ouders ‘gekozen’ samenlevingsvorm. Als ongehuwd samenwonenden daarentegen aanklagen dat zij niet dezelfde rechten krijgen als gehuwden besluit het EHRM veel minder snel tot een discriminatie. De Commissie hanteert hier dezelfde kringredenering ten aanzien van de verschillende juridische gevolgen van de verschillende samenlevingsvormen in de nationale wetgevingen.²²⁴

Het is vrijwel onmogelijk om een holistisch beeld te scheppen over de houding van deze Hoven ten aanzien van de al dan niet gelijke behandeling van de verschillende samenlevingsvormen. Net zoals hier op wetgevend vlak geen eenvormige aanpak bestaat, komt ook de rechtspraak slechts deelsgewijs tot stand door prejudiciële vragen en vernietigingsberoepen in concrete situaties. Daarbij komt dat deze rechtscolleges zich überhaupt niet mogen uitspreken over de globale rechtspositie van partners binnen een bepaalde relatievorm.²²⁵

Zolang het Grondwettelijk Hof het keuzeargument handhaaft en het EHRM de staat geen positieve verplichting oplegt om ook voor niet-geformaliseerde relaties in juridische bescherming te voorzien, lijkt het ontstaan van een eenvormig relatievermogensrecht veraf.

2.3. Heterogeniteit binnen de ongehuwd samenwonenden

53. Er bestaan verschillende redenen waarom koppels ongehuwd samenwonen. Dit heeft tot gevolg dat binnen de sociale groep ongehuwd samenwonenden zelf een aantal ‘soorten’ ongehuwd samenwonende koppels ontstaan. Verscheidene onderzoeken delen de ongehuwd samenwonenden op in ‘subcategorieën’. Zo onderscheidt BRATTSTRÖM als eerste de groep samenwonenden die het samenwonen als een testfase in hun relatie beschouwen. Vervolgens is er een categorie die de samenwoning gebruikt als een alternatief naast het huwelijk. Sommige koppels vinden gewoon de tijd of het geld niet om te trouwen. Ten slotte onderscheidt men de ongehuwd samenwonenden die onterecht in de veronderstelling zijn dat zij onderworpen zijn

---

²²⁴ D. VAN GRUNDERBEECK, *Beginselen van personen- en familierecht. Een mensenrechtelijke benadering*, Antwerpen, Intersentia, 2003, 278-279.

²²⁵ S. EGGERMONT, *Tweerelaties*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 529-530.

aan dezelfde regels als die voor gehuwden. Deze heterogeniteit hangt samen met de levensfase van de samenwonenden en de duur van de samenwoning.²²⁶

Enkel voor de laatste categorie zou de toepassing van ‘huwelijkse’ regels gerechtvaardigd zijn en in overeenstemming met de verwachtingen van de koppels zelf.²²⁷ Wanneer men spreekt van een ‘proefhuwelijk’, neemt men aan dat de partners in die situatie een voorbehoud maken ten aanzien van het sluiten van een huwelijk. Deze keuze moet dan worden gerespecteerd door aan de samenwoning geen (automatische) juridische gevolgen te koppelen.²²⁸ DEWULF haalt aan dat er altijd partners zullen zijn die zonder enige regulering wensen samen te wonen en dat een uitdrukkelijke wilsverklaring zodoende de enige manier is voor de wetgever om te kunnen ingrijpen in de relatie.²²⁹ Zo zullen er ongetwijfeld personen zijn die na een huwelijksbreuk gaan samenwonen met een nieuwe partner en in die nieuwe relatie meer autonomie willen dan toen men gehuwd was. Dit is een moeilijke belangenafweging voor de wetgever, aangezien hij rekening moet houden met deze verschillende ‘soorten’ ongehuwd samenwonenden.²³⁰ Rekening houden met alle verschillende samenlevingsvormen zou in die zin zelfs onmogelijk kunnen zijn.²³¹

---

²²⁶ V. LYSSENS-DANNEBOOM en D. MORTELMANS, “Juridische bescherming van samenwoners. Van ‘het grote feest’ tot ‘de lange to-do’” in Wetenschappelijk Comité Notarieel Congres (ed.), *Arbeid & Relatie. Notarieel Congres 2013*, Brussel, Larcier, 2013, 78.

²²⁷ C. SÖRGJERD, *Reconstructing marriage: the legal status of relationships in a changing society*, Cambridge, Intersentia, 2012, 142.

²²⁸ C. FORDER en A.-L. VERBEKE, “Geen woorden maar daden” in C. FORDER en A.-L. VERBEKE, *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 501.

²²⁹ C. DEWULF, “Huwelijk en andere samenlevingsvormen – waarheen met het familierecht en het familiaal vermogensrecht?”, *T.Not.* 2004, 365.

²³⁰ G. LIND, “The development of cohabitation and cohabitation law in the Nordic countries” in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 10.

²³¹ S. EGGERMONT, *Twee relaties*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 520.

2.4. De ongehuwde samenwoning bedreigt het instituut van het huwelijk

54. De daling in het aantal huwelijken sinds 1970 ging gepaard met een stijging in het aantal ongehuwde samenwonenden. Volgens recente gegevens woont in België ongeveer één vijfde (21,5%) van de samenwonenden ongehuwd samen.²³² Het is niet gemakkelijk om het concrete aantal feitelijk samenwonenden te kunnen vatten vermits het informele karakter van hun relatie een duidelijke in kaart brenging verhindert. Niettemin kan men onder andere aan de hand van het toegenomen aantal buitenhuwelijkse kinderen een stijging waarnemen van het aantal ongehuwd samenwonenden.²³³ Tegenwoordig wordt één kind op twee buiten het huwelijk geboren.²³⁴

De vraag rijst wat de impact van een minimale basisbescherming voor alle duurzame affectieve relaties zou zijn op het huwelijk. Een wettelijk regime met *opt-in* mogelijkheid geeft koppels die voldoen aan de vereisten om te kunnen trouwen, een alternatieve manier om hun relatie te beleven en dus een reden minder om zich te wagen aan een huwelijk. Een automatische bescherming met *opt-out* regime creëert mogelijks evenwel hetzelfde effect. In die situatie moeten de partners immers slechts voldoen aan bepaalde (feitelijke) voorwaarden opdat een wetgevend kader toepassing vindt. Een registratie is in dat geval niet vereist, wat koppels misschien ontraadt om enige formele stappen te ondernemen, zoals een wettelijke samenwoning of een huwelijk.²³⁵ Wanneer ongehuwde samenwoningsrelaties dichter naar het huwelijk groeien en het huwelijk omgekeerd steeds eenvoudiger te beëindigen is, rijst de vraag wat er uiteindelijk nog van het huwelijk overblijft.²³⁶ Voorstanders van het huwelijk als dé ideale samenlevingsvorm, zien deze evolutie als concurrentie voor het traditionele huwelijk.²³⁷ Zo vreesde men ook in Zweden met de intrede van de *Cohabitees Act* van 2003 dat er minder koppels geneigd zouden zijn te trouwen. Sinds de allereerste versie van de *Act* in werking was getreden, bleef het aantal huwelijken immers dalen. Dit was echter niet noodzakelijk het gevolg van de invoering van specifieke samenwoningswetgeving: de cijfers daalden al toen de

---

²³² M. CORIJN, “Ruimtelijke spreiding van het ongehuwd samenwonen in Europa, België en het Vlaamse Gewest”, *SVR-St@ts* 2014/9, 5.

²³³ J. MILES, “Unmarried cohabitation in a European perspective” in J.M. SCHERPE (ed.), *European family law vol. 3: family law in a European perspective*, Northampton, Edward Elgar Publishing, 2016, 86.

²³⁴ D. PIRE, “La Cour constitutionnelle, les conjoints, la cohabitation légale et les concubins: une bien jolie allitération...” in N. MASSAGER en J. SOSSON (eds.), *Cour constitutionnelle et droit familial*, Louvain-la-Neuve, Anthemis, 2015, 161.

²³⁵ J. MILES, “Unmarried cohabitation in a European perspective” in J.M. SCHERPE (ed.), *European family law vol. 3: family law in a European perspective*, Northampton, Edward Elgar Publishing, 2016, 95.

²³⁶ C.M. DE AGUIRRE, “Is ‘living together, loving each other’ enough for law? Reflections on some ‘brave new families’”, *International Journal of the Jurisprudence of the family* 2012, 58.

²³⁷ L. MAUGER-VIELPEAU, “Quel mariage pour ‘tous’?”, *CRDF* 2013, 35.

ongehuwde samenwoning nog niet geregeld werd en recentelijk vinden er weer meer huwelijkssluitingen plaats, ongeacht het vigerende samenwoningsrecht. Bovendien wees onderzoek uit dat de door partners ‘gekozen’ samenlevingsvorm afhankelijk is van veel meer en andere factoren dan enkel het wettelijke regime.²³⁸ Desalniettemin is het huwelijk nog steeds een samenlevingsvorm waar partners bewust voor kiezen een bepaald engagement aan te gaan en zich te onderwerpen aan alle daarbijhorende rechten en plichten, zonder de mogelijkheid om er eenzijdig uit te kunnen stappen zoals in de wettelijke en feitelijke samenwoning. Dit soort engagement kan alleen maar aangemoedigd worden.

2.5. Rechtsonzekerheid

55. Voor burgers moet het duidelijk zijn hoe het recht met betrekking tot de verschillende relatievormen in elkaar zit.²³⁹ Nu onderzoek aantoont hoe erg het gesteld is met de juridische kennis van de gemiddelde burger en er daarenboven zelfs juridische desinteresse blijkt te zijn²⁴⁰, kan dit evengoed een argument zijn om het niet nog ingewikkelder en onvoorspelbaar te maken. Het ontstaan van een duurzame relatie is immers moeilijk strikt af te bakenen, waardoor het ook niet voorzienbaar is wanneer de minimale basisbescherming uitwerking zal krijgen en er dus onzekerheid heerst met betrekking tot het toepassingsgebied.²⁴¹ Dit is vooral een probleem voor de partner die of het koppel dat geen juridische regulering van de relatie wenst. Mocht aan de minimale bescherming enige externe werking toekomen, wordt dit ook problematisch voor derden. Formaliteiten zorgen voor rechtszekerheid en drukken de wil uit van de partners om zich te onderwerpen aan een bepaald juridisch regime.²⁴² Het ongewild opleggen van bepaalde wetgeving zou kunnen leiden tot een stormvloed aan rechtsvorderingen van partners die zich benadeeld voelen. Daartegenover kan men zich de vraag stellen of het behoud van de huidige

---

²³⁸ G. LIND, “The development of cohabitation and cohabitation law in the Nordic countries” in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 17-18; J. MILES, “Financial relief between cohabitants upon separation: options for European jurisdictions” in K. BOELE-WOELKI en T. SVERDRUP (eds.), *European challenges in contemporary family law*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 270-271.

²³⁹ W. SCHRAMA, “Een redelijk relatierecht”, *TPR* 2010, 1727.

²⁴⁰ V. LYSENS-DANNEBOOM en D. MORTELMANS, “Juridische bescherming van samenwoners. Van ‘het grote feest’ tot ‘de lange to-do’” in Wetenschappelijk Comité Notarieel Congres (ed.), *Arbeid & Relatie. Notarieel Congres 2013*, Brussel, Larcier, 2013, 91.

²⁴¹ G. LIND, “Legislation for the surviving cohabitant from a comparative perspective” in K. BOELE-WOELKI en T. SVERDRUP (eds.), *European challenges in contemporary family law*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 265-266.

²⁴² G. LIND, “Legislation for the surviving cohabitant from a comparative perspective” in K. BOELE-WOELKI en T. SVERDRUP (eds.), *European challenges in contemporary family law*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 263.

situatie van rechtsonzekerheid in de ongehuwde (en vooral de feitelijke) samenwoning dan zoveel beter is.²⁴³

§2. De organisatie van een eenvormig relatievermogensrecht

A. De onderliggende waarden van een eenvormige bescherming

1. Bescherming van de zwakkere partner: de billijkheid

56. Eén van de taken van een billijk relatievermogensrecht is de bescherming van de zwakkere partner.²⁴⁴ Dit is klassiek (maar niet noodzakelijk) de vrouw, die vaak zorgt draagt voor de kinderen en hierdoor bepaalde opofferingen maakt die haar op het einde van een juridisch onbeschermd relatie duur kunnen komen te staan. Dit staat echter lijnrecht tegenover de keuzevrijheid en autonomie van de partners. Deze twee fundamentele waarden vinden hun oorsprong in het feit dat een persoon in een relatie zowel een individu op zichzelf is, als een deel van het geheel – het koppel. De Scandinavische samenwoningswetgeving geeft blijk van een compromis tussen deze waarden. Zowel het Noorse als het Zweedse samenwoningsrecht tracht de partijautonomie enerzijds en de nood aan juridische bescherming voor diezelfde partijen anderzijds te balanceren.²⁴⁵ In het wetsvoorstel dat leidde tot *Cohabitees Act* van 2003 – die momenteel nog steeds in kracht is – werd benadrukt dat het beschermen van de zwakkere partij een ‘algemeen en allesomvattend doel’ was. De huidige *Cohabitees Act* poogt een minimale (sociale) bescherming te bieden aan de zwakkere partner.²⁴⁶

Nog voor de invoering van enige vorm van samenwoningsrecht, poogde de rechtspraak reeds om de problemen bij beëindiging van de samenwoningsrelatie op te lossen aan de hand van het gemeen recht. Via juridische constructies zoals de ongerechtvaardigde verrijking en ‘de billijkheid’ kon men de economische zwakkere partner toch steun bieden.²⁴⁷ België zit nog steeds in deze fase – voor ongeregistreerde samenwoningsrelaties is de rechtspraak immers

---

²⁴³ C. FORDER, “Ongehuwd samenwonen en vermogensrecht: een waaier van mogelijkheden”, *TEP* 2006, 365.

²⁴⁴ W. SCHRAMA, “Een redelijk relatierecht”, *TPR* 2010, 1734.

²⁴⁵ G. LIND, “The development of cohabitation and cohabitation law in the Nordic countries” in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 28.

²⁴⁶ C. SÖRGJERD, *Reconstructing marriage: the legal status of relationships in a changing society*, Cambridge, Intersentia, 2012, 148.

²⁴⁷ G. LIND, “The development of cohabitation and cohabitation law in the Nordic countries” in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 12.

aangewezen op het gemeen recht. Bij het ontwikkelen van een eenvormig relatievermogensrecht zal de Belgische wetgever dezelfde belangenafweging moeten maken als de Zweedse wetgever destijds. Mijns inziens dient de bescherming van de zwakkere partner meer door te wegen dan de autonomie van de partners. Meer autonomie zorgt ervoor dat machtsonevenwichten in de relatie behouden blijven²⁴⁸, wat het doel van een eenvormig relatievermogensrecht mogelijks teniet doet.

2. Solidariteit tussen partners

57. In een relatie staan individualiteit en solidariteit vaak lijnrecht tegenover elkaar. Het idee dat men een duurzame intieme relatie kan aangaan met een partner, zonder enige solidariteit in acht te nemen, strookt mijns inziens niet met het concept van een duurzame relatie. Solidariteit vereist dat partners zichzelf niet ontwikkelen of ontplooien ten koste van de ander.²⁴⁹ Deze fundamentele waarde speelt een grote rol in het familierecht, ook bij ons. Het Belgische huwelijkse recht kent de gemeenschap van goederen met een bijhorend regime van vergoedingsrekeningen, een toonbeeld van solidariteit. Meer en meer lijkt de idee van solidariteit plaats te moeten ruimen voor het ideaal van de individuele vrijheid en de partijautonomie. Men kan zich echter afvragen hoeveel de individuele autonomie een rol speelt in een gezamenlijke beslissing als koppel, waar de beslissing op lange termijn nadelige gevolgen heeft voor slechts één van de partners.²⁵⁰

Niet alleen de inhoud van een minimale basisbescherming moet een zekere solidariteit waarborgen, deze solidariteit moet ook tot uiting komen in het toepassingsgebied van deze bescherming. Men kan immers moeilijk de solidariteit als fundamentele onderliggende waarde verdedigen, als men vervolgens een bepaalde bescherming slechts voorbehoudt tot een bepaalde groep – en aan anderen de bescherming gewoonweg ontzegt. Een bescherming die beperkt blijft tot het huwelijkse gezinsleven, beweert impliciet dat het gezinsleven buiten die samenlevingsvorm het beschermen niet waard is. Dat kan niet de bedoeling zijn. VERBEKE en FORDER verdedigen dan ook de stelling dat elk gezinsleven per definitie een minimale bescherming verdient – bijgevolg is het onmogelijk zich te beroepen op een recht om te kunnen

---

²⁴⁸ V. LYSSENS-DANNEBOOM en D. MORTELMANS, “Juridische bescherming van samenwoners. Van ‘het grote feest’ tot ‘de lange to-do’” in Wetenschappelijk Comité Notarieel Congres (ed.), *Arbeid & Relatie. Notarieel Congres 2013*, Brussel, Larcier, 2013, 96.

²⁴⁹ A.-L. VERBEKE, “Naar een billijk relatie-vermogensrecht”, TPR 2001, 373.

²⁵⁰ A. BARLOW, “Solidarity, autonomy and equality: mixed messages for the family?”, *Child and Family Law Quarterly* 2015, 225.

samenleven zonder afdwingbare verplichtingen als (ex-)partners. Deze auteurs baseren zich op de vergelijkbaarheid van de feitelijke context om een minimale bescherming te rechtvaardigen: *niet woorden, maar daden* bepalen een relatie.²⁵¹ Ook BARLOW pleit voor een familierecht gecentreerd rond een gemoderniseerd concept van solidariteit en verwerpt de zogenaamde autonomie en formele gelijkheid tussen partners die tegenwoordig een grote rol spelen in de vorming van het familierecht.²⁵² Een minimale bescherming gebaseerd op solidariteit, komt de economisch zwakkere partner ook ten goede.

3. Keuzevrijheid van de partners

58. De keuzevrijheid van de partners kan een hindernis vormen voor de toepassing van een systeem van wetgeving enkel en alleen op basis van feitelijke omstandigheden zoals het gegeven dat de partners een bepaalde duur samenwonen. Klassiek wordt immers aan de keuzevrijheid een zekere onaantastbaarheid toegekend. De keuze van de partners en de individuele autonomie lijken in het huidige relatievermogensrecht de belangrijkste overwegingen te zijn. Deze visie wordt onderbouwd door de overtuiging dat partners bewust kiezen om hun relatie niet wettelijk te regelen en deze keuze gerespecteerd moet worden. Zodus mag de wetgever hun in die situatie geen enkele verplichting opleggen en moeten de partners de gevolgen van die keuze zelf dragen.²⁵³

Voor zover deze overtuiging enigszins zou kunnen gerechtvaardigd worden wanneer het enkel om volwassen partners gaat, zou de keuzevrijheid van de partners alleszins moeten wijken indien de partners tevens ouders worden van een gezamenlijk kind.²⁵⁴ Autonomie is immers vooral vanuit individueel perspectief een interessant concept. Zij is de individuele verantwoordelijkheid in een omhuld door keuzevrijheid en gelijkheid.²⁵⁵ Of het ook geschikt is als basis voor een familierechtelijke regeling, blijft de vraag.²⁵⁶ Het lijkt zich alleszins moeilijk te verzoenen met het altruïsme, de liefde en de interafhankelijkheid die een familierelatie

---

²⁵¹ C. FORDER en A.-L. VERBEKE, "Geen woorden maar daden" in C. FORDER en A.-L. VERBEKE, *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 541.

²⁵² A. BARLOW, "Solidarity, autonomy and equality: mixed messages for the family?", *Child and Family Law Quarterly* 2015, 228.

²⁵³ A. BARLOW, "Solidarity, autonomy and equality: mixed messages for the family?", *Child and Family Law Quarterly* 2015, 231.

²⁵⁴ D. GOUBAU, "Division of Family Assets and de facto Conjugalitv" in B. VERSCHRAEGEN (ed.), *Family finances*, Wenen, Jan Sramek Verlag, 2009, 271-272.

²⁵⁵ A. DIDUCK, "Autonomy and solidarity in family law: the missing link" in J. WALLBANK en J. HERRING (eds.), *Vulnerability, care and family law*, Abingdon, Oxon, Routledge, 2013, 96.

²⁵⁶ A. BARLOW, "Solidarity, autonomy and equality: mixed messages for the family?", *Child and Family Law Quarterly* 2015, 223.

typeren.²⁵⁷ Autonomie vereist daarnaast dat de partijen in de relatie gelijk zijn en dat is niet altijd het geval. In de situaties die een eenvormig relatievermogensrecht probeert op te vangen, is er van (economische) gelijkheid tussen de partners juist géén sprake. De partijautonomie van de ene partner beknot in dat geval die van de andere, meestal economisch of financieel zwakkere partner. In die zin behelst het huidige familierecht ook een zekere tegenstrijdigheid: aan de ene kant worden waarden als autonomie en keuzevrijheid hoog in het vaandel gedragen, waar aan de andere kant nog steeds de sociale verwachtingen rond familiale verplichtingen spelen.²⁵⁸ Van de vrouw wordt in een relatie klassiek verwacht dat zij tijd maakt om de kinderen van school te halen, of om voor hen te zorgen wanneer zij bijvoorbeeld ziek zijn. Ook het klassieke beeld dat de huishoudelijke taken grotendeels ‘vrouwelijke taken’ zijn, zit nog steeds ingebed in onze maatschappij. In het licht van deze sociale normen, wordt het moeilijk om een daadwerkelijke partijautonomie te verdedigen binnen de relatie. Men moet erkennen dat de ‘keuze’ van de onwillige partner om ongebonden te blijven en niet te delen op een gegeven moment overschaduwd wordt door de daden van diezelfde partner, waarvan hij/zij evenzeer de gevolgen moet dragen.²⁵⁹

Men moet de keuzevrijheid daarom niet integraal verwerpen als onderliggende waarde. Zij kan immers ook op een andere manier gerealiseerd worden. Via een *opt-out* systeem zouden partners eventueel van (bepaalde delen van) het wettelijk regime kunnen afwijken bij overeenkomst.²⁶⁰ De *Cohabitees Act* van 2003 voorziet bijvoorbeeld in de mogelijkheid voor beide partners om af te wijken van de regels inzake de verdeling van de (relatie)goederen via een *opt-out*: dit verhoogt de keuzevrijheid van de partners, maar om ‘vrij’ te kunnen kiezen, is wel vereist dat beide partners het hierover eens zijn.²⁶¹

---

²⁵⁷ A. DIDUCK, “Autonomy and solidarity in family law: the missing link” in J. WALLBANK en J. HERRING (eds.), *Vulnerability, care and family law*, Abingdon, Oxon, Routledge, 2013, 96.

²⁵⁸ A. BARLOW, “Solidarity, autonomy and equality: mixed messages for the family?”, *Child and Family Law Quarterly* 2015, 228-229.

²⁵⁹ A.-L. VERBEKE, *Het wilsgebrek van de liefde*, TEP 104.

²⁶⁰ G. LIND, “The development of cohabitation and cohabitation law in the Nordic countries” in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 12.

²⁶¹ C. SÖRGJERD, *Reconstructing marriage: the legal status of relationships in a changing society*, Cambridge, Intersentia, 2012, 149.

4. Gelijkwaardigheid van de partners

59. Een relatie, of het nu in de vorm is van een huwelijk, een wettelijke of een feitelijke samenwoning, is een samenwerking waarin de partners gelijk (zouden moeten) zijn. De bijdragen die elk van de partners leveren aan deze samenwerking, moeten gelijk zijn, ook al zijn zij niet van dezelfde aard.²⁶² Het is logisch dat bij de beëindiging van de relatie de verdeling ook gelijk moet zijn, behoudens manifeste afwijking in de bijdragen. De Zweedse *Cohabitees Act* van 1973 gaf toen reeds blijk van een belangenafweging tussen enerzijds de gelijkheid tussen man en vrouw²⁶³ en anderzijds de bescherming van de zwakkere partij. De bescherming van deze waarden door middel van de wet zou volgens de wetgever in lijn zijn met de heersende belangen en waarden in de maatschappij.²⁶⁴ In realiteit zorgt de klassieke taakverdeling ervoor dat werk en zorg vaak niet gelijk verdeeld zijn over de partners.²⁶⁵ Zo komt de partner die een groot deel van de zorg voor de kinderen op zich neemt in een kwetsbare positie te staan.

VERBEKE beschouwt duurzame intieme relaties als *joint ventures* of *partnerships*. Binnen de (gezins)relatie draagt iedere partner bij aan de huishouding als ware dit een *common project* en hierover wordt in onderling overleg en bovenal vrijwillig een bepaalde taakverdeling afgesproken. Klassiek zorgt de ene (meestal vrouwelijke) partner meer voor de kinderen en de huishouding, waar de andere (meestal mannelijke) partner de grootste kostwinner is binnen het gezin. Dat is op zich geen probleem: partners zullen zich hierdoor niet minder gelijkwaardig beschouwen tegenover elkaar. Het wordt wel een probleem wanneer met deze gelijkwaardigheid geen rekening wordt gehouden op het einde van de relatie en deze taakverdeling van tijdens de relatie niet wordt gehonoreerd.²⁶⁶ De idee van een *partnership* moet volgens deze auteur (consequent) meegenomen worden in de vermogensverdeling op het einde van de relatie in de vorm van een recht op een gelijk aandeel in de relatieaanwinsten voor iedere partner (*infra*, nr. 89). Van deze principiële gelijke verdeling kan in geval van billijkheidsredenen worden afgeweken.²⁶⁷ Ook SÖRGJERD is van mening dat men er niet op

---

²⁶² M. HENAGHAN, "Economic equality at the end of marriage and other relationships" in B. VERSCHRAEGEN (ed.), *Family finances*, Wenen, Jan Sramek Verlag, 2009, 699.

²⁶³ De *Cohabitees Act* beperkte zich toen nog tot heteroseksuele koppels. In 2003 werd de *Act* ook van toepassing op partners van hetzelfde geslacht.

²⁶⁴ C. SÖRGJERD, *Reconstructing marriage: the legal status of relationships in a changing society*, Cambridge, Intersentia, 2012, 137.

²⁶⁵ W. SCHRAMA, "Een redelijk relatierecht", *TPR* 2010, 1734.

²⁶⁶ A.-L. VERBEKE, "Waardig familiaal vermogensrecht", *TEP* 2013, 6.

²⁶⁷ A.-L. VERBEKE, "Waardig familiaal vermogensrecht", *TEP* 2013, 7.

kan vertrouwen dat partners hun financiële situatie op een gelijke en eerlijke wijze onderling regelen in overeenkomsten en acht een zekere tussenkomst van de overheid nodig.²⁶⁸

B. Welke relaties zijn het beschermen waard?

60. In de voorgaande hoofdstukken is altijd sprake geweest van een duurzame affectieve relatie. VERBEKE heeft reeds meermaals zijn ongenoegen geuit over het asexuele karakter van de wettelijke samenwoning. Ook in Zweden diende de wetgever te beslissen of de *Cohabitees Act* toepassing zou vinden op andere gezinnen dan die van affectieve partners, zoals de wettelijke samenwoning in België dit doet. Net zoals in België wees een enquête uit dat het hier gaat om een zeer beperkte groep van personen, die bovendien in interviews zelf aangaven dat juridische bescherming voor hen niet noodzakelijk was. De overheid zag dan ook geen graten in een regeling voor niet-affectieve samenwoningsrelaties.²⁶⁹ In navolging van VERBEKE²⁷⁰ meen ik dat de nood aan juridische familierechtelijke bescherming zich in die situatie(s) niet zo hard opdringt. Bloedverwanten zijn immers reeds erfgenamen van elkaar en er bestaan reeds onderhoudsverplichtingen tussen bijvoorbeeld ouders en kinderen, in beide richtingen. In de uitzonderlijke situatie van de zussen *Burden* ging het tevens om de weigering om hen op fiscaal vlak (meer bepaald voor de toepassing van successierechten) gelijk te stellen met duurzame partners.²⁷¹

De Zweedse *Cohabitees Act* van 2003 definieert een samenwoningsrelatie als het samenleven van twee personen in een relatie, op een duurzame wijze, met een gedeeld huishouden. Deze definitie wordt ook buiten het toepassingsgebied van de *Act* gehanteerd om consistent te zijn in de verschillende rechtsgebieden en valt uiteen in drie belangrijke aspecten. Vooreerst bedoelt men met ‘relatie’ een seksuele of een op zijn minst zeer intieme relatie waarin een zekere seksuele activiteit voorkomt. In de vorige versie van de *Act* werd nog de term ‘*marriage-like conditions*’ gehanteerd, maar aangezien in 2003 ook koppels van hetzelfde geslacht onder het toepassingsgebied vielen en het huwelijk voor hen toen nog niet open stond, koos men voor een ietwat ‘neutralere’ terminologie. Ten tweede moet deze relatie duurzaam zijn of de partners moeten toch de intentie hebben een relatie aan te gaan op lange termijn. Wat het laatste criterium

---

²⁶⁸ C. SÖRGJERD, “Marriage in a European perspective” in J.M. SCHERPE (ed.), *European family law vol. 3: family law in a European perspective*, Northampton, Edward Elgar Publishing, 2016, 39.

²⁶⁹ G. LIND, “The development of cohabitation and cohabitation law in the Nordic countries” in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 18.

²⁷⁰ R. BARBAIX en A.-L. VERBEKE, *Beginselen relatievermogensrecht*, Brugge, Die Keure, 2012, 260.

²⁷¹ EHRM 29 april 2008, nr. 13378/05, *Burden/Verenigd Koninkrijk*.

betreft, veronderstelt een gedeeld huishouden dat de partners een economische eenheid vormen. Dit kan onder andere door bij te dragen aan de gemeenschappelijke huishoudelijke kosten.²⁷² De Zweedse wetgever koos ervoor om niet-seksueel-affectieve relaties geen specifieke juridische bescherming te bieden. Het enkel beschermen van relaties die functioneel zeer goed op een huwelijkse situatie lijken, geeft blijk van de idee dat enkel een intieme koppelrelatie het waard zou zijn om juridisch te beschermen en openlijk te erkennen.²⁷³

Mijns inziens vanzelfsprekend is hier geen verschil tussen hetero- en homoseksuele partnerrelaties. Seksuele geaardheid is immers niet meer van belang indien de samenlevingsvorm niet langer allesbepalend is voor het vaststellen van de afstamming. De seksuele voorkeur maakt deel uit van het privéleven van de partners, waarin inmenging niet is toegestaan. HEYVAERT merkt terecht op dat men aan echtgenoten ook niet vraagt of zij wel het bed delen met elkaar. Bijgevolg kan dit geen criterium zijn om de beschermenswaardigheid van de relatie te bepalen.²⁷⁴

---

²⁷² C. SÖRGJERD, *Reconstructing marriage: the legal status of relationships in a changing society*, Cambridge, Intersentia, 2012, 155.

²⁷³ C. SÖRGJERD, *Reconstructing marriage: the legal status of relationships in a changing society*, Cambridge, Intersentia, 2012, 157.

²⁷⁴ A. HEYVAERT, *Het personen- en gezinsrecht ont(k)leed: theorieën over personen- en gezinsrecht rond een syllabus van de Belgische techniek*, Gent, Mys & Breesch, 2001, 363.

C. *Opt-in* vs. *opt-out*

61. De vraag rijst vervolgens wat in het kader van een minimale basisbescherming voor alle duurzame intieme relaties de beste methode is om deze bescherming te realiseren. Beide mogelijke organisatievormen (*opt-in* en *opt-out*) hebben immers elk hun voor- en nadelen.

1. Argumenten voor een *opt-in* bescherming

1.1. Voordelen van een *opt-in* bescherming

62. Opdat partners onderhevig zouden zijn aan relatie-specifieke wetgeving, is in het bestaande wettelijke kader een positieve handeling vereist. Dit houdt in dat beide partners zich op de één of andere manier moeten laten registreren om juridische gevolgen te genereren: dit gebeurt via een *opt-in*. Voor de wettelijke samenwoning gebeurt dit via een gezamenlijke verklaring voor de ambtenaar van de burgerlijke stand (artikel 1476 BW). Ook het huwelijk wordt afgesloten voor een ambtenaar van de burgerlijke stand, mits voorafgaand een akte van aangifte werd ingediend (artikel 165-166 BW).

Een *opt-in* bescherming vormt volgens de voorstanders van het huidige systeem geen enkel probleem wat betreft de autonomie van de partners.²⁷⁵ Zij kiezen er immers beiden uitdrukkelijk voor om zich op de één of andere manier te registreren en deze keuze brengt bepaalde juridische gevolgen met zich mee die de partners moeten dragen. Het is vanzelfsprekend dat een registratieprocedure ook een duidelijk en gemakkelijk aanknopingspunt vormt om te bewijzen dat de relatie tot stand is gekomen. Een *opt-in* regime met een grondige sensibilisering en informering van de burgers maakt het behoud van de huidige situatie mogelijk en respecteert de autonomie van de partners.

---

²⁷⁵ J. MILES, "Unmarried cohabitation in a European perspective" in J.M. SCHERPE (ed.), *European family law vol. 3: family law in a European perspective*, Northampton, Edward Elgar Publishing, 2016, 103.

1.2. Nadelen van een *opt-in* bescherming

63. Dergelijke registratie houdt echter geen rekening met de ontkrachting van het keuzeargument en zou afbreuk doen aan het doel van een minimale juridische bescherming, namelijk een vangnet bieden voor de economisch zwakkere partner.²⁷⁶ Zoals reeds besproken, is voor het ontstaan van juridische bescherming in dergelijk regime ook de toestemming van beide partners nodig. Als één van de partners geen juridische verbintenis(sen) wil aangaan, heeft de andere (vaak economisch minder sterke) partner daar niets meer over te zeggen (*supra*, nr. 40). Daarbij valt het op dat wie zelf weinig tot geen financiële risico's lijdt in het geval van beëindiging van de relatie, het vaakst tegen de toepassing van enige juridische bescherming gekeerd is.²⁷⁷

Daarnaast is het feit dat ongehuwd samenwonenden niet snel geneigd zijn onderling een samenlevingscontract af te sluiten - om welke reden dan ook - een mogelijke indicatie dat zij een registratie ook niet zouden overwegen.²⁷⁸ Een *opt-in* systeem beschermt niet de koppels die hun relatie niet formaliseren: dergelijk systeem vereist immers dat men op de hoogte is van de bestaande juridische opties en zelf juridische actie onderneemt.²⁷⁹ De resultaten van het onderzoek van LYSENS-DANNEBOOM indachtig, doet de noodzakelijkheid van enige formaliteit voor het ontstaan van de bescherming de bestaansredenen voor een minimale basisbescherming teniet. Een registratiesysteem verbindt ook opnieuw gevolgen aan de juridische status van de relatie en zet daardoor het formalistische aspect boven de functie en aard van de duurzame relatie.²⁸⁰ Een *opt-in* vereiste riskeert dat juist die partners die juridische bescherming nodig hebben, niet onder het toepassingsgebied vallen.²⁸¹

---

²⁷⁶ C. SÖRGJERD, *Reconstructing marriage: the legal status of relationships in a changing society*, Cambridge, Intersentia, 2012, 157.

²⁷⁷ V. LYSENS-DANNEBOOM en D. MORTELMANS, "Juridische bescherming van samenwoners. Van 'het grote feest' tot 'de lange to-do'" in Wetenschappelijk Comité Notarieel Congres (ed.), *Arbeid & Relatie. Notarieel Congres 2013*, Brussel, Larcier, 2013, 95.

²⁷⁸ W. SCHRAMA, "Een redelijk relatierecht", *TPR* 2010, 1736.

²⁷⁹ J. MILES, "Financial relief between cohabitants upon separation: options for European jurisdictions" in K. BOELE-WOELKI en T. SVERDRUP (eds.), *European challenges in contemporary family law*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 276.

²⁸⁰ S. AESCHLIMANN, "Financial compensation upon the ending of informal relationships – a comparison of different approaches to ensure the protection of the weaker party" in K. BOELE-WOELKI (ed.), *Common core and better law in European family law*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 250.

²⁸¹ C. SÖRGJERD, "Neutrality: the death or revival of the traditional family?" in K. BOELE-WOELKI (ed.), *Common core and better law in European family law*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 345.

2. Argumenten voor een *opt-out* bescherming

2.1. Voordelen van een *opt-out* bescherming

64. Sociologisch onderzoek wees uit dat de feitelijke samenwoning eerder een niet-bewuste keuze is, althans wanneer het gaat over het gebrek aan een aangepast juridisch kader.²⁸² Zowel rationele als emotionele hindernissen blokkeren de weg.²⁸³ Daarnaast is het belangrijk rekening te houden met de economisch zwakkere partner. Machtsverhoudingen binnen een relatie hebben als gevolg dat een *opt-in* bescherming niet altijd optimaal is. Een *default* bescherming met een gezamenlijke *opt-out* mogelijkheid zou een compromis kunnen vormen tussen enerzijds het vrijwaren van de autonomie van beide partners – rekening houdend met de heterogeniteit binnen de groep van de ongehuwd samenwonenden – en anderzijds de bescherming van de zwakkere partner. Om zich te onttrekken aan de toepassing van deze bescherming, zouden de partners deze keuze immers samen moeten maken.²⁸⁴ Hier heeft de economisch sterkere partij geen vetorecht, wat wel zo is bij een *opt-in* bescherming. Op die manier doet deze organisatievorm geen afbreuk aan de keuzevrijheid van de partners: zij zijn nog altijd ‘vrij’ om zich niet aan enige wetgeving te onderwerpen en genieten dus van een optionele solidariteit.²⁸⁵ De afwezigheid van dergelijke keuze kan mijns inziens ook gezien worden als een uitoefening van de partijautonomie. Zo komt de verantwoordelijkheid ook hier op de partners te liggen: wie zich niet informeert, moet daar de gevolgen van dragen. In elk geval beschermt een *opt-out* regime de (economisch) zwakkere partner beter dan een *opt-in* regime, nu in deze situatie juist de partner die wettelijk beschermd wordt zich kan verzetten tegen de afwezigheid van enige juridische bescherming. Een *opt-out* verdient dan ook de voorkeur wanneer men de bescherming van de zwakkere partner in acht wil nemen.

---

²⁸² V. LYSSENS-DANNEBOOM en D. MORTELMANS, “Juridische bescherming van samenwoners. Van ‘het grote feest’ tot ‘de lange to-do’” in Wetenschappelijk Comité Notarieel Congres (ed.), *Arbeid & Relatie. Notarieel Congres 2013*, Brussel, Larcier, 2013, 82.

²⁸³ V. LYSSENS-DANNEBOOM en D. MORTELMANS, “Juridische bescherming van samenwoners. Van ‘het grote feest’ tot ‘de lange to-do’” in Wetenschappelijk Comité Notarieel Congres (ed.), *Arbeid & Relatie. Notarieel Congres 2013*, Brussel, Larcier, 2013, 102.

²⁸⁴ J. MILES, “Unmarried cohabitation in a European perspective” in J.M. SCHERPE (ed.), *European family law vol. 3: family law in a European perspective*, Northampton, Edward Elgar Publishing, 2016, 96.

²⁸⁵ W. SCHRAMA, “Een redelijk relatierecht”, *TPR* 2010, 1737.

2.2. Nadelen van een *opt-out* bescherming

65. Ongeacht hoe eenvoudig of duidelijk de voorwaarden voor een duurzame relatie zouden zijn, blijft de gebrekkige juridische kennis van de gemiddelde burger een probleem. Velen zullen er zich immers niet van bewust zijn dat zij op een bepaald moment in het toepassingsgebied van relatie-specifieke wetgeving vallen.²⁸⁶ Opdat de mogelijkheid van een *opt-out* enige betekenis zou hebben, is op zijn minst vereist dat de partners op de hoogte zijn van het bestaan van die wetgeving. In sommige situaties zullen de partners wellicht te laat te weten komen dat zij voor een *opt-out* hadden moeten kiezen, met alle gevolgen van dien.²⁸⁷ Mijns inziens kan men in dat opzicht wel gebruik maken van de redenering van BUYSENS²⁸⁸, zij het naar analogie: de partners moeten geacht worden hun verantwoordelijkheid te nemen en zich te informeren over de juridische situatie waarin zij zich al dan niet bevinden. De oudere groep samenwonenden die al een huwelijk of wettelijke samenwoning achter de rug hebben, kiezen doorgaans wel bewust en grondig geïnformeerd voor de feitelijke samenwoning.²⁸⁹ Dit zou dan ook geen probleem mogen zijn bij een minimale bescherming met *opt-out* mogelijkheid: daar zij meestal goed geïnformeerd zijn, zullen zij normaal gezien het nodige doen om zichzelf uit het toepassingsgebied van het wettelijk kader te sluiten. In elk geval hebben zij dan op zijn minst de mogelijkheid daartoe.²⁹⁰

Een ander nadeel bestaat erin dat bij een gezamenlijke *opt-out* optie de autonomie van degene die zich wil verzetten tegen de toepassing van enige wetgeving wordt beperkt ten voordele van de andere, eventueel economisch zwakkere partner. Die laatste heeft dan immers het mogelijke veto in handen. Men kan op dit soort regime bijgevolg dezelfde kritiek uiten als op een *opt-in* regime: de partner die bewust geen juridische bescherming wil, heeft bij gebrek aan wilsovereenstemming met de andere partner geen (vrije) keuze.

---

²⁸⁶ J. MILES, “Financial relief between cohabitants upon separation: options for European jurisdictions” in K. BOELE-WOELKI en T. SVERDRUP (eds.), *European challenges in contemporary family law*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 277.

²⁸⁷ M. BRIGGS, “The formalization of property sharing rights for de facto couples in New Zealand” in B. VERSCHRAEGEN (ed.), *Family finances*, Wenen, Jan Sramek Verlag, 2009, 340.

²⁸⁸ F. BUYSENS, “Stop de betutteling”, *T.Fam.* 2013, 238.

²⁸⁹ V. LYSSENS-DANNEBOOM en D. MORTELMANS, “Juridische bescherming van samenwoners. Van ‘het grote feest’ tot ‘de lange to-do’” in Wetenschappelijk Comité Notarieel Congres (ed.), *Arbeid & Relatie. Notarieel Congres 2013*, Brussel, Larcier, 2013, 95.

²⁹⁰ Het onderzoek van LYSSENS-DANNEBOOM wees echter uit dat in vele gevallen geen juridische actie wordt ondernomen, ook al is men als koppel op de hoogte van de juridische gevolgen van de verschillende samenlevingsvormen.

LUND-ANDERSEN is van mening dat men niet de mogelijkheid zou mogen hebben om af te wijken van regels die gebaseerd zijn op sociale overwegingen zoals de bescherming van de economisch zwakkere partner. Het gaat hier onder andere om regels die de verdeling van de goederen behelzen en die de ongehuwd samenwonende partner recht geven op een minimale compensatie.²⁹¹ Machtsverhoudingen binnen de relatie kunnen er evenzeer voor zorgen dat de keuze voor een *opt-out* door de zwakkere partner gemanipuleerd wordt door de partner die geen wettelijk kader wilt. Een belangrijk nadeel van een eenzijdige *opt-out* bescherming (met kennisgeving aan de andere partner) is dat de betekenis van dergelijke beschermende wetgeving eigenlijk volledig wordt uitgehoud en het machtsonevenwicht binnen de relatie vrij spel krijgt.

D. Assimilatie of differentiatie?

66. België hanteert op dit moment een mengeling van zowel assimilatie als differentiatie. De juridische positie van de partners verschilt enerzijds – en niet in het minst – naargelang de manier waarop zij hun relatie al dan niet formaliseren. De zogenaamde keuze die het koppel maakt, is bepalend voor het juridische kader waarin zij zich bevindt.²⁹² Anderzijds zijn de beperkte rechten en plichten die in de wettelijke samenwoning spelen veelal een toepassing naar analogie van bepaalde huwelijkse rechten en plichten en creëert men dus een (beperkte) overlapping of assimilatie met het huwelijkse regime. Bij het ontwikkelen van een minimale basisbescherming voor elke duurzame relatie kan de wetgever twee kanten op.

Hij kan enerzijds kiezen voor assimilatie: in dit geval zouden ongehuwd samenwonenden grotendeels dezelfde rechten krijgen als echtgenoten. Dit zou de rechtszekerheid en voorzienbaarheid van de wetgeving voor de partners zelf ten goede komen. Proceseconomisch gezien zou de toepassing van de huwelijkse regels waarschijnlijk ook minder aanleiding geven tot feitelijke discussies.²⁹³ Er bestaat immers al een uitgebreid wettelijk kader voor gehuwden, dat dan gewoon ter beschikking zou komen van de samenwonenden. Dit zou een goede oplossing zijn, mochten de juridische gevolgen van een huwelijk niet danig uitgebreid zijn.²⁹⁴

---

²⁹¹ I. LUND-ANDERSEN, “Financial settlements on termination of cohabitation” in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 160.

²⁹² G. WILLEMS, “Les statuts juridiques du couple: liberté, égalité, équité?” in J. SOSSON (ed.), *La séparation du couple non marié*, Brussel, Larcier, 2016, 12.

²⁹³ N. DETHLOFF, “New models of partnership” in B. VERSCHRAEGEN (ed.), *Family finances*, Wenen, Jan Sramek Verlag, 2009, 497.

²⁹⁴ G. LIND, “The development of cohabitation and cohabitation law in the Nordic countries” in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 54.

Assimilatie van ongehuwd samenwonenden met gehuwden is gebaseerd op een vrij strikte interpretatie van wetgevende neutraliteit ten aanzien van de verschillende samenlevingsvormen. In Zweden hoedde de wetgever er zich voor bij de opstelling van de *Cohabitees Act* van 2003 om de ongehuwde samenwoning te veel gelijk te stellen met het huwelijkse regime. De overheid wilde geen ‘inferieur huwelijk’ creëren. De keuzevrijheid van de partners werd gevrijwaard door de mogelijkheid om te trouwen indien zij een uitgebreidere juridische bescherming wensten.²⁹⁵

In enkele staten in de Verenigde Staten van Amerika bestaat het instituut van het *common law marriage* nog. Dit kwam reeds eerder ter sprake, aangezien veel ongehuwd samenwonenden in het Verenigd Koninkrijk, Zweden en zelfs België in de verkeerde veronderstelling leven dat een soortgelijke regeling ook van toepassing zou zijn op hen. Een *common law marriage* houdt in dat onder bepaalde voorwaarden - die verschillen tussen de staten onderling – ongehuwd samenwonenden toch als echtgenoten worden aangemerkt, met alle rechtsgevolgen van dien. Zonder enige formaliteit vanwege de partners, bevinden zij zich dus plots in een juridische situatie die gelijk is aan die van gehuwden. Hoewel het voor derden niet altijd duidelijk is of en wanneer er nu een huwelijk tot stand is gekomen, zorgt de assimilatie met gehuwden op het vlak van toepasselijke wetgeving blijkbaar voor minder problemen.²⁹⁶ Deze bevinding werd ook bevestigd in Nieuw-Zeeland, waar gehuwden en *de facto* koppels grotendeels aan dezelfde regelgeving onderworpen zijn.²⁹⁷

Anderzijds is er de mogelijkheid van differentiatie, waarbij aan ongehuwd samenwonenden verschillende rechten zouden toekomen dan aan gehuwde partners. Gelijkheid moet immers niet per se leiden tot eenvormigheid.²⁹⁸ Een gedifferentieerde regeling waarbij de rechter een grote discretionaire bevoegdheid krijgt, zou beter rekening kunnen houden met de specifieke omstandigheden en eventueel tot een meer rechtvaardige uitkomst leiden.²⁹⁹ Bij gelijk welke aanpak zal het startpunt waarschijnlijk de juridische bescherming zijn zoals die reeds bestaat

---

²⁹⁵ G. LIND, “The development of cohabitation and cohabitation law in the Nordic countries” in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 17.

²⁹⁶ C. FORDER, “Ongehuwd samenwonen en vermogensrecht: een waaier van mogelijkheden”, *TEP* 2006, 356.

²⁹⁷ S. AESCHLIMANN, “Financial compensation upon the ending of informal relationships – a comparison of different approaches to ensure the protection of the weaker party” in K. BOELE-WOELKI (ed.), *Common core and better law in European family law*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 253.

²⁹⁸ N. GALLUS, “Égaux mais différents, inégaux car différents?” in A.-C. VAN GYSEL en N. GALLUS, *Conjugalités et discriminations*, Limal, Anthemis, 2012, 56.

²⁹⁹ N. DETHLOFF, “New models of partnership” in B. VERSCHRAEGEN (ed.), *Family finances*, Wenen, Jan Sramek Verlag, 2009, 497-498.

voor gehuwden.³⁰⁰ Zo hanteert de Zweedse *Cohabitees Act* niet zomaar een bescherming van de gezinswoning en de inboedel – zoals artikel 215 BW in België inhoudt – maar beperkt de regeling zich tot de gezinswoning en de goederen in de inboedel die tijdens de relatie verworven zijn én deze verwerving moet gebeuren met het oog op gezamenlijk gebruik door de partners. Op die manier vallen enkel de goederen die zeer nauw verbonden zijn met de relatie onder het regime. Volgens FORDER eerbiedigen deze beperkingen de aard en strekking van de samenwoningsrelatie.³⁰¹

67. De assimilatiebeweging in België laat zich onder andere voelen op het gebied van de sociale zekerheid. Daar vereisen veel bepalingen het bestaan van een huishouden zonder een onderscheid te maken tussen de samenlevingsvorm waarin de partners zich bevinden. Enkel op het gebied van de toekenning van een overlevingspensioen en de toekenning van een uitkering na een arbeidsongeval werden de feitelijk samenwonenden nog niet gelijkgeschakeld met gehuwden – het Grondwettelijk Hof achtte dit de taak van de wetgever om de sociale voordelen al dan niet ook toe te kennen aan deze samenlevingsvorm.³⁰² De verticale relatie tussen het koppel en de overheid valt evenwel buiten het bestek van deze masterproef.

Wat het familierecht betreft, lijkt een gelijkstelling met de rechten en plichten van de gehuwden daarentegen niet zo vanzelfsprekend. Voor de wettelijke samenwoning lijkt de wetgever geen duidelijkheid te kunnen scheppen in welke situaties deze partners nu gelijkgesteld moeten worden met gehuwden en waar niet.³⁰³ Waar sommige artikelen van het primair stelsel naar analogie gelden voor wettelijk samenwonenden, wordt op vlak van het erfrecht dan weer een verschillende regeling gehanteerd. Ongeacht de keuze van de wetgever, moet de beoogde vermogensrechtelijke regeling afgestemd zijn op de verwachtingen van het merendeel van de partners die zich in duurzame intieme relaties bevinden. De wetgever moet dit op zijn minst mee in rekening brengen bij het ontwikkelen van een eenvormig relatievermogensrecht.³⁰⁴

68. In Scandinavië, meer bepaald in Zweden en Noorwegen, koos de wetgever voor differentiatie: gehuwden en ongehuwd samenwonenden staan familierechtelijk (nog) niet op

---

³⁰⁰ J. MILES, “Unmarried cohabitation in a European perspective” in J.M. SCHERPE (ed.), *European family law vol. 3: family law in a European perspective*, Northampton, Edward Elgar Publishing, 2016, 93-94.

³⁰¹ C. FORDER, “Ongehuwd samenwonen en vermogensrecht: een waaier van mogelijkheden”, *TEP* 2006, 360.

³⁰² G. WILLEMS, “Les statuts juridiques du couple: liberté, égalité, équité?” in J. SOSSON, *Le separation du couple non-marié*, Brussel, Larcier, 2016, 37.

³⁰³ F. SWENNEN, *Familierecht in kort bestek*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 283.

³⁰⁴ C. FORDER en A.-L. VERBEKE, “Geen woorden maar daden” in C. FORDER en A.-L. VERBEKE, *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 496.

dezelfde hoogte. De achterliggende redenen zouden erin bestaan het huwelijk naar voren te willen schuiven als de ideale samenlevingsvorm enerzijds, en het vrijwaren van de keuzevrijheid van de partners anderzijds. Ook in deze landen is de gelijkstelling tussen beide samenlevingsvormen op publiekrechtelijk vlak daarentegen wel in zekere zin aanwezig.³⁰⁵

In het licht van de aanname dat de noden van zowel gehuwden als ongehuwd samenwonenden gewoonlijk dezelfde zijn in het geval de relatie eindigt door een relatiebreuk of het overlijden van een der partners, bestaat één van de mogelijkheden uit het overgaan naar een systeem waarin ongehuwd samenwonenden simpelweg dezelfde bescherming als gehuwden verkrijgen. In dergelijk systeem wordt de keuzevrijheid niet langer gewaarborgd via een *opt-in*, maar een *opt-out* mogelijkheid. Juridisch gezien is dit niet onmogelijk: er is immers al een volledig uitgedacht en werkzaam juridisch regime voor gehuwden. Nieuw-Zeeland heeft deze piste gevolgd (*supra*, nr. 31). Dergelijk systeem vereist wel duidelijke definities omtrent welke relaties automatisch onder de bescherming vallen.³⁰⁶ Dat het mogelijk is, betekent daarom echter niet dat dit de ideale manier is om te komen tot een eenvormig relatievermogensrecht. Als men rekening houdt met het feit dat feitelijk samenwonenden geen uitdrukkelijke keuze maakten voor een wettelijk regime, lijkt het nogal vergaand om hen meteen aan het volledige huwelijkse regime te onderwerpen. Dat wil daarom niet zeggen dat sommige rechten en plichten uit het huwelijk niet getransponeerd kunnen worden naar de ongehuwde samenwoning. Sommige huwelijkse primaire rechten en plichten zijn immers zodanig verbonden met het gezinsleven, dat zij voor elke duurzame relatie zouden moeten gelden. De Zweedse aanpak met een gedifferentieerde regeling lijkt evenwel een betere optie voor een (minimaal) secundair stelsel.

---

³⁰⁵ G. LIND, “The development of cohabitation and cohabitation law in the Nordic countries” in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 28.

³⁰⁶ G. LIND, “The development of cohabitation and cohabitation law in the Nordic countries” in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 54.

IV. Suggesties voor België: *de lege ferenda*

§1. Toepassingsgebied

A. Algemeen

69. Deze masterproef poogt suggesties te vormen voor een eenvormig Belgisch relatievermogensrecht. Dit houdt in dat elke duurzame affectieve relatie een zekere vorm van (minimale) juridische bescherming verdient. De argumenten voor en tegen dergelijke bescherming werden hierboven reeds besproken. Ook de voor- en nadelen van de gekozen organisatievorm (*opt-in* of *opt-out*) werden onderzocht. Vervolgens is het noodzakelijk om het toepassingsgebied van de bescherming te bepalen aan de hand van relevante aanknopingspunten, of althans een poging hiertoe te wagen. Het toepassingsgebied moet gebaseerd zijn op de idee dat elke duurzame affectieve relatie een minimale basisbescherming verdient, ongeacht de geaardheid van de partners en ongeacht hun ‘gekozen’ samenlevingsvorm. Deze duurzaamheid en intimiteit zullen zich noodgedwongen juridisch vertalen naar een aantal aanknopingspunten in dergelijke relatie. Daarbij moet in navolging van VERBEKE erkend worden dat er op een bepaald moment in de relatie sprake is van een ‘*point of no return*’.³⁰⁷ Het is aan de wetgever om te bepalen waar dit keerpunt juist ligt, opdat de rechter vervolgens aan de hand van de ontwikkelde criteria en het geleverde bewijs kan besluiten tot de (niet-)implementatie van de basisbescherming.

Mijns inziens zijn de belangrijkste elementen om te kunnen spreken van een duurzame affectieve relatie enerzijds de duur van de relatie en de aanwezigheid van een gezamenlijk huishouden, en anderzijds eventueel (niet noodzakelijk) de aanwezigheid van gemeenschappelijke kinderen. Dit ligt ook in de lijn van de sociale verwachtingen van ongehuwd samenwonenden: in het onderzoek van LYSENS-DANNEBOOM bleek immers dat de overtuiging bestond dat men beschermd zou zijn door het loutere feit dat men samen één of meerdere kinderen had.³⁰⁸

---

³⁰⁷ A.-L. VERBEKE, “Het wilsgebrek van de liefde”, *TEP* 2015, 104.

³⁰⁸ V. LYSENS-DANNEBOOM en D. MORTELMANS, “Juridische bescherming van samenwoners. Van ‘het grote feest’ tot ‘de lange to-do’” in Wetenschappelijk Comité Notarieel Congres (ed.), *Arbeid & Relatie. Notarieel Congres 2013*, Brussel, Larcier, 2013, 90.

SWENNEN legt evenwel de vinger op de wonde: het is bijzonder moeilijk om een passend aanknopingspunt te vinden voor de toepassing van een minimale wettelijke (automatische) regeling die ook van toepassing is op feitelijk samenwonenden. Een eenvormig relatievermogensrecht wordt geconfronteerd met een definiëringsproblematiek³⁰⁹: er is geen algemeen aanvaard statuut of sociale definitie voor de feitelijke buitenhuwelijkse samenwoning. Bij het huwelijk en de wettelijke samenwoning is er immers nog een formele (rechts)handeling in de vorm van een registratie waarin de wetgever een houvast vindt. In een feitelijke samenwoningsrelatie ontbreekt dergelijk formeel begin- en eindpunt.³¹⁰ Dit kan een bron van conflict vormen wanneer één van de partners voor de rechter beweert onder het toepassingsgebied te vallen. De feitelijke samenwoning is nu eenmaal moeilijk te meten, juist omdat het om een feitelijke situatie gaat. Een gebrek aan registratie of publiciteit houdt ook gevaren in wat betreft de rechtszekerheid, zeker als deze bescherming ook gevolgen zou hebben ten aanzien van derden.³¹¹ In Denemarken overwoog de wetgever dat het ook moeilijk is om vaste criteria toe te passen op de zeer gevarieerde groep van samenwoningsrelaties op wie de criteria betrekking zouden hebben.³¹² Het is dan ook zeer belangrijk dat deze aanknopingspunten aansluiten bij de verwachtingen van de partners zelf. Op die manier komt de toepassing zonder enige bewuste rechtshandeling vanwege de partners ook niet of zelden onrechtvaardig over.

70. De keuze van aanknopingspunten of een definitie voor de beschermenswaardige relatie is bovenal een kwestie van beleid. Het is uiteindelijk aan de wetgever om te beslissen welke relaties binnen het bereik van een eenvormig relatievermogensrecht moeten vallen. De Belgische wetgever kan wel inspiratie halen uit de wetgevende processen die in de Scandinavische landen hebben geleid tot de formulering van een definitie van de ongehuwde samenwoningsrelatie. Met uitzondering van Zweden, is het algemene beeld in Scandinavië één met verschillende definities voor verschillende rechtsdomeinen. Dit kan enerzijds betekenen dat er voor elk rechtsgebied nood is aan een eigen definitie. Anderzijds – en in mijn opinie, aannemelijker – is het mogelijk dat de Scandinavische wetgevers begonnen zijn specifieke wetgeving in te voeren op welbepaalde vlakken, zonder eerst een stap terug te nemen en te

---

³⁰⁹ J. DU MONGH, I. SAMOY en V. ALLAERTS, “Overzicht van rechtspraak (2000-2007) – Feitelijke samenwoning”, *T.Fam.* 2008, 5.

³¹⁰ F. SCHOLS, *Samenlevers-erfrecht? Waar een wil is, is een wet*, Zutphen, Uitgeverij Paris, 2014, 21.

³¹¹ F. SWENNEN, *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 387.

³¹² G. LIND, “The development of cohabitation and cohabitation law in the Nordic countries” in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 31.

kijken naar het geheel.³¹³ Verschillende definities voor verschillende rechten en plichten helpen de rechtszekerheid in elk geval geen stap vooruit. Hoewel uit de bestaande definities ongetwijfeld interessante elementen kunnen worden gehaald om te bepalen welke relaties onder het toepassingsgebied van een eenvormig relatievermogensrecht dienen te vallen, is Zweden wellicht een beter voorbeeld als men de rechtszekerheid wil behouden. Daarbij komt dat de verschillen tussen de definities vooral van technische aard en onnodig zijn. De belangrijkste zaken blijken de aanwezigheid van gezamenlijke kinderen te zijn en het feit dat de relatie een bepaalde duur(zaamheid) kent.³¹⁴ Ook de *Model Family Code* (artikel 1.1.) hanteert een definitie waarbij een informele relatie in aanmerking wordt genomen als partnerschap wanneer deze vooreerst een minimumduur van drie jaar kent en daarnaast ofwel een kind heeft voortgebracht ofwel substantiële bijdragen van één of beide partners tot de relatie of ten voordele van de andere partner omvat.³¹⁵

71. Om te kunnen spreken van een duurzame relatie, zijn er twee mogelijke (algemene) aanknopingspunten. Het ene is een formele (rechts)handeling: de formalisering van de relatie in de vorm van bijvoorbeeld een verklaring van wettelijke samenwoning, het sluiten van een huwelijk en eventueel zelfs het opstellen van een notariële samenlevingsovereenkomst. In dergelijke gevallen kan een vermoeden van duurzaamheid spelen. De partners hebben op die manier de keuze om de bewijslast voor de ander – en eventueel voor zichzelf – te verlichten of zelfs doen verdwijnen. Een partner wiens relatie niet geformaliseerd is, kan dan eventueel voor de rechter de duurzaamheid van de relatie bewijzen.³¹⁶

Het andere aanknopingspunt is noodgedwongen gebaseerd op de feitelijke omstandigheden binnen de relatie. Dan rijst de vraag in hoeverre de wet de specifieke vereiste elementen moet vastleggen, en in welke mate de rechter hierover een discretionaire beoordelingsbevoegdheid mag of moet hebben. In Nieuw-Zeeland gaf de toepassing in de praktijk van de *Property (Relationships) Act* op *de facto* koppels aanleiding tot talloze rechtsvorderingen. Een *de facto* relatie wordt beoordeeld aan de hand van allerlei feitelijke omstandigheden, waarbij de rechter een grote appreciatiemarge bezit. Deze beoordelingsvrijheid leidt tot rechtsonzekerheid. De

---

³¹³ G. LIND, “The development of cohabitation and cohabitation law in the Nordic countries” in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 41.

³¹⁴ G. LIND, “The development of cohabitation and cohabitation law in the Nordic countries” in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 53.

³¹⁵ I.H. SCHWENZER, *Model family code: from a global perspective*, Antwerpen, Intersentia, 2006, 7.

³¹⁶ C. FORDER en A.-L. VERBEKE, “Geen woorden maar daden” in C. FORDER en A.-L. VERBEKE, *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 554-555.

cruciale vraag is of de partners samenleven als een koppel. Dit is natuurlijk quasi onmogelijk om objectief vast te stellen.³¹⁷ In wat volgt, worden de wetgever enkele elementen aangereikt die een al dan niet bepalende rol (zouden moeten) spelen bij de ontwikkeling van een toepassingsgebied voor een eenvormig relatievermogensrecht. Een blik op het Scandinavische samenwoningsrecht kan daarbij niet ontbreken.

B. De duur van de (samenwonings)relatie

72. De duurzaamheid van een relatie kan worden vastgesteld aan de hand van de duur ervan. De duur mag echter geen determinerend criterium zijn – want hoe langdurig is een duurzame samenwoningsrelatie?³¹⁸ Dit valt objectief gezien slechts te bepalen aan de hand van de gemiddelde duur van de gemiddelde samenwoningsrelatie en binnen de heterogene groep van ongehuwd samenwonenden is het moeilijk te bepalen wat een ‘gemiddelde samenwoning’ zou moeten inhouden. Evengoed staat de lange duur van een relatie niet per se garant voor het bestaan van een gemeenschappelijk huishouden, een onderlinge economische afhankelijkheid en andere omstandigheden die nodig zijn in het kader van de redelijkheid van een toepasselijke minimale bescherming.

73. De Zweedse *Cohabitees Act* van 2003 vereist geen minimumduur opdat de samenwoningsrelatie onder het toepassingsgebied van de wet zou vallen.³¹⁹ In de voorbereidende werken valt evenwel te lezen dat de partners niet kortstondig mogen hebben samengeleefd en dat als richtlijn een minimumduur van zes maanden mag worden vooropgesteld. De wetgever heeft vooral rekening gehouden met de intentie van de partners om een duurzame relatie uit te bouwen. De duurzaamheid van de relatie wordt in Zweden dus beoordeeld aan de hand van andere factoren dan de duur zelf, zoals bijvoorbeeld (onder andere) het hebben van een gezamenlijke bankrekening. Door rekening te houden met de intentie(s) van de partijen ontsnappen alleszins de ongehuwd samenwonenden die de samenwoning als proefhuwelijk beschouwen aan de toepassing van de wetgeving.³²⁰

---

³¹⁷ M. BRIGGS, “The formalization of property sharing rights for de facto couples in New Zealand” in B. VERSCHRAEGEN (ed.), *Family finances*, Wenen, Jan Sramek Verlag, 2009, 332-334.

³¹⁸ C. FORDER, *Het informele huwelijk: de verbondenheid tussen mens, goed en schuld*, Deventer, Kluwer, 2000, 14.

³¹⁹ Sambolag 2003:376, §1.

³²⁰ G. LIND, “The development of cohabitation and cohabitation law in the Nordic countries” in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 43.

Noorwegen stelt verschillende eisen wat de duur betreft naargelang de inhoud van de desbetreffende wetgeving. Zo is op erfrechtelijk vlak een samenwoning van minstens vijf jaar voorafgaand aan het overlijden van de andere partner vereist, maar voor het recht om de gezinswoning en het daarin aanwezige huisraad over te nemen slechts twee jaar. In Denemarken daarentegen moeten de partners slechts twee jaar samenwonen om van elkaar te kunnen erven. In Finland spreekt men pas van een duurzame relatie vanaf het moment dat de partners (onder andere) vijf jaar hebben samengewoond. IJsland kent zoals gezegd geen samenwoningsrecht, maar vereist in het adoptierecht bijvoorbeeld een samenwoning van minstens vijf jaar.³²¹ De Nieuw-Zeelandse aanpak combineert bovenstaande overwegingen en vereist een minimumduur van drie jaar opdat de relatieaanwinsten gelijk zouden worden verdeeld, behalve in het geval van twee grote uitzonderingen: het hebben van een gezamenlijk kind uit de relatie of een substantiële bijdrage van één van de partners aan de relatie.³²²

74. Een minimumduur bepalen voor de toepassing van een eenvormig relatievermogensrecht lijkt nodig om de ongehuwd samenwonenden enige rechtszekerheid te bieden. Eens deze duur bereikt is, kan deze factor (samen met andere elementen) bijdragen tot een vermoeden van duurzaamheid van de relatie. Daarnaast is het, gezien de heterogeniteit binnen de groep ongehuwd samenwonenden en met inachtneming van de partijautonomie, aangewezen om één of beide partners de mogelijkheid te bieden om dit vermoeden te weerleggen. Een vermoeden van duurzaamheid zou alleszins in het voordeel van de economisch zwakkere partner zijn, doordat de bewijslast wordt verschoven naar de partner die geen regulering wil. Desalniettemin is het aan de wetgever om te bepalen of hij al dan niet het Zweedse voorbeeld wil volgen.

---

³²¹ G. LIND, “The development of cohabitation and cohabitation law in the Nordic countries” in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 41-51.

³²² Property (Relationships) Act 1976, S.14A, (2), (a), (i)-(ii).

C. De aanwezigheid van een gezamenlijke huishouding

75. Naast de intentie om een duurzame relatie uit te bouwen, is voor de toepassing van de Zweedse *Cohabitees Act* ook de aanwezigheid van een gezamenlijk huishouden vereist.³²³ Ook in de Finse *Dissolution of the Household of Cohabiting Partners Act* is er sprake van een ‘gedeeld huishouden’ en in Denemarken moeten de partners minstens twee jaar in de gezinswoning hebben samengewoond om aanspraak te kunnen maken op een (beperkt) erfrecht ten aanzien van de vooroverleden partner.³²⁴

Voor het huwelijk en de wettelijke samenwoning kan de aanwezigheid van een gemeenschappelijk huishouden worden vermoed. Zij zijn immers onderworpen aan een bijdrageplicht in de lasten van respectievelijk het huwelijk en het samenleven. Voor de feitelijke samenwoning ligt dit gevoeliger en is de aanwezigheid van een gemeenschappelijk huishouden opnieuw een feitenkwestie. Naar analogie met het bewijs van de duurzaamheid van de relatie, lijkt het gepaster om in het licht van de bescherming van de zwakkere partner ook hier de bewijslast te verschuiven naar de onwillige partner.

D. Gemeenschappelijk(e) kind(eren)

76. Uit onderzoek blijkt dat partners vaak een zekere tijd feitelijk samenwonen alvorens de stap te zetten naar de wettelijke samenwoning. De overgang wordt vooral gemaakt wanneer men ofwel samen een woning koopt, ofwel samen een kind verwacht of krijgt. Op zo’n kantelmomenten blijken de partners wel te beseffen dat hun relatie een zekere juridische bescherming nodig heeft.³²⁵ Eens ongehuwd samenwonenden de stap zetten naar kinderen, valt onmogelijk nog voor te houden dat zij alles strikt gescheiden houden. Ongehuwd samenwonenden met een of meerdere kinderen (waarbij geen onderscheid dient te worden gemaakt in kinderen van wie zij genetische dan wel adoptieouders zijn) kunnen in zeer grote mate gelijkgesteld worden met gehuwden. Zij zijn dan immers niet langer enkel partners, maar tevens ouders. Dit zou rechtvaardigen om een bepaald regime van toepassing te laten worden eens het koppel kinderen krijgt. Kinderen kunnen immers nadeel lijden doordat hun ouders in

---

³²³ Sambolag 2003:376, §1.

³²⁴ G. LIND, “The development of cohabitation and cohabitation law in the Nordic countries” in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 47-50.

³²⁵ V. LYSENS-DANNEBOOM en D. MORTELMANS, “Juridische bescherming van samenwoners. Van ‘het grote feest’ tot ‘de lange to-do’” in Wetenschappelijk Comité Notarieel Congres (ed.), *Arbeid & Relatie. Notarieel Congres 2013*, Brussel, Larcier, 2013, 89.

een juridisch onbeschermd relatie leven,³²⁶ vooral wanneer de relatie eindigt en de financiële positie van de ouders ook (deels) die van het kind bepaalt. Dit is ook in overeenstemming met de bevinding dat partners verkeerdelijk denken dat een kind de onbeschermd relatie automatisch met juridische bescherming omkleedt.³²⁷ Daarnaast is er nu al een tendens waarneembaar waarbij het Grondwettelijk Hof eerder tot een discriminatie besluit wanneer het belang van het kind meespeelt (*supra*, nr. 51). Kinderen mogen niet de gevolgen dragen van de samenlevingsvorm waarbinnen de ouders het gezinsleven organiseren.³²⁸

Ook in Scandinavië leeft de idee dat duurzame ongehuwde samenwoningsrelaties met kinderen ongetwijfeld bescherming verdienen. Zo vond men in Denemarken dat ongeacht de heterogeniteit binnen de groep ongehuwd samenwonenden, deze relaties erfrechtelijke aanspraken (anders dan die voor gehuwden) verdienden, vooral wanneer de partners een gezamenlijk kind hadden.³²⁹ Voor de toepassing van de Zweedse *Cohabitees Act* is niet vereist dat de partners een gezamenlijk kind hebben,³³⁰ maar dit is wel één van de mogelijke factoren om te bepalen of er sprake is van een duurzame relatie met een gemeenschappelijk huishouden.³³¹

---

³²⁶ W. SCHRAMA, “Een redelijk relatierecht”, *TPR* 2010, 1735.

³²⁷ V. LYSSENS-DANNEBOOM en D. MORTELMANS, “Juridische bescherming van samenwoners. Van ‘het grote feest’ tot ‘de lange to-do’” in Wetenschappelijk Comité Notarieel Congres (ed.), *Arbeid & Relatie. Notarieel Congres 2013*, Brussel, Larcier, 2013, 90-91.

³²⁸ J.M. SCHERPE, “The legal status of cohabitants – requirements for legal recognition” in K. BOELE-WOELKI (ed.), *Common core and better law in European family law*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 291.

³²⁹ I. LUND-ANDERSEN, “Registered and unmarried partners in Denmark – recent legal developments”, *The International Survey of Family Law* 2011, 162.

³³⁰ M. JÄNTERÄ-JAREBORG, M. BRATTSTRÖM en L. ERIKSSON, “National report: Sweden”, 2015, <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Sweden-IR.pdf>, 4.

³³¹ I. LUND-ANDERSEN, “Financial settlements on termination of cohabitation” in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 114.

§2. Inhoud

A. De bescherming van de gezinswoning

1. Algemeen

77. Zowel gehuwden als wettelijk samenwonenden genieten momenteel de garantie dat de gezinswoning (en het daarin aanwezige huisraad) waar slechts een van de partners zakelijke of huurrechten op bezit, niet vervreemd of verhuurd kan worden zonder instemming van de andere partner. Voor de wettelijke samenwoning is echter enige nuancering nodig: aangezien zij eenzijdig en zonder enige formaliteit kan worden opgezegd, holt dit de bescherming van de gezinswoning enigszins uit.³³² Deze bescherming heeft in zekere zin ook betrekking op de externe werking van een relatie. Het huwelijk en de wettelijke samenwoning vereisen immers een bepaalde publiciteit of registratie. Voor een derde is het moeilijk te controleren of twee feitelijk samenwonenden zich effectief in een duurzame en affectieve relatie bevinden. Desalniettemin mag dit geen hindernis vormen om de bescherming van de gezinswoning ook uit te breiden naar duurzaam feitelijk samenwonenden. Vooral wanneer er ook een of meerdere kinderen in beeld komen, speelt die bescherming een belangrijke rol.

2. Scandinavië

78. De Zweedse *Cohabitees Act* beschermt de gezinswoning op ongeveer dezelfde manier als dit in België het geval is onder artikel 215 BW. Deze wetgeving heeft geen invloed op de eigendomsrechtelijke aanspraken op de gezinswoning en verleent de partner die geen eigenaar of huurder is van het onroerend goed het genot van de deze woning. Ook voor ongehuwd samenwonenden doet het er dus niet toe wie eigenaar of huurder is van de gezinswoning: de hamvraag is telkens of de gezinswoning verworven werd voor gezamenlijk gebruik.³³³ Wordt die vraag positief beantwoord, dan zijn de partners onderhevig aan de beperkingen die voortvloeien uit de *Cohabitees Act*. De toestemming van de andere partner is vereist voor het vervreemden, verhuren, hypothekeren, in pand geven en (onder)verhuren van de gezinswoning.³³⁴ Evenwel kan de partner die botst op een weigering door de ander, de rechter

---

³³² C. FORDER, “Ongehuwd samenwonen en vermogensrecht: een waaier van mogelijkheden”, *TEP* 2006, 337.

³³³ M. JÄNTERÄ-JAREBORG, M. BRATTSTRÖM en L. ERIKSSON, “National report: Sweden”, 2015, <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Sweden-IR.pdf>, 21-22.

³³⁴ Sambolag 2003:376, §23.

verzoeken om toch toestemming te geven.³³⁵ Ook het in de gezinswoning aanwezige huisraad verworven voor gezamenlijk gebruik kan men niet zomaar vervreemden of verhuren zonder toestemming van de andere partner.³³⁶ Het overige huisraad wordt beschermd door het vermoeden van mede-eigenaarschap zoals dit geldt in de Scandinavische landen (*infra*, nr. 87).

3. En België?

79. HEYVAERT bepleitte reeds in 1985 dat de partner die een woning bezit of huurt, door daar samen te wonen met de andere partner, een stilzwijgend contract aangaat dat zijn rechten conventioneel beperkt. Zo kan men bij de beëindiging van de samenwoning stellen dat aan de andere partner een redelijke opzeggingstermijn moet worden verleend³³⁷, zodat hij/zij niet van de ene op de andere dag op straat zou kunnen worden gezet. Meer nog, deze auteur achtte de tijd toen al rijp om te beweren dat artikel 215 BW ook van toepassing zou moeten zijn op ongehuwd samenwonenden. De bescherming van het gezinsleven in artikel 8 EVRM zou inhouden dat ook ongehuwd samenwonenden in een stabiele relatie – die zich functioneel in een gelijkaardige situatie als gehuwden bevinden – dergelijke materiële rechten en plichten zoals de bescherming van de gezinswoning zouden moeten kunnen genieten. Ook FORDER is deze mening toegedaan.³³⁸ SCHRAMA stelt dat – om praktische redenen – een (wettelijk) recht op medehuurschap van de gezinswoning voorwaardelijk uitgebreid kan worden tot ongehuwd samenwonenden, maar komt wel tot de conclusie dat het verschil in behandeling wat betreft de bescherming van de gezinswoning het gelijkheidsbeginsel niet schendt.³³⁹ Deze laatste conclusie kan absoluut niet worden bijgetreden.

In België moet de bescherming van de gezinswoning mijns inziens ook gelden voor de duurzame feitelijke samenwoning. Vanzelfsprekend mag daarin geen onderscheid worden gemaakt tussen de situatie waarin één of beide partners eigenaar of huurder zijn van de gezinswoning. In navolging van VERBEKE³⁴⁰ ben ik van mening dat elk gezinsleven (lees: elke duurzame relatie) een minimale bescherming verdient en de bescherming van de

---

³³⁵ Sambolag 2003:376, §24.

³³⁶ M. BRATTSTRÖM, “Property issues in cohabitation relationships” in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 77; Sambolag 2003:376, §2.

³³⁷ A. HEYVAERT, “Civielrechtelijke aspecten van gezinnen zonder huwelijk”, TPR 1985, 35-37.

³³⁸ C. FORDER, “Ongehuwd samenwonen en vermogensrecht: een waaier van mogelijkheden”, TEP 2006, 337.

³³⁹ W. SCHRAMA, “Vermogensrechtelijke aspecten van de niet-huwelijkse samenleving: de moeizame verhouding tussen de affectieve relatie en het (vermogens)recht” in C. FORDER en A.-L. VERBEKE, *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 142-143.

³⁴⁰ C. FORDER en A.-L. VERBEKE, “Geen woorden maar daden” in C. FORDER en A.-L. VERBEKE, *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 541.

gezinswoning behoort tot dat absolute minimum. CASMAN³⁴¹ stelt zelfs dat de bescherming van de gezinswoning en de bijdrageplicht deel zouden moeten uitmaken van een elementair samenwoningsrecht en ook BARBAIX pleit voor een minimale basisbescherming waarin tevens het behoud van het woonmilieu tijdens én na de beëindiging van de relatie moet worden gewaarborgd.³⁴² De bescherming van de gezinswoning is zo verknocht met de relatie dat dit recht dwingend zou moeten zijn voor elke duurzame intieme relatie.

B. De hulpplicht: een recht op (ex-)partneralimentatie?

1. Algemeen

80. In het huwelijk maakt de hulpplicht deel uit van het primaire stelsel van huwelijkse plichten. De wettelijke samenwoning kent wel een bijdrageplicht (*supra*, nr. 19) gedurende de relatie, maar een hulpplicht is zowel de wettelijke als feitelijke samenwoning onbekend. De meest vermogende wettelijk samenwonende partner is dus niet verplicht zijn levensstandaard te delen met de partner die het misschien iets minder breed heeft³⁴³ en de feitelijke samenwoning kent – wettelijk gezien – het concept van solidariteit niet. De ongehuwd samenwonende partner die tijdens de relatie (economisch) afhankelijk was van zijn/haar partner staat dus in de kou eens de relatie is beëindigd.

2. Scandinavië

81. In Zweden bestaat vooralsnog geen onderhoudsplicht ten aanzien van de ex-partner na de beëindiging van een ongehuwde samenwoningsrelatie. De afwezigheid van dergelijke alimentatieregeling voor de ex-partner is wellicht (deels) te verklaren door de goederenrechtelijke bescherming die de *Cohabitees Act* aan de ex-partners biedt. De verdeling van de relatie-eigendom zorgt er meestal voor dat geen van de partners na de relatie behoeftig wordt.³⁴⁴

---

³⁴¹ H. CASMAN, “Gehuwd, wettelijk of feitelijk samenwonend: wat maakt het uit? Vermogensrechtelijke aspecten, andere dan bij overlijden” in C. FORDER en A.-L. VERBEKE, *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 159.

³⁴² R. BARBAIX, *Handboek familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 6.

³⁴³ C. FORDER en A.-L. VERBEKE, “Geen woorden maar daden” in C. FORDER en A.-L. VERBEKE, *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 606.

³⁴⁴ C. FORDER, *Het informele huwelijk: de verbondenheid tussen mens, goed en schuld*, Deventer, Kluwer, 2000, 20.

In Denemarken worden ongehuwd samenwonenden op fiscaal- en sociale zekerheidsrechtelijk vlak grotendeels gelijkgesteld met gehuwden. Dit volgt uit de overweging dat de langstlevende ongehuwd samenwonende nood zou hebben aan dezelfde economische zekerheid als de langstlevende echtgenoot. In het publiekrecht hanteert men daar het ‘samenleversprincipe’. Men kijkt daarvoor naar het al dan niet bestaan van een gezamenlijke huishouding en of het koppel een economische eenheid vormt. In 2014 trok men deze redenering door naar het privaatrechtelijke aspect van de relatie: de Deense overheid voerde een (wederzijdse) onderhoudsplicht in voor ongehuwd samenwonenden vanaf de leeftijd van 25 jaar die zich in een huwelijkse relatie bevonden. Als een van de partners de middelen bezat om de andere te onderhouden, kon die laatste dus niet aankloppen bij de overheid voor een uitkering. Onder protest van de samenwonenden werden de regels echter terug afgeschaft. Sinds 1 januari 2016 is geen sprake meer van dergelijke onderhoudsplicht.³⁴⁵

3. En België?

82. Het zou wel eens van publiek belang kunnen zijn om te voorzien in financiële bescherming na beëindiging van duurzame affectieve relaties. Deze nood vergroot wanneer er ook gemeenschappelijke kinderen zijn.³⁴⁶ De financiële situatie van de partner die voor de kinderen zorgt – meestal de vrouw, die hierdoor vaak de economisch zwakkere partner is – bepaalt in zekere mate immers de levensstandaard van de kinderen, ongeacht of zij in eigen hoofde alimentatie ontvangen.³⁴⁷ Dit op zijn minst indirect effect van de vermogensverdeling of verrekening op het lot van de kinderen verdient op zijn minst aandacht.³⁴⁸ Uit onderzoek blijkt dat vrouwen na een scheiding een grotere financiële terugval kennen dan mannen.³⁴⁹ Dit betreft dan wel de situatie van voorheen gehuwde personen, maar men kan voorzichtig aannemen dat dit niet veel zal verschillen van de financiële positie waarin ongehuwde ex-

---

³⁴⁵ G. LIND, “The development of cohabitation and cohabitation law in the Nordic countries” in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 34-35.

³⁴⁶ C. FORDER en A.-L. VERBEKE, “Geen woorden maar daden” in C. FORDER en A.-L. VERBEKE, *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 598.

³⁴⁷ J. MILES, “Financial relief between cohabitants on separation: options for European jurisdictions” in K. BOELE-WOELKI en T. SVERDRUP (eds.), *European challenges in contemporary family law*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 278; J.M. SCHERPE, “The legal status of cohabitants – requirements for legal recognition” in K. BOELE-WOELKI (ed.), *Common core and better law in European family law*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 291.

³⁴⁸ C. FORDER en A.-L. VERBEKE, “Geen woorden maar daden” in C. FORDER en A.-L. VERBEKE, *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 550.

³⁴⁹ C. FORDER en A.-L. VERBEKE, “Geen woorden maar daden” in C. FORDER en A.-L. VERBEKE, *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 550.

samenwonenden zich bevinden.³⁵⁰ Een relatiebreuk kan tot schrijnende situaties leiden voor de wettelijk of feitelijk samenwonende die niet over voldoende eigen middelen beschikt.³⁵¹

De hulpplicht is niet alleen nodig om de financiële positie van de economisch zwakkere partner veilig te stellen na beëindiging van de relatie, maar kan ook worden ingezet om de opofferingen van een partner(s) gedurende de relatie te compenseren. In het huwelijk hoeft dit geen probleem te zijn: daar wordt dergelijke problematiek eventueel opgevangen door het gekozen huwelijksvermogensstelsel of een al dan niet uitgestelde gemeenschap gecombineerd met een uitgebreid stelsel van vergoedingsregels. Zelfs indien dergelijk stelsel niet van toepassing zou zijn, is er nog steeds het wettelijk recht op onderhoudsuitkering na echtscheiding.³⁵² Naarmate ongehuwd samenwonenden meer huwelijkse verbintenissen aangaan, zoals samen een woning kopen en een gezamenlijk kind, stijgt de nood aan dergelijke bescherming ook voor hen.³⁵³ De vraag rijst dan ook of in dat licht het onderscheid tussen de verschillende samenlevingsvormen nog kan worden gerechtvaardigd.

83. BARLOW heeft uitgebreid onderzoek verricht naar het bestaan van een maatschappelijk draagvlak onder andere wat betreft de hulpplicht in de vorm van een uitkering voor de ex-partner bij beëindiging van de relatie. Zo legde deze auteur een bepaalde situatie voor aan de ondervraagden waarin men moest beslissen of in de partner in die omstandigheden dezelfde rechten zou moeten hebben als een echtgenoot. In het voorbeeld werd gevraagd of in een ongehuwd samenwonend kinderloos koppel, dat reeds 10 jaar samenwoonde, de vrouw bij beëindiging van de relatie recht op financiële ondersteuning zou moeten hebben zoals dit voor een gehuwde zou gelden. De meerderheid (61%) van de onderzochte groep vond van wel. In een groep bestaande uit ongehuwd samenwonenden, bedroeg dit zelfs 70%. De tegenstanders vonden onder andere dat dergelijk recht enkel zou moeten bestaan indien het koppel ook kinderen had en achtten het noodzakelijk dat de relatie een zekere duurzaamheid vertoonde.³⁵⁴

---

³⁵⁰ C. FORDER en A.-L. VERBEKE, “Geen woorden maar daden” in C. FORDER en A.-L. VERBEKE, *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 524-525.

³⁵¹ N. DANDOY, “Les effets alimentaires de la vie en couple” in J. HAUSER en J.-L. RENCHON (eds.), *Différenciation ou convergence des statuts juridiques du couple marié et du couple non marié?: droit belge et français*, Brussel, Bruylant, 2005, 76.

³⁵² P. SENAËVE, F. SWENNEN en G. VERSCHULDEN (eds.), *De beëindiging van de tweerelatie*, Antwerpen, Intersentia, 2012, 281-282.

³⁵³ V. LYSSENS-DANNEBOOM en D. MORTELMANS, “Juridische bescherming van samenwoners. Van ‘het grote feest’ tot ‘de lange to-do’” in Wetenschappelijk Comité Notarieel Congres (ed.), *Arbeid & Relatie. Notarieel Congres 2013*, Brussel, Larcier, 2013, 100.

³⁵⁴ A. BARLOW, S. DUNCAN, G. JAMES en A. PARK, *Cohabitation, Marriage and the Law*, Hart, Oxford, 2005, 81-82.

84. De huidige ‘oplossingen’ in het gemeen recht voldoen simpelweg niet. Als er al besloten wordt tot het bestaan van een natuurlijke verbintenis tot onderhoud van de andere partner tijdens de samenwoningsrelatie, is het nog maar de vraag of de economisch zwakkere partner erin slaagt om deze door de rechter te laten omzetten in een juridische verbintenis na de beëindiging van de relatie. Deze partner moet niet alleen het bestaan van de natuurlijke verbintenis in hoofde van de schuldenaar (de andere partner) bewijzen, maar tevens de wil van deze laatste om dit om te zetten in een juridische verbintenis.³⁵⁵ Na de beëindiging van de relatie zal er zelden nog sprake zijn van dergelijke wil. Ook artikel 1382 BW biedt weinig soelaas als basis voor het bestaan van een hulpplicht na beëindiging van de relatie. Het louter beëindigen van de relatie is immers niet voldoende: het moet gaan om een foutieve beëindiging waarbij de voorwaarden voor een buitencontractuele aansprakelijkheid zijn vervuld.³⁵⁶ De ongerechtvaardigde verrijking, die thans voortspuit uit billijkheidsoverwegingen³⁵⁷, biedt tevens geen garantie op een billijk resultaat, daar ook hier de bewijslast voor de economisch zwakkere partner vaak niet gemakkelijk is.

Deze rechtsgronden bieden in onbillijke omstandigheden evenwel een vangnet voor de ongehuwd samenwonenden. Het hoeft geen betoog dat dit vangnet er één is met grotere en kleinere gaten, losse draden en niet altijd van de beste kwaliteit. De aangehaalde rechtsgronden worden vaak gebruikt door rechtspraak en rechtsleer uit medelijden en niet altijd met even veel eerbied voor hun juridisch-technisch correcte toepassing.³⁵⁸ Zo zou de natuurlijke verbintenis door de rechter ruim geïnterpreteerd worden en vindt zij soms toepassing in situaties die niet voldoen aan de voorwaarden voor de omzetting van een natuurlijke verbintenis in een civielrechtelijke. In vele gevallen is deze omzetting bekomen zeer moeilijk voor de economisch zwakkere partner.³⁵⁹ Een wettelijke grondslag voor een hulpplicht tussen ongehuwd samenwonenden zou de rechtszekerheid zeker ten goede komen.³⁶⁰ In elk geval lijkt de huidige rechtspraak de grondslag van de natuurlijke verbintenis gemakkelijker te aanvaarden wanneer het gaat om de economisch zwakkere partner in een duurzame en stabiele relatie³⁶¹, hoewel zij

---

³⁵⁵ L. COHEN en N. DANDOY, “Les droits alimentaires accordés à l’ex-partenaire” in J. SOSSON (ed.), *La séparation du couple non marié*, Brussel, Larcier, 2016, 52-53.

³⁵⁶ J. DU MONGH, I. SAMOY en V. ALLAERTS, “Overzicht van rechtspraak (2000-2007) – Feitelijke samenwoning”, *T.Fam.* 2008, 40.

³⁵⁷ Brussel 2 maart 2010, *ERF* 29.

³⁵⁸ B. SCHEERS, *Onderhoudsplicht na feitelijke scheiding*, Mechelen, Kluwer, 2010, 100.

³⁵⁹ C. FORDER en A.-L. VERBEKE, “Geen woorden maar daden” in C. FORDER en A.-L. VERBEKE, *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 608.

³⁶⁰ C. DECLERCK, “Naar een beter evenwicht tussen autonomie en solidariteit in het relatievermogensrecht”, *T.Fam.* 2015, 107.

³⁶¹ Zie bijvoorbeeld vred. Anderlecht 25 oktober 2007, *TVR* 2010, 224-227.

nog steeds afkerig staan tegen het toekennen van een onderhoudsuitkering zonder wettelijke grondslag.³⁶² De lacunes in de wet doen de rechters en partners grijpen naar concepten zoals de natuurlijke verbintenis. Deze tendens in de rechtspraak toont aan dat er nood is aan een afdwingbaar recht op de compensatie van de (economische) scheeftrekkingen die na de relatiebreuk naar boven komen.³⁶³ FORDER meent dat er alleszins sprake moet zijn van economische afhankelijkheid van de ene partner ten opzichte van de ander.³⁶⁴

Vragen rijzen naar zowel de hoogte als de duur van dergelijke wettelijke hulpplicht, die zich vertaalt in een uitkering voor de economisch zwakkere partner na de beëindiging van de relatie. De duur van de uitkering kan in eerste instantie samenhangen met de duur van de samenwoningsrelatie zelf. Naar analogie met het huwelijk, moet het mijns inziens echter mogelijk zijn om ook in de ongehuwde samenwoning de duur van de uitkering te verlengen indien er sprake is van buitengewone omstandigheden (artikel 301, §4 BW). In die zin heeft de rechter de mogelijkheid om rekening te houden met specifieke situaties waarin een langere duur tot een billijker resultaat moet leiden. Om de duur van de relatie te bepalen, is het nodig het begin- en eindpunt te fixeren. VERBEKE stelt terecht vast dat dit een probleem vormt wanneer de relatie niet is geformaliseerd. Indien de ex-partners het niet eens zijn over dit startpunt, moet volgens deze auteur worden gekeken naar feitelijke omstandigheden die ook voor derden waarneembaar zijn. Dit kan onder andere de gedragingen van de partners tegenover elkaar en hun omgeving omvatten, maar net zo goed het samen ingeschreven zijn op hetzelfde adres.³⁶⁵ De duur kan eventueel worden beperkt tot een bepaald maximum. De regeling mag ook geen aanleiding geven tot misbruiken: wanneer de uitkeringsgerechtigde partner huwt, een wettelijke samenwoning aangaat of duurzaam feitelijk samenwoont met een andere, nieuwe partner, komt deze uitkering tot een einde.

---

³⁶² J. DU MONGH, I. SAMOY en V. ALLAERTS, “Overzicht van rechtspraak (2000-2007) – Feitelijke samenwoning”, *T.Fam.* 2008, 41.

³⁶³ Y.-H. LELEU, F. DEGUEL, E. LANGENAKEN, J. LARUELLE, S. LOUIS en L. ROUSSEAU, *Droit patrimonial des couples*, Limal, Anthemis, 2011, 227.

³⁶⁴ C. FORDER, *Het informele huwelijk: de verbondenheid tussen mens, goed en schuld*, Deventer, Kluwer, 2000, 17.

³⁶⁵ C. FORDER en A.-L. VERBEKE, “Geen woorden maar daden” in C. FORDER en A.-L. VERBEKE, *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 611.

C. De bijdrageplicht in de gezinslasten

85. Naar analogie met het huwelijk, werd ook voor de wettelijk samenwonenden een bijdrageplicht ingeschreven in het Burgerlijk Wetboek (artikel 1477, §3 BW). Dit artikel stelt dat de wettelijk samenwonenden bijdragen in de lasten van het samenleven naar evenredigheid van hun mogelijkheden. Feitelijk samenwonenden kennen dergelijke plicht niet. Nochtans stelt men vast dat ook vele feitelijk samenwonenden een gezamenlijk huishouden hebben en een zekere financiële verwevenheid kennen.³⁶⁶ Een gezamenlijk huishouden impliceert immers dat beide partners inspanningen leveren om bij te dragen aan de lasten van dit huishouden.³⁶⁷

In de heersende rechtspraak wordt in dit kader de omzetting van een beweerde natuurlijke verbintenis gebruikt om deze plicht uit te breiden naar feitelijk samenwonenden.³⁶⁸ Tijdens de samenwoning ontstaat immers een bepaald bestedingspatroon binnen het gezamenlijke huishouden.³⁶⁹ De vrijwillige uitvoering van de natuurlijke verbintenis verhindert dat partners later aanspraak maken op compensatie voor deze uitgaven.³⁷⁰ Dit zoeken naar een impliciete of expliciete overeenkomst is zeer omslachtig.³⁷¹ SWENNEN haalt het principe van de lotsverbondenheid tussen de partners aan om de gelijkschakeling van deze plicht voor de drie bestaande relatievormen te rechtvaardigen.³⁷² Ook VERBEKE acht de lotsverbondenheid een goede basis om een bijdrageplicht op te bouwen. Hij neemt aan dat deze verbondenheid inzake de lasten van het samenleven altijd aanwezig zal zijn bij partners, ongeacht hun samenlevingsvorm.³⁷³ Aangezien de bijdrageplicht ook de materiële grondslag van het gezin beschermt, acht HEYVAERT het nodig dat deze plicht tevens van toepassing is op de (duurzame) ongehuwde samenwoning.³⁷⁴ In lijn hiervan bepleit CASMAN dat de bijdrageplicht een impliciete verplichting is inherent aan de samenwoning zelf. In elk geval impliceert het

---

³⁶⁶ R. BARBAIX, *Handboek familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 350; J. LAMBRECHTS en A. MARISSSENS, “Overzicht van rechtspraak (2008-2016) – De feitelijke samenwoning”, *T.Fam.* 2017, 9.

³⁶⁷ H. CASMAN, “Recente ontwikkelingen in het familiaal vermogensrecht: beëindiging van de relatie tussen ongehuwde samenwoners” in F. MOEYKENS (ed.), *De praktijkjurist X*, Gent, Story, 2006, 11.

³⁶⁸ S. TAILLIEU, “De afrekeningen na het einde van de samenwoning: de financiering van de gezinswoning”, *TBBR* 2005, 331; H. CASMAN, “Recente ontwikkelingen in het familiaal vermogensrecht: beëindiging van de relatie tussen ongehuwde samenwoners” in F. MOEYKENS (ed.), *De praktijkjurist X*, Gent, Story, 2006, 11.

³⁶⁹ R. BARBAIX, “Actuele ontwikkelingen familiaal vermogensrecht 2015” in R. BARBAIX en N. CARETTE (eds.), *Tendensen vermogensrecht 2016*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 5.

³⁷⁰ J. DU MONGH, I. SAMOY en V. ALLAERTS, “Overzicht van rechtspraak (2000-2007) – Feitelijke samenwoning”, *T.Fam.* 2008, 8.

³⁷¹ C. FORDER, “Ongehuwd samenwonen en vermogensrecht: een waaier van mogelijkheden”, *TEP* 2006, 335.

³⁷² F. SWENNEN, “Alimentatie tussen partners” in C. FORDER en A.-L. VERBEKE, *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 308.

³⁷³ C. FORDER en A.-L. VERBEKE, “Geen woorden maar daden” in C. FORDER en A.-L. VERBEKE, *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 606.

³⁷⁴ A. HEYVAERT, “Civielrechtelijke aspecten van gezinnen zonder huwelijk”, *TPR* 1985, 86-87.

aangaan van een relatie of het stichten van een gezin de morele plicht om bij te dragen in de lasten van het (feitelijk) samenleven. De afwezigheid van enig wettelijk kader is hierbij niet relevant.³⁷⁵ In de rechtspraak zelf lijkt de onderliggende bestaansreden van de natuurlijke verbintenis een verondersteld solidariteitsgevoel te zijn. De solidariteitsgedachte die aan de basis ligt van het primair (huwelijks)stelsel wordt verondersteld ook aanwezig te zijn in de feitelijke verhouding tussen deze partners, ook al bestaat hieromtrent geen wettelijke verplichting.³⁷⁶ De rechtspraak aanvaardt dus de toepassing van de bijdrageplicht in de gezinslasten voor feitelijk samenwonenden.³⁷⁷

Aangezien duurzaam feitelijk samenwonenden even goed een economische (consumptie)eenheid vormen als de gehuwden en wettelijk samenwonenden³⁷⁸, zie ik geen enkel probleem om deze plicht naar analogie ook uit te breiden naar de duurzame feitelijke samenwoning. Het is niet ondenkbaar om ook van duurzaam feitelijk samenwonende partners te verwachten dat zij elk naar evenredigheid van hun mogelijkheden bijdragen in de dagelijkse huishoudelijke uitgaven op basis van een veronderstelde solidariteit die zich uit in een morele plicht.³⁷⁹ De wettelijke uitbreiding van de bijdrageplicht in de gezinslasten ligt niet alleen voor de hand, maar is ook dermate eenvoudig dat men zich kan afvragen waarom het nog niet eerder gebeurde.³⁸⁰ Deze bijdrageplicht is zodanig verbonden met het gezinsleven dat zij van dwingend recht dient te zijn.

---

³⁷⁵ C. DECLERCK, “Actuele ontwikkelingen in het samenwoningsvermogensrecht (2014-2016)” in I. BOONE, C. DECLERCK, J. DU MONGH en P. SENAËVE, *Personen- en familierecht*, Brugge, Die Keure, 2017, 111-112.

³⁷⁶ J. DU MONGH, I. SAMOY en V. ALLAERTS, “Overzicht van rechtspraak (2000-2007) – Feitelijke samenwoning”, *T.Fam.* 2008, 8.

³⁷⁷ R. BARBAIX, “Actuele ontwikkelingen familiaal vermogensrecht 2015” in R. BARBAIX en N. CARETTE (eds.), *Tendensen vermogensrecht 2016*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 5.

³⁷⁸ T. SVERDRUP, “The distinctive legal nature of cohabitation relationships and the need for legislation” in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 247; T. SVERDRUP, “Statutory regulation of cohabiting relationships in the Nordic countries: recent developments and future challenges” in K. BOELE-WOELKI, N. DETHLOFF en W. GEPHART (eds.), *Family law and culture in Europe: developments, challenges and opportunities*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 66.

³⁷⁹ J. DU MONGH, I. SAMOY en V. ALLAERTS, “Overzicht van rechtspraak (2000-2007) – Feitelijke samenwoning”, *T.Fam.* 2008, 8.

³⁸⁰ C. FORDER, “Ongehuwd samenwonen en vermogensrecht: een waaier van mogelijkheden”, *TEP* 2006, 335.

D. Eigendomsrechtelijke aspecten van de relatie

1. Algemeen

86. Voor ongehuwd samenwonenden bestaat geen aangepast goederenrechtelijk regime zoals het huwelijksvermogensrecht voorziet. Op het einde van de relatie kan deze onduidelijke rechtspositie van de partners tot heel wat problemen en onduidelijkheden leiden.³⁸¹ De wettelijke samenwoning kent in België wel een wettelijk vermoeden van gemeenschappelijkheid (artikel 1478 BW). Voor de feitelijke samenwoning geldt dit vermoeden niet en moet men bewijzen dat een bepaald goed van de ene of andere partner is. Dit bewijs gebeurt meestal aan de hand van een eigendomstitel³⁸², wat niet altijd correspondeert de werkelijkheid. Bij gebrek aan bewijs ontstaat een onverdeeldheid.

Noch de wettelijke, noch de feitelijke samenwoning kent het concept van een gemeenschappelijk vermogen, laat staan enige vergoedingsregels. De juridisch eigendomsrechtelijke positie van ongehuwd samenwonenden is vergelijkbaar met die in een huwelijk met scheiding van goederen. In principe wordt de vermogensopbouw die gedurende de ongehuwde samenwoningsrelatie plaatsvond, niet verdeeld onder de partners. De affectieve relatie tussen partners beïnvloedt echter hun vermogensrechtelijke doen en laten tijdens de relatie. De goederen in de gemeenschappelijke woning vormen tijdens de relatie geen probleem: elk van de partners heeft er immers het gebruik van. Bij de beëindiging van de relatie wordt het echter moeilijk om nog te bewijzen wie eigenaar is van welk goed – vooral indien de samenwoning van lange duur was. Ook in ongehuwde samenwoningsrelaties wordt onderling afgesproken wie wat doet in het huishouden. Vooral de partner die de zorg van een kind op zich neemt, komt in een economisch zwakke positie te staan door een gebrek aan participatie in het opgebouwde vermogen, aangezien die relatie-specifieke investering bij gebrek aan een aangepast vermogensrechtelijk regime niet gecompenseerd wordt op het einde van de relatie.³⁸³ Contractueel kunnen de partners wel één en ander regelen in een samenlevingscontract, maar

---

³⁸¹ W. SCHRAMA, “Vermogensrechtelijke aspecten van de niet-huwelijkse samenleving: de moeizame verhouding tussen de affectieve relatie en het (vermogens)recht” in C. FORDER en A.-L. VERBEKE, *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 124.

³⁸² V. DEHALLEUX, “Propriété et union libre: vers un affaiblissement de la preuve par le titre”, *TBBR* 2004, 247.

³⁸³ W. SCHRAMA, “Vermogensrechtelijke aspecten van de niet-huwelijkse samenleving: de moeizame verhouding tussen de affectieve relatie en het (vermogens)recht” in C. FORDER en A.-L. VERBEKE, *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 118.

de meerderheid van de ongehuwd samenwonenden is niet snel tot juridische actie geneigd (*supra*, nr. 41).

Naast de eigendomsrechtelijke verdeling bij de beëindiging van de relatie, is ook de compensatie van eventuele vermogensverschuivingen die tijdens de relatie plaatsvonden van belang. De ene partner zal immers compensatie willen indien hij of zij bijvoorbeeld heeft geïnvesteerd in een goed dat de ander reeds voor aanvang van de relatie bezat.³⁸⁴ Om vermogensverschuivingen zoals bijvoorbeeld investeringen in het onroerend goed van de andere partner terug te krijgen bij beëindiging van de samenwoningsrelatie, moet men voor de rechter een beroep doen op gemeenrechtelijke correctiemechanismen zoals de ongerechtvaardigde verrijking.³⁸⁵ Andere (minder succesvolle) correctiemechanismen die voorkomen in de rechtspraak zijn de (lenings)overeenkomst, de natrekking en kostenleer, de schenking en - vrij zeldzaam - de zaakwaarneming.³⁸⁶ De vordering op grond van de ongerechtvaardigde verrijking wordt echter niet altijd aanvaard, meestal omdat men de voorwaarde van het gebrek aan oorzaak niet wordt vervuld. Die kan voor wettelijk samenwonenden liggen in de plicht tot bijdrage in de lasten van het samenleven. Voor feitelijk samenwonenden beroept men zich vaak op het bestaan van een natuurlijke verbintenis.³⁸⁷

Enkel het huwelijk kent (onder het wettelijk stelsel) een wettelijk regime van vergoedingsregels waarbij wordt bepaald dat verschuivingen tussen de vermogens van de echtgenoten moeten worden gecompenseerd. Deze vergoedingsregels zijn echter zo specifiek geënt op het huwelijk (onder het wettelijk stelsel) dat een toepassing naar analogie op ongehuwd samenwonenden nagenoeg ondenkbaar is.³⁸⁸ Gehuwden met een regime van scheiding van goederen ervaren op dit vlak min of meer dezelfde problemen als ongehuwd samenwonenden.

---

³⁸⁴ W. SCHRAMA, "Vermogensrechtelijke aspecten van de niet-huwelijkse samenleving: de moeizame verhouding tussen de affectieve relatie en het (vermogens)recht" in C. FORDER en A.-L. VERBEKE, *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 116.

³⁸⁵ Zie bijvoorbeeld Luik 11 december 2014, *TEP* 2016, 305-307, noot I. COLAERS; Een vordering gebaseerd op de ongerechtvaardigde verrijking moet echter voldoen aan de volgende voorwaarden: (1) Een verrijking, (2) een verarming, (3) een causaal verband tussen de verrijking en de verarming, (4) een subsidiair karakter en (5) de afwezigheid van een oorzaak.

³⁸⁶ K. VERSTRAETE, "Beëindiging buitenhuwelijkse samenwoning. Kroniek 2005-2007", *NJW* 2008, 578-585.

³⁸⁷ Zie bijvoorbeeld Luik 17 februari 2015, *TEP* 2016, 291-293, noot I. COLAERS.

³⁸⁸ C. FORDER, "Ongehuwd samenwonen en vermogensrecht: een waaier van mogelijkheden", *TEP* 2006, 350.

2. Scandinavië

87. In Zweden wordt de goederenrechtelijke verdeling op het einde van de relatie grotendeels beheerst door de *Cohabitees Act* van 2003. De te verdelen ‘relatie-eigendom’ beperkt zich tot de gezinswoning en het daarin aanwezige huisraad verworven voor gezamenlijk gebruik.³⁸⁹ Aanwinsten die de ongehuwd samenwonende partners al bezaten voor er sprake was van een duurzame relatie maken geen deel uit van de relatie-eigendom.³⁹⁰ De partners moeten deze verdeling zelf aanvragen binnen het jaar na de beëindiging van de relatie.³⁹¹ Van deze verdeling kan contractueel worden afgeweken.³⁹² Om de relatie-eigendom te kunnen verdelen, wordt eerst het aandeel van elke partner eigendom berekend door te kijken naar de waarde van ieders aanwinsten die tot de relatie-eigendom behoren, waarna de schulden worden afgetrokken. Daarna worden de aandelen van beide partners terug samengevoegd en in principe gelijk verdeeld.³⁹³ Een belangrijk gevolg van de kwalificatie als relatie-eigendom is dat de nettowaarde van de goederen wordt verdeeld, ongeacht wie eigenaar is van enig goed.³⁹⁴ De ongehuwd samenwonende die meer relatie-eigendom bezit dan de andere partner, kan ervoor kiezen ofwel een deel van de eigendom over deze goederen over te dragen, dan wel om een som geld uit te betalen.³⁹⁵ Van de gelijke verdeling kan worden afgeweken indien dit onbillijk zou zijn, bijvoorbeeld wanneer de relatie van zeer korte duur was. Deze verdeling gebeurt normaalgezien door de ongehuwd samenwonenden zelf. Bij gebrek aan overeenstemming kan de rechtbank evenwel een persoon aanduiden die de eigendom zal verdelen.³⁹⁶

Een groot nadeel van deze regeling speelt in de situatie waarbij één van de ongehuwde partners intrekt in de woning die reeds volledig eigendom was van de andere.³⁹⁷ Deze woning valt dan niet onder de definitie ‘verworven voor gezamenlijk gebruik’. Bijgevolg zit zij in dat geval ook niet in de verdeling. Erger zelfs: wanneer het koppel niets bezit dat onder de notie ‘relatie-eigendom’ valt, is er ook helemaal niets te verdelen onder de *Act*. Dit kan tot gevolg hebben dat

---

³⁸⁹ Sambolag 2003:376, §3.

³⁹⁰ I. LUND-ANDERSEN, “Financial settlements on termination of cohabitation” in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 115.

³⁹¹ Sambolag 2003:376, §8.

³⁹² Sambolag 2003:376, §9.

³⁹³ Sambolag 2003:376, §12-14.

³⁹⁴ I. LUND-ANDERSEN, “Financial settlements on termination of cohabitation” in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 116.

³⁹⁵ Sambolag 2003:376, §17.

³⁹⁶ M. JÄNTERÄ-JAREBORG, M. BRATTSTRÖM en L. ERIKSSON, “National report: Sweden”, 2015, <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Sweden-IR.pdf>, 30.

³⁹⁷ C. FORDER, “Ongehuwd samenwonen en vermogensrecht: een waaier van mogelijkheden”, *TEP* 2006, 362.

de economisch zwakkere partner met lege handen achterblijft en geen enkele compensatie krijgt voor de bijdragen die zij heeft geleverd aan de relatie. Deze lacune in de wet is nog schrijnender wanneer men weet dat in Zweden wordt het principe van ongerechtvaardigde verrijking niet wordt erkend in de rechtspraak. Een optie om tegemoet te komen aan dit probleem is om de rechter de bevoegdheid te geven een discretionaire som geld toe te kennen aan de economisch zwakkere partner.³⁹⁸ De regeling komt zoals vermeld met een *opt-out* optie, maar de overeenkomst waarbij wordt afgeweken van de wettelijke verdelingsregels kan, naar gelang de omstandigheden, worden aangepast of zelfs volledig aan de kant geschoven bij de verdeling zelf.³⁹⁹ Dit laatste mechanisme zorgt ervoor dat de rechter te allen tijde rekening kan houden met de belangen van de zwakkere partner.

Voor de verdeling van goederen die niet onder de notie ‘relatie-eigendom’ vallen, moet men terugvallen op het gemeen recht. In sommige Scandinavische landen geldt, in tegenstelling tot de feitelijke samenwoning in België, een vermoeden dat voor roerende goederen zoals huisraad beide partners hebben ingestemd met mede-eigenaarschap, ook al werd het goed met eigen gelden van een van de partners gefinancierd. In Finland staat dit principe, dat in Noorwegen en Zweden van gemeen recht is, sinds 2011 ingeschreven in de *Dissolution of the Household of Cohabitants Act*. Denemarken en IJsland kennen dit principe niet, maar het resultaat zal vaak hetzelfde zijn. Wanneer de partners geen exclusieve eigendom kunnen bewijzen aan de hand van enige overeenkomst of intentie, kan het goed in onverdeeldheid toebehoren aan hen beide.

88. De Zweedse regeling is dus niet perfect, maar men is er wel in geslaagd om een min of meer degelijke aangepaste vermogensrechtelijke regeling te ontwikkelen voor ongehuwd samenwonenden, zonder gewoonweg de huwelijkse regels naar analogie toe te passen. Het regime heeft aandacht voor zowel een beperkte solidariteit bij de beëindiging van de relatie (zowel bij relatiebreuk als bij overlijden) als voor de autonomie van de partners.⁴⁰⁰ Mijns inziens slaagt de *Cohabitees Act* er grotendeels in om zo tot een evenwichtige balans te komen tussen de bescherming van de economisch zwakkere partij enerzijds en de keuzevrijheid van de partners anderzijds.

---

³⁹⁸ I. LUND-ANDERSEN, “Financial settlements on termination of cohabitation” in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 135.

³⁹⁹ M. BRATTSTRÖM, “The protection of a vulnerable party when a cohabitee relationship ends – an evaluation of the Swedish Cohabitees Act” in B. VERSCHRAEGEN (ed.), *Family finances*, Wenen, Jan Sramek Verlag, 2009, 348-350.

⁴⁰⁰ C. FORDER, “Ongehuwd samenwonen en vermogensrecht: een waaier van mogelijkheden”, *TEP* 2006, 362.

3. En België?

89. Het Scandinavische recht kan tot inspiratie dienen voor de Belgische wetgever om toch een minimale bescherming te bieden inzake de vermogensrechtelijke afwikkeling ten aanzien van de economisch zwakkere partner, die in veel gevallen geen (mede-)eigenaar zal zijn van de gezinswoning. Op die manier wordt de (onzekere) toepassing van concepten zoals de ongerechtvaardigde verrijking vermeden en krijgen ongehuwd samenwonende partners meer rechtszekerheid op het einde van de relatie. De gezinswoning en het daarin aanwezige huisraad vervullen immers exact dezelfde functie bij een gehuwd als bij een ongehuwd samenwonend koppel, op voorwaarde dat laatstgenoemden zich in een duurzame relatie bevinden. Bovendien is deze bescherming van groot belang wanneer er ook gezamenlijke kinderen zijn.⁴⁰¹ De regeling zoals zij geldt in Zweden, is een vorm van differentiatie en gaat dus niet zover dat zij ongehuwd samenwonenden dezelfde rechten geeft als gehuwden.

90. Een ander voorstel, dat ongeveer in dezelfde lijn ligt als de Zweedse regeling, wordt reeds lange tijd bepleit door VERBEKE. Een billijke vermogensrechtelijke regeling voor echtgenoten is gebaseerd op drie componenten, met name autonomie, gelijkwaardigheid en solidariteit. Deze componenten vormen de basis van elke huwelijksrelatie. Mijns inziens spelen deze waarden niet enkel in een huwelijksrelatie, maar kunnen zij worden uitgebreid tot elke duurzame intieme relatie. Bovengenoemde waarden vereisen volgens deze auteur dat elke echtgenoot een dwingend participatierecht heeft in het vermogen.⁴⁰² Indien men huwt onder het wettelijk stelsel vormt dit geen probleem. Bij de zuivere scheiding van goederen delen de echtgenoten echter niet in de vermogensopbouw tijdens de huwelijksrelatie, waardoor de economisch zwakkere partner op dit vlak geconfronteerd wordt met dezelfde problemen als ware hij/zij ongehuwd (*infra*, nr. 91).

Een equivalent aan de huwelijks gemeenschap en haar vergoedingsregels wellicht te vergaand in de situatie van ongehuwd samenwonenden. Desalniettemin moet ook voor deze laatste

---

⁴⁰¹ I. LUND-ANDERSEN, “Financial settlements on termination of cohabitation” in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 144.

⁴⁰² C. FORDER en A.-L. VERBEKE, “Geen woorden maar daden” in C. FORDER en A.-L. VERBEKE, *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 543.

samenlevingsvorm(en) een aangepast en aanvaardbaar vermogensregime worden ontwikkeld.⁴⁰³

Ook een ongehuwde samenwoningsrelatie creëert immers verwachtingen tussen de partners. Het aangaan van dergelijk gezamenlijk project impliceert dat beide partners hiertoe bijdragen, en die bijdrage is de grondslag om een deel van het gedurende de relatie opgebouwde vermogen te claimen.⁴⁰⁴ Voor ongehuwd samenwonenden moeten volgens VERBEKE ook de relatieaanwinsten als basis dienen voor een systeem met gelijke participatie. Aanwinsten zijn volgens deze auteur ‘alle goederen die tijdens de duur van de relatie onder bezwarende titel door de partners werden verworven, de inkomsten daarvan en de besparingen daarop.’⁴⁰⁵ Evenwel lijkt het deze auteur een beter idee om voor ongehuwd samenwonenden te voorzien in een verbintenisrechtelijke verrekening van de relatieaanwinsten. Op die manier worden gehuwden en ongehuwd samenwonenden in elk geval economisch gezien op dezelfde manier behandeld bij de beëindiging van de relatie. Dit voorstel gaat in tegen de contractualisering van het familierecht en familiaal vermogensrecht en bijgevolg tegen de autonomie van de partners ten voordele van de bescherming van de economisch zwakkere partner. Deze rechtsgebieden dienen echter bij uitstek de belangen van de zwakste partij te beschermen.⁴⁰⁶

Het participatierecht in de relatieaanwinsten zou kunnen fungeren als een soort finaal verrekenbeding of eventueel een uitgestelde gemeenschap.⁴⁰⁷ In een huwelijk is men niet geneigd om de periodieke verrekeningen na te leven en stelt men dit ook liever zo lang mogelijk uit (i.e. tot het einde van de relatie).⁴⁰⁸ Dit fenomeen valt ongetwijfeld door te trekken naar de ongehuwde samenwoning en is te verklaren doordat dergelijke onderwerpen vaak gevoelig liggen gedurende de relatie en de *optimism bias* ervoor zorgt dat men die verrekeningen op het moment zelf gewoonweg onnodig acht, omdat men ervan overtuigd is dat de relatie toch niets

---

⁴⁰³ C. FORDER en A.-L. VERBEKE, “Geen woorden maar daden” in C. FORDER en A.-L. VERBEKE, *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 546.

⁴⁰⁴ C. FORDER en A.-L. VERBEKE, “Geen woorden maar daden” in C. FORDER en A.-L. VERBEKE, *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 554.

⁴⁰⁵ C. FORDER en A.-L. VERBEKE, “Geen woorden maar daden” in C. FORDER en A.-L. VERBEKE, *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 547.

⁴⁰⁶ C. DECLERCK, “Een lans voor de huisvrouw in de 21ste eeuw”, *T.Fam.* 2015, 43; C. DECLERCK, “Naar een beter evenwicht tussen autonomie en solidariteit in het samenwoningsrecht”, *T.Fam.* 2015, 106.

⁴⁰⁷ J. MILES, “Financial relief between cohabitants upon separation: options for European jurisdictions” in K. BOELE-WOELKI en T. SVERDRUP (eds.), *European challenges in contemporary family law*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 283.

⁴⁰⁸ C. DEWULF, “De scheiding van goederen met een verrekenbeding – een ideale formule tegen de koude uitsluiting?”, *T.Not.* 2012, 210.

zal overkomen.⁴⁰⁹ Het uitgangspunt van dergelijke participatie is een verdeling in gelijke helften. Men gaat er immers van uit dat elke partner een gelijke bijdrage levert aan de relatie, of dit nu een financiële bijdrage of een indirecte bijdrage is (zoals de zorg voor kinderen of huishoudelijk werk). Om billijkheidsredenen moet het evenwel mogelijk zijn om van deze gelijke verdeling af te wijken, bijvoorbeeld wanneer één partner manifest meer of minder heeft bijgedragen dan zijn/haar deel in de gezinslasten.⁴¹⁰

Net zoals in Zweden kan de rechtszekerheid bestendig worden door de mogelijkheid van de vraag naar een verdeling van de relatie-eigendom eventueel te beperken in de tijd. In principe sluit het voorstel van een participatierecht in de relatieaanwinsten min of meer aan bij de verdeling van de relatie-eigendom zoals zij in Zweden bestaat, behalve dat de relatieaanwinsten niet per se enkel de gezinswoning en het huisraad, maar ook andere goederen kunnen omvatten. Net zoals in Zweden kan men echter ook hier (terecht) de kritiek uiten dat het moet gaan om aanwinsten die tijdens de relatie verworven zijn. Bezat een van de partners reeds een woning, valt deze net zoals in Zweden niet in de te verdelen aanwinsten.

91. Het regime zoals dit zou moeten gelden voor partners in een duurzame en affectieve relatie, moet mijns inziens ook gelden voor partners die huwen met scheiding van goederen. Meer nog, in die situatie zou de regeling volgens VERBEKE van dwingend recht moeten zijn.⁴¹¹ Het houdt volgens deze auteur immers totaal geen steek om het huwelijk voorop te stellen als de ideale samenlevingsvorm met een ultieme solidariteit, als deze kern van het huwelijk via een huwelijkscontract kan worden omzeild. CASMAN en BUYSENS sluiten zich hier niet bij aan. Hoewel dergelijk participatierecht zeer voordelig kan zijn, rechtvaardigt dit niet om echtgenoten de mogelijkheid te ontzeggen zich aan het wettelijk stelsel te onttrekken.⁴¹²

In Nederland wordt de situatie in een huwelijk met scheiding van goederen zonder enig verrekenbeding of ander compensatiemechanisme de ‘koude uitsluiting’ genoemd. Bij een zuivere scheiding van goederen blijven alle inkomsten en besparingen daarop die men tijdens

---

⁴⁰⁹ V. LYSSENS-DANNEBOOM en D. MORTELMANS, “Juridische bescherming van samenwoners. Van ‘het grote feest’ tot ‘de lange to-do’” in Wetenschappelijk Comité Notarieel Congres (ed.), *Arbeid & Relatie. Notarieel Congres 2013*, Brussel, Larcier, 2013, 97-100.

⁴¹⁰ A.-L. VERBEKE, “A new deal for Belgian family property law” in E. ALOFS, K. BYTTEBIER, A. MICHIELSEN en A.-L. VERBEKE (eds.), *Liber amicorum Hélène Casman*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 487.

⁴¹¹ A.-L. VERBEKE, “Naar een billijk relatievermogensrecht”, *TPR* 2001, 383.

⁴¹² H. CASMAN, “Actualia huwelijksvermogensrecht”, *Not.Fisc.M.* 2015, 265; F. BUYSENS, “Scheiding van goederen: een goed of slecht huwelijksvermogensstelsel?”, *T.Fam.* 2015, 50.

het huwelijk verwerft eigen. De ene echtgenoot deelt dus niet in de aangroei van het vermogen van de ander, ook al heeft hij/zij (on)rechtstreeks bijgedragen tot deze groei, bijvoorbeeld door de zorg van de kinderen op zich te nemen.⁴¹³ Op de mogelijkheid voor echtgenoten om elkaar enige participatie in de aanwinsten van het huwelijk te ontzeggen, kwam reeds veel kritiek.⁴¹⁴ Vooralsnog heeft de wetgever hieraan geen gehoor gegeven. Op de gevolgen van de koude uitsluiting wordt in deze masterproef niet verder ingegaan. Belangrijk is evenwel te onderstrepen dat echtgenoten op het moment dat zij een huwelijkscontract opmaken in die zin, meestal niet op de hoogte zijn van de economische gevolgen van die ‘koude uitsluiting’ en zij dus zelden bewust en geïnformeerd kiezen voor dergelijke regeling.⁴¹⁵ Wanneer de huwelijksrelatie eindigt, kan dit leiden tot onbillijke en vaak onrechtvaardige resultaten.⁴¹⁶ Om die reden verdienen zij mijns inziens minstens evenveel bescherming als wat men in die zin voor ongehuwd samenwonenden zou (moeten) invoeren.

92. Een dwingend participatierecht gaat evenwel vrij ver. In dat geval kunnen zowel gehuwden als ongehuwden niet langer kiezen om hun vermogens gescheiden te houden, zelfs niet in situaties waarin die scheiding geen enkel probleem vormt. Daarbij kan het opleggen van een participatie evenzeer tot onrechtvaardige resultaten leiden als het ontbreken ervan.⁴¹⁷ Desalniettemin meen ik in navolging van VERBEKE dat indien partners kiezen voor een huwelijk, op zijn minst een minimum aan vermogensrechtelijke solidariteit aanwezig zou moeten zijn. Een systeem van verdeling van de relatie-eigendom gaat nog steeds niet zover als de huwelijks gemeenschap. De aanvullende basisbescherming voor gehuwden met een stelsel van scheiding van goederen zou aldus dwingend kunnen zijn, waar de participatie in de relatieaanwinsten of de verdeling van de relatie-eigendom voor ongehuwd samenwonenden slechts zou spelen als men er niet uitdrukkelijk en gezamenlijk voor opteert de bescherming achter zich te laten.

---

⁴¹³ C. DECLERCK, “Een lans voor de huisvrouw in de 21ste eeuw”, *T.Fam.* 2015, 41.

⁴¹⁴ M. ANTOKOLSKAIA, B. BREEDERVELD, L. HULST, W. KOLKMAN, F. SALOMONS en L. VERSTAPPEN, *Koude uitsluiting. Materiële problemen en onbillijkheden na scheiding van in koude uitsluiting gehuwde echtgenoten en na scheiding van ongehuwd samenlevende partners, alsmede instrumenten voor de overheid om deze tegen te gaan*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2011, 324-325; A.-L. VERBEKE, “Weg met de koude uitsluiting!”, *WPNR* 2001, 945-952; C. DEWULF, “De scheiding van goederen met een verrekenbeding – een ideale formule tegen de koude uitsluiting?”, *T.Not.* 2012, 200-201.

⁴¹⁵ C. FORDER en A.-L. VERBEKE, “Geen woorden maar daden” in C. FORDER en A.-L. VERBEKE, *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 548.

⁴¹⁶ C. DECLERCK, “Een lans voor de huisvrouw in de 21ste eeuw”, *T.Fam.* 2015, 41.

⁴¹⁷ F. BUYSENS, “Scheiding van goederen: een goed of slecht huwelijksvermogensstelsel?”, *T.Fam.* 2015, 52.

93. Een participatie in de relatieaanwinsten houdt evenwel geen rekening met de vermogensverschuivingen tussen de vermogens van de partners onderling. Een aanpassing van de verdeling van de relatieaanwinsten naargelang de gedane investeringen zou hier een uitkomst kunnen bieden.⁴¹⁸ Eventueel zou men ook een systeem van vergoedingsrekeningen kunnen ontwikkelen voor ongehuwd samenwonenden, zodat deze laatsten zich niet langer op allerlei gemeenrechtelijke terugvorderingsgronden moeten baseren voor de rechter. Mijns inziens gaat een systeem met vergoedingsrekeningen verder dan wat een minimale basisbescherming voor ongehuwd samenwonenden vereist en volstaat een participatie in de relatieaanwinsten of een verdeling van de relatie-eigendom naar Zweeds voorbeeld als minimale regeling. Wenst men een meer uitgebreide bescherming, is het huwelijk of een samenlevingsovereenkomst nog steeds een optie.

E. Erfrecht

1. Algemeen

94. Gehuwden hebben een reservatair erfrecht, wettelijk samenwonenden erven *ab intestato* en de feitelijk samenwonenden erven behoudens andersluidend testament helemaal niets van hun partner. Hoewel de gelijkschakeling op fiscaal vlak – althans in het Vlaamse gewest – ondertussen (deels) werkelijkheid is⁴¹⁹, blijkt dit op erfrechtelijk vlak niet zo evident. Vooral feitelijk samenwonenden zouden ook hier een probleem vormen, aangezien hun relatie niet met de vereiste nauwkeurigheid kan worden gemeten.⁴²⁰ Tegenstanders zullen opnieuw het keuzeargument aanhalen en beweren dat althans de feitelijk samenwonenden er uitdrukkelijk voor gekozen hebben om niet te erven van elkaar. Onderzoek toont echter aan dat een groot deel van de partners wel een erfrecht *ab intestato* verwacht. Zo uitte één van de ondervraagden in het onderzoek van LYSENS-DANNEBOOM haar overtuiging dat de gezamenlijke kinderen een ‘*back-up*’ waren voor haar – als er iets zou mislopen in de relatie, zou de wetgever

---

⁴¹⁸ J. MILES, “Financial relief between cohabitants upon separation: options for European jurisdictions” in K. BOELE-WOELKI en T. SVERDRUP (eds.), *European challenges in contemporary family law*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 286.

⁴¹⁹ Wettelijk en feitelijk samenwonenden kunnen in het Vlaamse gewest genieten van de vrijstelling van successierechten op de gezinswoning. Voor feitelijk samenwonenden is vereist dat de langstlevende op het ogenblik van overlijden minstens drie jaar ononderbroken met de erflater heeft samengewoond en zij een gemeenschappelijke huishouding voerden. Ook op het vlak van de schenkbelasting geniet de feitelijk samenwonende die minstens één jaar met de schenker heeft samengewoond en een gemeenschappelijke huishouding voert een voordeliger tarief dan in het Brusselse of Waalse gewest, waar zij als tegenover elkaar als ‘vreemden’ worden beschouwd (cf. artikel 1.1.0.0.2., 6de lid, 4°, c)).

⁴²⁰ F. SCHOLS, *Samenlevers-erfrecht? Waar een wil is, is een wet*, Zutphen, Uitgeverij Paris, 2014, 20-21.

dit wel via de kinderen hebben geregeld.⁴²¹ Deze uitspraak getuigt ontegensprekelijk van een zeer gebrekkige juridische kennis.

Ongehuwd samenwonenden kunnen natuurlijk steeds een testament opmaken om elkaar bij overlijden te begunstigen. Met in het achterhoofd de gebrekkige juridische kennis enerzijds en anderzijds het oeverloze uitstelgedrag van vele koppels, komt de langstlevende partner vaak voor de harde juridische realiteit te staan wanneer het al te laat is. Bovendien biedt de testamentaire begunstiging niet per se zekerheid aan de langstlevende partner: de erflater kan het testament immers te allen tijde herroepen.⁴²² Daarnaast kunnen ascendenten hun reserve invoeren om de giften gedaan aan de langstlevende feitelijk samenwonende partner te doen inkorten. Dit is evenwel niet mogelijk bij gehuwden en wettelijk samenwonenden, waar gedane giften aan de partner worden gevrijwaard.⁴²³ Verder moet men in het vigerende erfrecht rekening houden met de reservataire erfgenamen. De reserve van de kinderen reduceert in bepaalde situaties het (vrij) beschikbare deel van de erfenis tot slechts één vierde. Als er geen kinderen zijn, wordt de beschikkingsvrijheid beperkt door de reserve van de ascendenten. In het voorstel van minister van justitie GEENS voor de hervorming van het erfrecht, wordt de ascendentenreserve alvast geschrapt en vervangen door de mogelijkheid voor de behoeftige ouder(s) om een onderhoudsuitkering te vragen ten laste van de nalatenschap.⁴²⁴ VERBEKE⁴²⁵ pleitte reeds enige tijd voor de afschaffing van de ascendentenreserve, iets wat ook de langstlevende feitelijk samenwonende partner ten goede komen.⁴²⁶ Het wetsvoorstel bevindt zich momenteel in de Kamer.

---

⁴²¹ V. LYSSENS-DANNEBOOM en D. MORTELMANS, “Juridische bescherming van samenwoners. Van ‘het grote feest’ tot ‘de lange to-do’” in Wetenschappelijk Comité Notarieel Congres (ed.), *Arbeid & Relatie. Notarieel Congres 2013*, Brussel, Larcier, 2013, 90.

⁴²² S. EGGERMONT, *Tweereelaties*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 336.

⁴²³ J. VERSTRAETE, “Erfrecht en familierecht – de behandeling van samengestelde gezinnen – een vergelijkende benadering”, *T.Not.* 2010, 379.

⁴²⁴ Wetsvoorstel (C. VAN CAUTER e.a.) tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake, *Parl.St.* Kamer 2016-17, nr. 54-2282/001.

⁴²⁵ A.-L. VERBEKE, “Hervorming van Belgisch erfrecht”, *TEP* 2011, 11.

⁴²⁶ C. DECLERCK, “Naar een beter evenwicht in het relatievermogensrecht”, *T.Fam.* 2015, 107.

2. De sociale verwachting

95. Ons erfrecht is gebouwd op de vermoedelijke wil van de erflater.⁴²⁷ Onderzoek zou dus moeten uitwijzen of er in die zin een verschil is tussen de vermoede wil van de gehuwde en de ongehuwde erflater. LYSENS-DANNEBOOM ondervond het bestaan van een (al is het een kleine) groep feitelijk samenwonenden die doelbewust kiest om de relatie informeel te houden. Dit is vooral het geval bij samenwonenden die reeds een relatieverleden hebben en daar ook kinderen aan overhielden. Het gebrek aan erfrechtelijke gevolgen is voor hen niet erg, want zij wensen zo de aanspraken van hun kinderen te vrijwaren.⁴²⁸ Of de rest van de feitelijk samenwonenden hun partner wensen te bevoordelen boven hun eventuele kinderen, verdient verder onderzoek. In elk geval bleek ook hier in het onderzoek van BARLOW in het Verenigd Koninkrijk een maatschappelijk draagvlak te zijn: maar liefst 97% (onder ongehuwd samenwonenden zelfs 99%) van de bevroegde personen bleek te vinden dat ook ongehuwd samenwonenden een automatisch erfrecht zouden moeten bezitten over de gezinswoning.⁴²⁹ Ook in Scandinavië verwachten de ongehuwd samenwonende partners erfrechtelijke bescherming van hun partner bij overlijden, vooral wanneer het koppel kinderen heeft.⁴³⁰ Daar bleek in een recent onderzoek in Zweden dat maar liefst 62% vond dat de samenwonende partners zouden moeten erven van elkaar. Ondanks die meerderheid, had evenwel slechts 18% van de ondervraagden een testament opgemaakt om dit te bewerkstelligen.⁴³¹ Onderzoek in Nederland wees uit dat gehuwden en ongehuwden niet veel verschillen als het aankomt op de testamentaire begunstiging van de langstlevende partner. Er zijn wel kleine verschillen, maar die zijn niet overtuigend genoeg om een minimaal automatisch erfrecht voor ongehuwd samenwonenden te verwerpen.⁴³² De wetgever zou zich, de heterogeniteit binnen de groep ongehuwd samenwonenden indachtig, op erfrechtelijk vlak kunnen toespitsen op een bepaalde

---

⁴²⁷ S. EGGERMONT, *Tweereelaties*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 336.

⁴²⁸ V. LYSENS-DANNEBOOM en D. MORTELMANS, “Juridische bescherming van samenwoners. Van ‘het grote feest’ tot ‘de lange to-do’” in Wetenschappelijk Comité Notarieel Congres (ed.), *Arbeid & Relatie. Notarieel Congres 2013*, Brussel, Larcier, 2013, 93.

⁴²⁹ A. BARLOW, S. DUNCAN, G. JAMES en A. PARK, *Cohabitation, Marriage and the Law*, Hart, Oxford, 2005, 82-83.

⁴³⁰ I. LUND-ANDERSEN, “Discussion of legal policy” in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 272.

⁴³¹ K. WALLENG, “The Swedish Cohabitees Act in today’s society” in K. BOELE-WOELKI, N. DETHLOFF en W. GEPHART (eds.), *Family law and culture in Europe: developments, challenges and opportunities*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 103.

⁴³² F. SCHOLS, *Samenlevers-erfrecht? Waar een wil is, is een wet*, Zutphen, Uitgeverij Paris, 2014, 31-34.

groep samenwonenden, zoals diegenen met een gemeenschappelijk huishouden en eventueel gemeenschappelijke kinderen.⁴³³

3. Scandinavië

96. Hoewel de bescherming van de langstlevende samenwoner een fenomeen is dat wereldwijd begint op te komen, zijn de Scandinavische landen, in tegenstelling tot andere gebieden in het familierecht, op dit vlak allesbehalve progressief.⁴³⁴ In dat opzicht is het Scandinavische recht hier geen inspiratie voor een Belgisch eenvormig relatievermogensrecht, behoudens de (blijvende) idee dat ook duurzame relaties die niet geformaliseerd zijn, een minimale erfrechtelijke bescherming verdienen. De positie van de langstlevende ongehuwd samenwonende partner is de laatste jaren wel verbeterd, maar verschilt in de Noordse landen onderling zowel qua aard als wat de reikwijdte betreft.⁴³⁵ In Zweden bevat de *Cohabitees Act* van 2003 geen erfrecht voor de langstlevende ongehuwd samenwonende partner⁴³⁶, maar die geniet wel het recht op verdeling van de gezinswoning en het huisraad wanneer de samenwoningsrelatie eindigt door het overlijden van de andere partner⁴³⁷. Die verdeling gaat bij overlijden ook gepaard met een betaling van de waarde van de eigendom.⁴³⁸ De berekening gebeurt in dat geval aan de hand van een vastgesteld basisbedrag en het bedrag wordt uitbetaald voor zover de nettowaarde van de te verdelen goederen dat toelaat.⁴³⁹

Noorwegen heeft op dit vlak al de meeste stappen ondernomen. Zo is er sinds 2009 een beperkt erfrecht *ab intestato* voor samenwonenden die samen een kind hebben of verwachten. Daarnaast kregen ook kinderloze samenwonenden die op het moment van overlijden reeds vijf jaar hadden samengewoond meer uitgebreide mogelijkheden om te beschikken bij testament,

---

⁴³³ F. SCHOLS, *Samenlevers-erfrecht? Waar een wil is, is een wet*, Zutphen, Uitgeverij Paris, 2014, 27.

⁴³⁴ J. ASLAND, "The legal position of the surviving cohabitant" in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 165.

⁴³⁵ J. ASLAND, "The legal position of the surviving cohabitant" in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 163.

⁴³⁶ J. ASLAND, "The legal position of the surviving cohabitant" in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 187.

⁴³⁷ De Zweedse verdeling van de relatie-eigendom speelt zowel bij beëindiging van de relatie door overlijden van één van de partners als bij een relatiebreuk.

⁴³⁸ G. LIND, "The development of cohabitation and cohabitation law in the Nordic countries" in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 28.

⁴³⁹ C. FORDER, "Ongehuwd samenwonen en vermogensrecht: een waaier van mogelijkheden", *TEP* 2006, 361.

zelfs ten koste van hun kinderen uit een vorige relatie.⁴⁴⁰ In 2014 lanceerde de Noorse commissie voor het erfrecht een voorstel tot herziening van de *Inheritance Act* van 2009 met het oog op de uitbreiding van het erfrecht voor ongehuwd samenwonenden. Geïnspireerd door de Zweedse wetgeving, werd ook hier het principe van neutraliteit ten aanzien van de verschillende samenlevingsvormen aangehaald opdat het huwelijk niet bevoordeeld zou worden ten koste van de ongehuwde samenwoning. Waar deze interpretatie van het principe van neutraliteit in Zweden beperkt is tot het fiscale en socialezekerheidsrecht, hanteert Noorwegen het principe wél in het familierecht. De commissie gelooft dat de langstlevende ongehuwd samenwonende nood heeft aan dezelfde bescherming als de langstlevende echtgenoot en verwerpt het tegenargument van de autonomie met de argumentatie dat niet de keuzevrijheid van het koppel wordt gewaarborgd, maar die van de partner die zich verzet tegen een gereguleerde relatie.⁴⁴¹

4. En België?

97. In het kader van een eenvormig relatievermogensrecht rijst ook op erfrechtelijk vlak de vraag of het wel nog zinvol is het verschil in behandeling tussen gehuwden en ongehuwd samenwonenden te handhaven.⁴⁴² Op zijn minst is een minimaal automatisch erfrecht nodig voor feitelijk samenwonenden. De enige mogelijke rechtvaardiging om feitelijk samenwonenden geen erfrecht toe te kennen, zou erin bestaan dat deze koppels de keuze maken tegen een wettelijke regulering van hun relatie. Dit keuzeargument acht ik voldoende ontkracht (*supra*, nrs. 40 e.v.). De keuzevrijheid van de feitelijk samenwonende partner kan even goed gerealiseerd worden via een *opt-out* mogelijkheid – hetgeen ook SCHOLS⁴⁴³ bepleit - al valt nog te betwijfelen of dit overeenstemt met de bedoeling de economisch zwakkere partner te beschermen. Het is daarbij te belachelijk voor woorden dat een duurzame feitelijke relatie niet wordt beschermd, maar de wettelijke samenwoning, die beide partners zelfs eenzijdig *ad nutum* kunnen opzeggen, wel bescherming zou verdienen.⁴⁴⁴

---

⁴⁴⁰ J. ASLAND, “The legal position of the surviving cohabitant in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 163.

⁴⁴¹ G. LIND, “The development of cohabitation and cohabitation law in the Nordic countries” in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 27-28.

⁴⁴² A.-L. VERBEKE, “Hervorming van Belgisch erfrecht”, *TEP* 2011, 8.

⁴⁴³ F. SCHOLS, *Samenlevers-erfrecht? Waar een wil is, is een wet*, Zutphen, Uitgeverij Paris, 2014, 27.

⁴⁴⁴ S. EGGERMONT, *Tweereelaties*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 333-334.

VERBEKE trekt zijn voorstel voor een dwingend participatierecht in de relatieaanwinsten consequent door naar de beëindiging van de duurzame relatie door overlijden van de andere partner. Dit zou volgens de auteur ook moeten gelden voor de langstlevende echtgenoot. Hij stelt voor om de helft van de relatieaanwinsten dwingend te laten toekomen aan de langstlevende partner, zoals dit ook zou (moeten) gebeuren bij de vermogensverdeling volgende op een relatiebreuk. De andere helft kan dan (op niet-dwingende wijze) *ab intestato* toekomen aan de langstlevende, zodat de erflater hierover steeds anders kan beslissen (*opt-out*).⁴⁴⁵ Dergelijke erfrechtelijke aanspraak is niet alleen verantwoord door de bijdrage die de langstlevende geacht wordt te hebben geleverd aan het gezinsvermogen, maar stemt ook overeen met het vereiste van proportionaliteit.⁴⁴⁶ DECLERCK stelt voor om ook wettelijk samenwonenden een reservatair erfrecht toe te kennen, zodat men niet zomaar via testament of schenkingen de partner kan onterven. Voor de feitelijk samenwonenden zou volgens deze auteur een beperkter automatisch erfrecht gepaster zijn. Mijns inziens dringt er zich geen onderscheid op tussen wettelijk samenwonenden en duurzaam feitelijk samenwonenden.

Eventueel is een meer genuanceerd systeem zoals dat in het huwelijk aan de orde. Op die manier kan men zowel voor wettelijk als voor duurzaam feitelijk samenwonenden een minimaal dwingend erfrecht invoeren dat zich beperkt tot het vruchtgebruik op de gezinswoning en het daarin aanwezige huisraad, gelijkaardig aan de concrete reserve in het huwelijk. Er moet mijns inziens alleszins een minimum aan bescherming bestaan dat de ene partner aan de ander niet kan ontzeggen⁴⁴⁷ eens de relatie als voldoende duurzaam wordt beschouwd. Relaties die functioneel vergelijkbaar zijn, zouden ook op erfrechtelijk vlak hetzelfde behandeld mogen worden.⁴⁴⁸ Of er daarnaast naar analogie met het huwelijk ook een ruimer erfrecht moet bestaan voor de langstlevende partner, dat gereduceerd kan worden tot het dwingendrechtelijke minimum, is een knoop die de wetgever dient door te hakken. ASLAND brengt alvast enkele sterke argumenten naar voren om op dit vlak het huwelijk en de ongehuwde samenwoning te assimileren: er bestaat immers reeds lange tijd een goed werkend erfrechtelijk regime voor gehuwden dat in overeenstemming is met het gezamenlijke leven van partners. Daarbij hebben

---

⁴⁴⁵ A.-L. VERBEKE, "Waardig familiaal vermogensrecht", *TEP* 2013, 8.

⁴⁴⁶ A.-L. VERBEKE, "Waardig familiaal vermogensrecht", *TEP* 2013, 10.

⁴⁴⁷ J. ASLAND, "The legal position of the surviving cohabitant" in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 208.

⁴⁴⁸ F. SCHOLS, *Samenlevers-erfrecht? Waar een wil is, is een wet*, Zutphen, Uitgeverij Paris, 2014, 36. Deze auteur meent dat een dwingendrechtelijk erfrecht niet overeenstemt met een gebrek aan recht op ex-partneralimentatie.

beiden dezelfde bescherming nodig, dus waarom dan niet dezelfde wettelijke regels?⁴⁴⁹ Ook de duurzame feitelijk samenwonende partner zou een deel van de nalatenschap moeten kunnen opeisen. Er zijn immers al genoeg rechtstelsels die op basis van de duur van de relatie en/of de aanwezigheid van kinderen rechten toekennen aan de relaties die zij bijgevolg als duurzaam en intiem beschouwen.⁴⁵⁰ VERBEKE stelt ook voor dat de claim op de nalatenschap binnen een bepaalde termijn moet worden ingesteld⁴⁵¹ – wellicht om misbruik te voorkomen en de rechtszekerheid van de andere erfgenamen te vrijwaren.

In het licht van een minimale basisbescherming, bestaat ook de mogelijkheid om het beperkte erfrecht van de wettelijke samenwoning eenvoudigweg door te trekken naar de duurzame feitelijke samenwoning in dwingendrechtelijke vorm. Zo kan de langstlevende partner die geen eigenaar is van de gezinswoning ook bij het overlijden van de ander de kern van hun gezamenlijke leven (de gezinswoning en het daarin aanwezige huisraad) behouden. In situaties waarin dit erfrecht onvoldoende zou blijken, kunnen de partners nog steeds kiezen om een testament op te maken die de bescherming uitbreidt.

---

⁴⁴⁹ J. ASLAND, “The legal position of the surviving cohabitant” in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 207.

⁴⁵⁰ A.-L. VERBEKE, “Hervorming van Belgisch erfrecht”, *TEP* 2011, 8.

⁴⁵¹ C. FORDER en A.-L. VERBEKE, “Geen woorden maar daden” in C. FORDER en A.-L. VERBEKE, *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 616-617.

V. Eindconclusie

98. Het stijgende aantal ongehuwd samenwonenden dat niet onder de beschermende vleugels van het huwelijksvermogensrecht valt, heeft nood aan een minimale juridische bescherming. De huidige wetgeving zoals die geldt voor de wettelijk samenwonenden is onvoldoende om de economisch zwakkere partner bij de beëindiging van de relatie de nodige bescherming te bieden. Deze nood aan bescherming is het grootst voor de zwakkere partner in de feitelijke samenwoning: het totale gebrek aan relatie-specifieke wetgeving kan leiden tot zeer onbillijke resultaten. Het gemeen recht houdt immers geen rekening met de (gevolgen van de) affectieve relatie tussen de feitelijk samenwonenden. Het keuzeargument kan niet langer voorgehouden worden om dit gebrek aan juridische bescherming te rechtvaardigen.

Elke duurzame intieme relatie verdient een minimale basisbescherming. Dit kan gerealiseerd worden in de vorm van een eenvormig relatievermogensrecht, waar men afstand neemt van de samenlevingsvorm en bepaalde elementaire (primaire) rechten en plichten dwingend toekent aan iedere duurzame intieme relatie. In de vermogensrechtelijke afwikkeling van de ongehuwde samenwoning kan men de autonomie behouden door een (gezamenlijke) *opt-out* te voorzien inzake de wettelijke verdeling van de goederen. Voor het huwelijk met scheiding van goederen zou een participatie in de relatieaanwinsten echter dwingend moeten zijn. Op erfrechtelijk vlak zou ook een dwingend minimaal erfrecht wenselijk zijn. Partners die een uitgebreidere bescherming wensen, kunnen nog steeds opteren voor een huwelijk onder het wettelijk stelsel. Praktisch gezien doet dit eenvormig relatievermogensrecht vooral een minimale bescherming ontstaan voor de duurzaam feitelijk samenwonenden, voor wie tot op heden geen aangepast wettelijk kader bestaat. In de wettelijke samenwoning en in het huwelijk met scheiding van goederen vult zij de vermogensrechtelijke afwikkeling op het einde van de relatie aan.

De rol van de partijautonomie in dit relatievermogensrecht moet worden ingeruild voor de bescherming van de zwakkere partner als fundamentele basiswaarde. Duurzame intieme relaties hebben nood aan bescherming, of het koppel in kwestie nu gehuwd, wettelijk of feitelijk samenwonend is. Zoals ASLAND het treffend stelt: *‘There is more that unites spouses and cohabitants than that separates them’*.⁴⁵²

---

⁴⁵² J. ASLAND, “The legal position of the surviving cohabitant” in J. ASLAND, M. BRATTSTRÖM, G. LIND, I. LUND-ANDERSEN, A. SINGER en T. SVERDRUP, *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, 207.

De toepassing van een eenvormig relatievermogensrecht zou echter niet probleemloos zijn. Voor feitelijk samenwonenden kan de wetgever zich immers niet baseren op een uitdrukkelijke wilsuïting vanwege het koppel. Dit zou echter geen reden mogen zijn om zelfs geen poging te wagen tot de ontwikkeling van een eenvormig relatievermogensrecht. Zweden is er in geslaagd om ongeregistreerde ongehuwd samenwonenden een minimale vermogensrechtelijke bescherming te bieden – er is mijns inziens geen reden om aan te nemen dat dit in België onmogelijk zou zijn. Zolang het Grondwettelijk Hof en de Belgische wetgever het keuzeargument hanteren en de kringredenering met betrekking tot de verschillende rechtsgevolgen van de samenlevingsvormen blijven gebruiken om de verschillende behandeling van de relatievormen te rechtvaardigen, lijkt een eenvormig relatievermogensrecht echter veraf.

VI. Bibliografie

§1. Wetgeving

1. België

Beleidsverklaring Justitie (K. GEENS), *Parl.St.* Kamer 2014-15, nr. 20/18, x.

Wet 23 november 1998 tot invoering van de wettelijke samenwoning, *BS* 12 januari 1999.

Wetsvoorstel (C. VAN CAUTER e.a.) tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake, *Parl.St.* Kamer 2016-17, nr. 54-2282/001.

Wetsvoorstel (S. BECQ e.a.) tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat het recht op huur van echtgenoten en feitelijk samenwonenden betreft, *Parl.St.* Kamer 2014-15, nr. 54-0065/001.

2. Scandinavië

Sambolag 2003:376.

3. Nieuw-Zeeland

Property (Relationships) Act 1976

§2. Rechtspraak

EHRM 13 juni 1979, nr. 6833/74, Marckx/België.

EHRM 18 december 1986, nr. 9697/82, Johnston/Ierland.

EHRM 29 april 2008, nr. 13378/05, Burden/Verenigd Koninkrijk.

GwH 23 februari 2000, nr. 23/2000.

GwH 26 juni 2002, nr. 107/2002.

GwH 7 maart 2007, nr. 36/2007.

GwH 22 mei 2014, nr. 83/2014.

Brussel 2 maart 2010, *ERF* 29.

Luik 11 december 2014, *TEP* 2016, 305-307, noot I. COLAERS.

Luik 17 februari 2015, *TEP* 2016, 291-293, noot I. COLAERS.

Vred. Anderlecht 25 oktober 2007, *TVR* 2010, 224-227.

§3. Rechtsleer

A. Boeken

1. België

ALEN, A., DIRIX, E. en VANDENBERGHE, H. (eds.), *Vigilantibus ius scriptum: feestbundel voor Hugo Vandenberghe*, Brugge, Die Keure, 2007, XXI + 472 p.

BARBAIX, R., *Handboek familiaal vermogensrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2016, XXVI + 976 p.

BARBAIX, R. en VERBEKE, A.-L., *Beginselen relatievermogensrecht*, Brugge, die Keure, 2012, XVII + 277 p.

DELNOY, P., BOELEN, M., JEGHERS, J.L. en AYDOGDU, R., *Le couple sous toutes ses formes: mariage, cohabitation légale, cohabitation de fait*, Limal, Anthemis, 2012, XXVI + 504 p.

EGGERMONT, S., *Tweerelaties*, Antwerpen, Intersentia, 2016, XXIII + 665 p.

FORDER, C. en VERBEKE A.-L. (eds.), *Gehuwd of niet: maakt het iets uit?*, Antwerpen, Intersentia, 2005, XXII + 649 p.

HEYVAERT, A., *Het personen- en gezinsrecht ont(k)leed: theorieën over personen- en gezinsrecht rond een syllabus van de Belgische techniek*, Gent, Mys & Breesch, 2001, XVIII + 475 p.

LELEU, Y.-H., DEGUEL, F., LANGENAKEN, E., LARUELLE, J., LOUIS, S. en ROUSSEAU, L., *Droit patrimonial des couples*, Limal, Anthemis, 2011, 294.

SENAEVE, P., SWENNEN, F. en VERSCHELDEN, G. (eds.), *De beëindiging van de tweerelatie*, Antwerpen, Intersentia, 2012, XVII + 353.

SWENNEN, F., *Het huwelijk afschaffen?*, Antwerpen, Intersentia, 2004, 38 p.

SWENNEN, F., *Familierecht in kort bestek*, Antwerpen, Intersentia, 2008, XXIII + 299 p.

SWENNEN, F., *Het personen- en familierecht*, Antwerpen, Intersentia, 2017, 582 p.

TREMMERY, J., *Samenleven of huwen?*, Heule, UGA, 2010, 220 p.

VAN GRUNDERBEECK, D., *Beginselen van personen- en familierecht. Een mensenrechtelijke benadering*, Antwerpen, Intersentia, 2003, XXXII + 763 p.

VAN GYSEL, A-C en GALLUS, N., *Conjugalités et discriminations*, Limal, Anthemis, 2012, 180 p.

VERSCHELDEN, G., *Handboek Belgisch personen- en familierecht*, Brugge, Die Keure, 2016, VIII + 1028 p.

2. Scandinavië

ASLAND, J., BRATTSTRÖM, M., LIND, G., LUND-ANDERSEN, I., SINGER, A. en SVERDRUP, T., *Nordic cohabitation law*, Cambridge, Intersentia, 2015, XX + 290 p.

3. Verenigd Koninkrijk

BARLOW, A., DUNCAN, S., JAMES, G. en PARK, A., *Cohabitation, marriage and the law*, Hart, Oxford, 2005, 161 p.

4. Nederland

ANTOKOLSKAIA, M., BREEDERVELD, B., HULST, L., KOLKMAN, W., SALOMONS, F. en VERSTAPPEN, L., *Koude uitsluiting. Materiële problemen en onbillijkheden na scheiding van in koude uitsluiting gehuwde echtgenoten en na scheiding van ongehuwd samenlevende partners, alsmede instrumenten voor de overheid om deze tegen te gaan*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2011, 433 p.

FORDER, C., *Het informele huwelijk: de verbondenheid tussen mens, goed en schuld*, Deventer, Kluwer, 2000, 60 p.

SCHOLS, F., *Samenlevers-erfrecht? Waar een wil is, is een wet*, Zutphen, Uitgeverij Paris, 2014, 48 p.

5. Europees

CURRY-SUMNER, I., *All's well that ends registered? The substantive and private international law aspects of non-marital registered relationships in Europe; a comparison of the laws of Belgium, France, The Netherlands, Switzerland and the United Kingdom*, Antwerpen, Intersentia, 2005, XXV + 600 p.

SCHERPE, J.M., "The present and future of European family law" in J.M. SCHERPE, *European family law vol. 4: the present and future of European family law*, Northampton, Edward Elgar Publishing, 2016, XV + 155 p.

SCHWENZER, I.H., *Model family code: from a global perspective*, Antwerpen, Intersentia, 2006, XII + 257 p.

SÖRGJERD, C., *Reconstructing marriage: the legal status of relationships in a changing society*, Cambridge, Intersentia, 2012, XXII + 356 p.

VERSCHRAEGEN, B. (ed.), *Family finances*, Wenen, Jan Sramek Verlag, 2009, XXVIII + 816 p.

B. Bijdragen in verzamelwerken

1. België

BARBAIX, R., “Actuele ontwikkelingen familiaal vermogensrecht 2015” in BARBAIX, R. en CARETTE, N. (eds.), *Tendensen vermogensrecht 2016*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 1-37.

CABALLERO, S.S., “Le droit de la famille en Espagne et son evolution récente” in BOUCAUD, P. (ed.), *L'évolution du concept de famille en Europe, depuis trente ans: étude pluridisciplinaire*, Brussel, Bruylant, 2009, 105-123.

CASMAN, H., “Recente ontwikkelingen in het familiaal vermogensrecht: beëindiging van de relatie tussen ongehuwde samenwoners” in MOEYKENS, F. (ed.), *De praktijkjurist X*, Gent, Story, 2006, 4-35.

COHEN, L. en DANDOY, N., “Les droits alimentaires accordés à l'ex-partenaire” in SOSSON, J. (ed.), *La séparation du couple non marié*, Brussel, Larcier, 2016, 43-75.

DANDOY, N., “Les effets alimentaires de la vie en couple” in HAUSER, J. en RENCHON, J.-L. (eds.), *Différenciation ou convergence des statuts juridiques du couple marié et du couple non marié?: droit belge et français*, Brussel, Bruylant, 2005, 59-92.

LYSSENS-DANNEBOOM, V. en MORTELMANS, D., “Juridische bescherming van samenwoners. Van ‘het grote feest’ tot ‘de lange to-do’” in Wetenschappelijk Comité Notarieel Congres (ed.), *Arbeid & Relatie. Notarieel Congres 2013*, Brussel, Larcier, 2013, 75-106.

PIRE, D., “La Cour constitutionnelle, les conjoints, la cohabitation légale et les concubins: une bien jolie allitération...” in MASSAGER, N. en SOSSON, J. (eds.), *Cour constitutionnelle et droit familial*, Louvain-la-Neuve, Anthemis, 2015, 161-185.

SEYNS, S., “Wetsvoorstellen” in PINTENS, W., DECLERCK, C. en APPERMONT, N. (eds.), *Patrimonium 2015*, Brugge, Die Keure, 2015, 133-140.

VERBEKE, A.-L., “A new deal for Belgian family property law” in ALOFS, E., BYTTEBIER, K., MICHIELSEN, A. en VERBEKE, A.-L. (eds.), *Liber amicorum Hélène Casman*, Antwerpen, Intersentia, 2013, 461-493.

WILLEMS, G., “Les statuts juridiques du couple: liberté, égalité, équité?” in SOSSON, J. (ed.), *La séparation du couple non marié*, Brussel, Larcier, 2016, 7-42.

2. Verenigd Koninkrijk

DIDUCK, A., “Autonomy and solidarity in family law: the missing link” in WALLBANK, J. en HERRING, J. (eds.), *Vulnerability, care and family law*, Abingdon, Oxon, Routledge, 2013, 95-114.

3. Europees

AESCHLIMANN, S., “Financial compensation upon the ending of informal relationships – a comparison of different approaches to ensure the protection of the weaker party” in BOELE-WOELKI, K. (ed.), *Common core and better law in European family law*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 243-256.

LIND, G., “Legislation for the surviving cohabitant from a comparative perspective” in BOELE-WOELKI, K. en SVERDRUP, T. (eds.), *European challenges in contemporary family law*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 241-268.

MILES, J., “Financial relief between cohabitants on separation: options for European jurisdictions” in BOELE-WOELKI, K. en SVERDRUP, T. (eds.), *European challenges in contemporary family law*, Antwerpen, Intersentia, 2008, 269-288.

MILES, J., “Unmarried cohabitation in a European perspective” in SCHERPE, J.M. (ed.), *European family law vol. 3: family law in a European perspective*, Northampton, Edward Elgar Publishing, 2016, 95-114.

SCHERPE, J.M., “The legal status of cohabitants – requirements for legal recognition” in BOELE-WOELKI, K. (ed.), *Common core and better law in European family law*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 283-293.

SÖRGJERD, C., “Marriage in a European perspective” in SCHERPE, J.M. (ed.), *European family law vol. 3: family law in a European perspective*, Northampton, Edward Elgar Publishing, 2016, 3-40.

SÖRGJERD, C., “Neutrality: the death or revival of the traditional family?” in BOELE-WOELKI, K. (ed.), *Common core and better law in European family law*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 335-351.

SVERDRUP, T., “Statutory regulation of cohabiting relationships in the Nordic countries: recent developments and future challenges” in BOELE-WOELKI, K. en DETHLOFF, N. en GEPHART, W. (eds.), *Family law and culture in Europe: developments, challenges and opportunities*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 65-74.

WALLENG, K., “The Swedish Cohabitees Act in today’s society” in BOELE-WOELKI, K. en DETHLOFF, N. en GEPHART, W. (eds.), *Family law and culture in Europe: developments, challenges and opportunities*, Antwerpen, Intersentia, 2014, 95-108.

C. Tijdschriftbijdragen

1. België

BUYSENS, F., “Scheiding van goederen: een goed of slecht huwelijksvermogensstelsel?”, *T.Fam.* 2015, 45-52.

BUYSENS, F., “Stop de betutteling”, *T.Fam.* 2013, 238.

BUYSENS, F., “Wettelijke samenwoning: het recht is geen zaak van billijkheid”, *T.Fam.* 2009, 65-66.

CASMAN, H., “Actualia huwelijksvermogensrecht”, *Not.Fisc.M.* 2015, 238-270.

CASMAN, H. “Wettelijke samenwoning. Hoe gaat dat nu verder?”, *NJW* 2004, 182-193.

CASTELEIN, C., “Het erfrecht van de wettelijk samenwonende partners”, *T.Not.* 2007, 570-601.

DECLERCK, C., “Actuele ontwikkelingen in het samenwoningsvermogensrecht” in BOONE, I., DECLERCK, C., DU MONGH, J., SENAEEVE, P., *Personen- en familierecht*, Brugge, Die Keure, 2016, 109-121.

DECLERCK, C., “Een lans voor de huisvrouw in de 21ste eeuw”, *T.Fam.* 2015, 41-44.

DECLERCK, C., “Naar een beter evenwicht tussen autonomie en solidariteit in het samenwoningsrecht”, *T.Fam.* 2015, 106-107.

DEHALLEUX, V., “Propriété et union libre: vers un affaiblissement de la preuve par le titre”, *Tijdschrift voor Belgisch burgerlijk recht* 2004, 247-252.

DEHALLEUX, V., “La répétition de la contribution excessive au charges du ménage: proposition d’une nouvelle issue aux conflits entre cohabitants de fait”, *TBBR* 2009, 144-151.

DEWULF, C., “De scheiding van goederen met een verrekenbeding – een ideale formule tegen de koude uitsluiting?”, *T.Not.* 2012, 200-228.

DEWULF, C., “Huwelijk en andere samenlevingsvormen – waarheen met het familierecht en het familiale vermogensrecht?”, *T.Not.* 2004, 359-367.

DU MONGH, J., SAMOY, I. en ALLAERTS, V., “Overzicht van rechtspraak (2000-2007) – Feitelijke samenwoning”, *T.Fam.* 2008, 4-43.

FORDER, C., “Ongehuwd samenwonen en vermogensrecht: een waaier van mogelijkheden”, *TEP* 2006, 331-365.

GERLO, J., “Een, twee of drie tweerelaties?”, *EJ* 2005, 65-69.

HEYVAERT, A., “Civielrechtelijke aspecten van gezinnen zonder huwelijk”, *TPR* 1985, 21-87.

LAMBRECHTS, J. en MARISSSENS, A., “Overzicht van rechtspraak (2008-2016) – De feitelijke samenwoning”, *T.Fam.* 2017, 4-36.

LELEU, Y.-H. *Les collaborations économiques au sein des couples séparatistes: pour une indemnisation des dommages collaboratifs envers et contre tous choix*, Montréal, Editions Themis, 2014, 86 p.

LYSSENS-DANNEBOOM, V. en MORTELMANS, D., “Juridische bescherming van samenwoners. Van ‘het grote feest’ tot ‘de lange to-do’” in Wetenschappelijk Comité Notarieel Congres (ed.), *Arbeid & Relatie. Notarieel Congres 2013*, Brussel, Larcier, 2013, 75-106.

PINTENS, W., “Is ons familiaal vermogensrecht nog bij de tijd?”, *RW* 2011-12, 49-54.

SCHRAMA, W., “Een redelijk relatierecht”, *TPR* 2010, 1703-1745.

TAILLIEU, S., “De afrekeningen na het einde van de samenwoning: de financiering van de gezinswoning”, *Tijdschrift voor Belgisch burgerlijk recht* 2005, 331-332.

VERBEKE, A.-L., “Aanwinsten en huwelijksvoordelen in een evenwichtig huwelijksvermogensrecht”, *TEP* 2014, 292-330.

VERBEKE, A.-L., “Hervorming van Belgisch erfrecht”, *TEP* 2011, 3-13.

VERBEKE, A.-L., “Het wilsgebrek van de liefde”, *TEP* 2015, 100-108.

VERBEKE, A.-L., “Naar een billijk relatie-vermogensrecht”, *TPR* 2001, 373-402.

VERBEKE, A.-L., “Waardig familiaal vermogensrecht”, *TEP* 2013, 3-13.

VERBEKE, A.-L., “Weg met het huwelijk en de echtscheiding”, *TPR* 2004, 969-982.

VERSTRAETE, K., “Beëindiging buitenhuwelijkse samenwoning. Kroniek 2005-2007”, *NJW* 2008, 566-585.

VERSTRAETE, J., “Erfrecht en familierecht - de behandeling van samengestelde gezinnen - een vergelijkende benadering”, *T.Not.* 2010, 373-380.

WUYTS, T., “De wettelijke samenwoning”, *NJW* 2014, 242-257.

2. Scandinavië

LUND-ANDERSEN, I., “Registered and unmarried partners in Denmark – recent legal developments”, *The International Survey of Family Law* 2011, 157-164.

SCHERPE, J.M., “The Nordic countries in the Vanguard of European Family Law”, *Scandinavian Studies in Law Vol. 50* 2007, 265-287.

3. Frankrijk

MAUGER-VIELPEAU, L., “Quel mariage pour ‘tous’?”, *CRDF* 2013, 31-38.

4. Verenigd Koninkrijk

BARLOW, A. (e.a.), “Cohabitation and the law: myths, money and the media”, *British Social Attitudes* 2008, 29-52.

BARLOW, A., “Solidarity, autonomy and equality: mixed messages for the family?”, *Child and Family Law Quarterly* 2015, 223-236.

BARLOW, A. en SMITHSON, J., “Legal assumptions, cohabitants’ talk and the rocky road to reform”, *Child and Family Law Quarterly* 2010, 328-350.

5. Nederland

VERBEKE, A.-L., “Weg met de koude uitsluiting!”, *WPNR* 2001, 945-952.

6. Europees

DE AGUIRRE, C.M., “Is ‘living together, loving each other’ enough for law? Reflections on some ‘brave new families’”, *International Journal of the Jurisprudence of the family* 2012, 37-60.

D. Onuitgegeven

BRATTSTRÖM, M., “Registered partnership as a functional equivalent to marriage”, onuitg. paper Durham-Cambridge conferentie The Future of Registered Partnerships, 2015, 7 p.

BRIGGS, M., “The Future of Registered Partnerships: New Zealand”, onuitg. paper Durham-Cambridge conferentie The Future of Registered Partnerships, 2015, 12 p.

FERRER-RIBA, J., “The future of registered partnerships: the case of Spain”, onuitg. paper Durham-Cambridge conferentie The Future of Registered Partnerships, 2015, 5 p.

MORTELMANS, D., “Financiële gevolgen van relatiebreuken met een vergelijking van huwelijken en samenwonen, vanuit genderperspectief”, onuitg. advies Verdrag IGVM-JD/CONV.15-28, 15 december 2015, 44 p.

E. Online bronnen

CORIJN, M., “Ruimtelijke spreiding van het ongehuwd samenwonen in Europa, België en het Vlaamse Gewest”, *SVR-St@ts* 2014/9, 1-17 p.

JÄNTERÄ-JAREBORG, M., BRATTSTRÖM, M. en ERIKSSON, L., “National report: Sweden”, 2015, <http://ceflonline.net/wp-content/uploads/Sweden-IR.pdf>, 49 p.